

Psit

170

ANUL IV

Nr. 7-12

IULIE-DECEMBRIE 1947

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

CARANSEBEȘ, 1947

TIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE, CARANSEBEȘ

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

SUB PATRONAJUL

P. S. S. EPISCOPULUI VENIAMIN AL CARANSEBEȘULUI

Redactor:

Prof. Dr. MARCU BĂNESCU

A P A R E L U N A R

Administrator:

Prof. VIRGIL TURCAN
Academia teologică, Caransebeș

Inscrisă în Registrul publicațiilor periodice la Tribunalul Caransebeș, Nr. 4—1944.
Autorizația de apariție Nr. 3513—1946.

CUPRINSUL :

- Arhim. Dr. L. BUSUIOC: Oameni noi
- Prot. Dr. GH. COTOȘMAN: Banatul și Biserica românească bândătează în epoca Principiilor naționale
- Prof. Dr. M. CHIALDA: Profetul Maleahi despre preoțimea Vechiului Testament
- Prof. Dr. PETRU REZUȘ: Pentru o nouă redactare a vieții Sfinților
- Prof. Dr. M. BĂNESCU: Fundamentarea științifică a empirismului pastoral
- Diacon NIC. CORNEANU: Incercări de estetică creștină
- Pr.-Lt. Col. D. DAICOVICIU: Munca în lumina Sfintei Scripturi
- Prof. TEODOR SPERDEA: Solidaritatea cooperatistă, morala și progresul
- Pr. PETRU BOGDAN: Epoca aurului și Epoca de Aur
- Prof. VIRGIL TURCAN: PORTRETE ORTODOXE: Eftimie Murgu
- Dr. M. BĂNESCU: COMENTARII: Indoială speculativă, Creștinismul și problemele contemporane, Predica-dialog, Unirea bisericilor, Gala Galaction la Academie
- Prof. B. RĂDULEANU:
- Prof. I. E. NAGHIU:
- Prof. P. REZUȘ: RECENSII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE: Legende sfinte, Inceputurile Mănăstirii din Valea Godinovei și vieața ctitorului ei, Protos Macarie Gușcă, Poèmes de lettres, The Legend of Boethius Martyrdom, Filocalia I și II, Candela, Mănăstiri bândătene
- Cons. ref. NIC. CORNEAN:
- Diacon N. CORNEANU:
- Dr. M. BĂNESCU:
- CRONICĂ: Vizita I. P. S. Sale Alexei Patriarhul Moscovei, Arhiepiscopia Timișorii, Ratificarea tratatului de pace, Stabilizarea leului
- BIBLIOGRAFIE TEOLOGICĂ.

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

[Signature]
Oameni noi

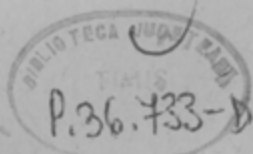
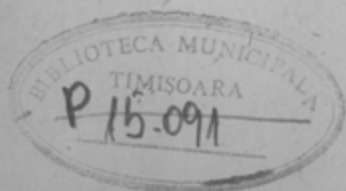
Câțiva ani înainte de începerea războiului, un foarte bun cunoscător al problemelor sociale înfățișa în felul următor societatea de atunci:

„Societatea noastră este un monstru de contraziceri, o lume deschilibrată care deși aspiră spre mai bine, alunecă vertiginos spre mai rău, o lume care se sufocă sub coaja materialismului, dar care este mereu însetată de o nouă formă de viață. Iată impresia pe care o ai privind pe acest mare bolnav, lumea noastră modernă în prada unei crize în plină creștere”.

Din această scurtă caracterizare, a vieții dinainte de război, se desprinde parcă presentimentul marilor zguduiri ce se apropiau. Sub violența lor noi am văzut prăbușindu-se rând pe rând vechi orânduiri sociale și pe ruinele lor făcându-și apariția noui ideologii care au angajat popoarele într-o uriașă ciocnire ne mai întâlnită până azi în istoria lor.

Însă din cenușa atâtor ruine și jertfe de vieți omenеști și-au luat sborul, ca pasărea phœnix, unele cuvinte care circulă tot mai mult în vorbirea zilnică. Aceste cuvinte pare că ascund în ele taina lumii de mâine și prin acest miraj ele exercită o atracție irezistibilă asupra maselor. În presă, la radio, în discuțiile zilnice se aude mereu același lucru: ordine nouă, lume nouă, oameni noi. Nimic, de altfel, nu apare mai firesc. O stare de nesiguranță și nemulțumire, reclamă totdeauna o cât mai grabnică schimbare. Cine dintre noi nu-i ispitit să vadă în orice reformă nouă semnele încă neprecise ale unor stări mai bune? Și care cetățean în momentele de revoltă și de nemulțumire nu scapă spontan aceste cuvinte fatidice: Așa nu mai merge, trebuie să vie o schimbare! Dacă vechea ordine și oamenii de ieri au dus lumea pe marginea prăpastiei, este logic să punem la îndoială priceperea lor și să căutăm oameni noi cari să instaureze o nouă ordine. Deci o nouă ordine socială, economică și mai ales oameni noi pentru a realiza această ordine, pare să fie adevăratul remediu pentru a pune pe picioare societatea noastră.

Și fiindcă suntem interesați în cauză, să ne îndreptăm privirile spre încercările făcute până acum pentru a crea pe omul nou, care prin mistica

lui să fie capabil de a da o nouă structură societății și astfel să o elibereze de răul în care se sbate.

Într-o atmosferă de epopee și cântece războinice, eroul național Siegfried a reapărut acum câțiva ani din bătrânele păduri teutonice, învârtindu-și amenințător paloșul, turnat din cel mai fin oțel al rasei. El este tipul omului nou pe care Germania hitleristă începuse să-l fabrice cu grabă febrilă în atelierele ei.

Fără îndoială avem de a face cu un supraom care trebuie obținut printr-o exaltare aproape isterică a celor mai profunde instincte. Individul cu tot ce are a trecut în colectivitate care i-a împrumutat proporții de colos. Căci este vorba în primul rând de hegemonia rasei. Vigoarea corpului și virilitatea mușchilor trebuiau să asigure superioritatea acestui supraom.

„Tineret, fii dur, învață să uiți ce-i mila, închide porțile cetății și zidește temelie puternică statului!” Așa-i strigau tineretului german conducătorii Reichului.

Și Führerul le aprindea imaginația cu himere și mai ispititoare. „Văd pe tânărul german de mâine, spunea el, sub trăsăturile unei ființe suple, lute ca o săgeată și mai rezistent ca oțelul fabricelor Krupp”.

Și mereu noi formule sunt căutate pentru exaltarea acestui tineret. „Spiritul războinic este stilul vostru de viață. Să fiți în primul rând soldați, căci soldații creiază faptele. Omul nu-i spirit ci carne și sânge. Legile vieții nu sunt spirituale ci sângeroase”. Conducătorii frământă tot mai tare această pastă din care va ieși omul nou. Războiul, zic ei, este singura pasiune a omului nou, singura lui plăcere. Odată cu beția sângelui este declanșată și psihoza muncii. Portretul Führerului era răspândit în sute și mii de exemplare, având sus cuvintele: „A produce înseamnă a te ruga”, iar jos aceste versuri: „Aceste înalte furnale sunt și ele turle de catedrală, sunt mâini îndreptate spre un cer mai înalt decât cel al Bisericii. Aici rugăciunea este efortul. Zgomotul mașinelor uriașe a înlocuit pentru totdeauna cântecul de orgă, iar coșul uzinelor va înlocui turlele bisericilor”.

Supraom, rasism sau zeificare a sângelui, în fond înseamnă aceeași închinare adusă materiei.

Din aliajul acestui om a fost lăsat afară ceea ce noi socotim mai de preț, sufletul. De aceea omul nou, fabricat nu de mult între Elba și Rhin, ne-a decepționat profund prin structura și mai ales prin isprăvile lui.

Rămâne să ne îndreptăm privirea spre un alt exemplar.

Oameni noi, ordine nouă! Aceasta este marea inscripție care apare ca o reclamă luminoasă pe frontispiciul vremii noastre. Și dintre cei care o citesc și o admiră câți știu oare că ea nu-i nici originală și nici nouă. Dați-mi voe să spun sau mai curând să vă amintesc de unde-i împrumutată.

Au trecut XIX veacuri de când Iisus din Nazaret s'a dat drept Mesia așteptat, venind și el să întemeieze o ordine nouă, o împărăție nouă. Ordine atât de nouă, încât acuzat că distruge pe cea veche, a fost prins într-o bună zi și dus în fața tribunalului care l-a condamnat la moarte. Lumea aceasta nouă avea să se compună, bineînțeles, din oameni noi în

adevăratul înțeles al cuvântului. Ei nu depind nici de timp și nici de spațiu. Ei sunt aceiași în toate veacurile și pe orice meridian al globului. „Nimeni nu va intra în împărăția mea, a spus Iisus, dacă nu se va naște din apă și din Duh”. Iar sf. Ap. Pavel, interpretând cuvintele învățătorului său spunea tinerilor creștini: „Voi ați fost învățați la școala lui Iisus Hristos de a vă desbrăca de *omul cel vechiu*, corupt prin fapte rușinoase și a vă îmbrăca în omul cel nou, creat după chipul lui Dumnezeu în sfințenie și dreptate”.

După cum vedeți Iisus este cel dintâi care a adus ideea că salvarea societății omenești nu-i posibilă fără zidirea unui om nou? Și care vor fi aspirațiile acestui om nou? De a-și perfecționa natura sa omenească încât să se poată numi fiu al lui Dumnezeu și fratele semenilor săi.

Foarte frumos, vor spune poate unii, dar care-i valoarea practică a acestei mistici cu privire la societatea de astăzi?

Pâine, pace, libertate este strigătul lumii de astăzi. Pâine, pace libertate strigă și omul, discipol al lui Hristos, ținând însă seama să nu se strecoare în această formulă elemente periculoase care ar compromite-o.

Pentru că tu ești fiu al lui Dumnezeu și fratele semenilor tăi, — îi poruncește conștiința, — îți vei agonisi pâinea ta numai prin munca personală și sub niciun pretext n-o vei câștiga din sudoarea frunții fraților tăi.

Sfântă, clară și teribilă lege! Ea ar trebui săpată adânc pe zidurile tuturor templelor Marelui Finante și încă pe multe alte ziduri.

În mintea și în voința omului creștin este încrustat cuvântul de ordine dat de Dumnezeu omenirii când a chemat-o la viață: „Creșteți și vă înmulțiți și stăpâniți pământul. De aceea se avântă și el curajos și vesel pe drumul nesfârșit al progresului, dar ține strâns în mâini volanul minunatei mașini pentru a evita catastrofa unui viraj prea îndrăzneț. A munci? Da, cu plăcere va spune creștinul, dar a mă perverti prin muncă și a preverti pe deasupra și munca, aceasta, nu, niciodată!

Prins în vârtejul ispitelor, asediat de afacerism și de perspectiva unei îmbogățiri ușoare, peste noapte, cuvântul evangheliei îl va opri categoric, căci „*ce folos va avea omul dacă ar dobândi lumea întreagă, dar își va pierde sufletul său*”? Este el pus în situația de a soluționa probleme concrete ca cea a organizării muncii, a salariului, un singur drum i se pare sigur: acela trasat cu atâta curaj și măreție de Hristos când a spus: *Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui*”.

Și fiindcă el este fiu al lui Dumnezeu și fratele semenilor săi, va distruge, dacă-i nevoie, fără milă și fără remușcări o societate învechită care a pervertit ordinea pusă în lume de Creator.

A crește, a se înmulți, da! Dar pe linia și în spiritul dreptății. A supune lumea, a supune toate lucrurile, da, însă amintindu-și mereu de scopul lor și de scopul divin al destinului omenesc. Creștinul va distruge, însă pe ruine va zidi o ordine nouă în care munca să nu mai fie o marfă pentru patron, o armă de apărare pentru salariat, ci ea să devină cea ce a fost din eternitate în gândirea divină: o datorie sfântă care asigură pe lângă pâinea necesară vieții fizice și familiei, vigoarea și demnitatea persoanei omenești.

Oare o asemenea mistică, întrupată în atitudini și fapte n'ar fi ea de o reală valoare pentru rezolvarea problemei atât de acută a pâinii și a organizării muncii „după dreptate”?

Are ea această mistică a omului nou creștin și o valoare de prim ordin și în organizarea păcii?

Da. Pentrucă în primul rând condițiile păcii înainte de a fi juridice, politice și economice, sunt de ordin moral. Pentru a aduce adevărata pace în lume ce poate fi mai imperios decât extirparea din inima omului a acelei rădăcini, cauză a tuturor relelor, pe care o numim lăcomie și sădirea în locul ei a celei mai rodnice plante, iubirea creștină. Fără această iubire orice dorință de pace va rămâne mereu un vis spulberat de o realitate brutală.

Iată însă o întrebare care ni se pune cu multă insistență: Unde-i creștinismul și mai întâi unde-i acest om nou ideal creat de el pentru a-l pune în practică mistică?

Poate că el a existat cândva, pe timpul catacombelor, și de-a-lungul istoriei a apărut ici colo câte un exemplar în figura unui sfânt sau martir. Dar astăzi? Arătați-ne pe acești fii ai lui Dumnezeu și frați ai celorlalți oameni și atunci vom accepta valoarea doctrinei lui Christos!

Ne vedem astfel puși în fața unui rechizitoriu în care — să o recunoaștem — este mult adevăr din care se desprinde însă și o greșită înțelegere a lucrului. Este mai întâi greșit de a confunda vasul cu elixirul prețios pe care-l conține.

Un comunist sincer, care părăsise biserica fiindcă nu găsisse între membrii ei adevăratul duh al lui Hristos, făcea următoarea mărturisire unui preot:

— „Este ceva foarte frumos în doctrina voastră pe care-l interpretați însă adesea foarte rău”.

Just, să dăm la oparte pe acești interpreți, dar să reținem acest „ceva foarte frumos” care nu-i decât Evanghelia. Și să punem și noi o întrebare: Acest ceva foarte frumos câți din noi îl cunosc temeinic? Câți din noi și-au dat silința să-l cunoască în mod serios? Ideea pe care cei mai mulți o au despre creștinism nu este ea o caricatură mai mult sau mai puțin grosolană pe care și-au făcut-o după cutare sau cutare carte, după o predică ascultată cu nerăbdare, după un articol de ziar scris de un apologet de ocazie sau după anumite fapte nedemne pe care le prezintă istoria Bisericii, căci Biserica dacă este divină prin întemeitorul ei, este compusă din oameni și că oamenii, oricare ar fi idealul pe care-l urmăresc, nu sunt perfecți. Nu comit oare atâtea această greșală de a confunda demnitatea creștinismului cu nedemnitatea creștinilor? Ar putea ei însă nega cei cari comit această greșală că ori câteori slăbește credința într'un Dumnezeu al dreptății și iubirii, în aceeași măsură seacă orice izvor de energie sufletească, de noblețe și generozitate.

Să cităm cuvintele unui om de știință ca Hippolyte Taine:

„Creștinismul, spune el, este organul spiritual, marea pereche de aripi indispensabilă pentru a ridica pe om mai presus de el însuși,

mai presus de viața sa trecătoare și de orizonturile sale mărginite... Totdeauna și pretutindenea de XVIII secole, îndată ce aripile lui slăbesc sau să strică, moravurile publice sau private decad. Când ai văzut de aproape această privilegiu, poți socoti ce a adus creștinismul pentru societatea noastră".

Și credeți, în adevăr, că cele trei mari aspirații, de care am amintit la început, ar avea ele un ecou atât de puternic în lumea noastră dacă n'ar fi fost mai înainte predicată evanghelia? Pentru a salva această lume modernă auzim făcându-se apel la forțele spirituale care și pentru cei necredincioși sunt singurele capabile să împiedece pe om de a deveni cel mai feroce animal. Ori, făcând aceasta vrând nevrând oamenii își întind brațele spre evanghelie.

Am spus însă că în acest rechizitoriu este și un adevăr. De data aceasta ne îndreptăm spre cei ce se numesc creștini. Câți dintre aceștia sunt fii ai lui Dumnezeu și frați ai semenului lor? Singur Dumnezeu o știe fiindcă numai el poate pătrunde în adâncul sufletului omenesc. Ceea ce știm, și ceea ce trebuie să strigăm „*de pe acoperișuri*” după expresia evangheliei, este că numele de creștin pe care-l purtăm înseamnă pentru noi o mare, o teribilă responsabilitate și anume de a nu prezenta în fața lumii o caricatură informă, hidoasă a creștinismului.

Să ne amintim de cuvintele Mântuitorului adresate tuturor oamenilor și timpurilor: „Fiți martorii mei în această lume”. Și atunci poate, lumea de azi își va da seama de acest adevăr și printre multele soluții care i se propun pentru a-și găsi echilibrul, și a porni pe drumul adevăratei civilizații, va fi și soluția creștină a cărei expresie fidelă o avem în cuvintele apostolului Pavel: „Iar noi, pentru a mântui lumea, credem numai în atotputernicia iubirii”.

Căci aruncând privirea, departe, în trecutul istoriei, întrezărim culmi pe care omul se profilează într-o eroică negare a vieții și a seducătoarelor ei chemări, pentru a crea și a se dăruia în întregime semenilor săi. Spre aceste culmi omul a fost mănănat de o forță pe care noi o numim credința în triumful adevărului, binelui și dreptății. De aceea, tocmai în acest apus al lumii de ieri, privind spre orizontul de unde lumea cea nouă va veni, noi salutăm aurora unei zile, a cărei splendoare creștinismul o va trăi din nou. Fiindcă dacă vom cerceta încercările pentru ameliorarea societății de mâine vom vedea că tot ceea ce programul acestor încercări conține mai generos și mai ideal nu-l decât o copie a evangheliei. Ce vor oamenii? Libertate? Iată ce spune Iisus: „Regii popoarelor le stăpânesc și cei cari le împilează sunt numiți binefăcători. Între voi însă să nu fie așa”. Vor ei desființarea sclavajului, protecția celor slabi, participarea largă la toate drepturile, înlăturarea mizeriei și a ignoranței? Dar este oare creștinismul ostil acestor drepturi când el le-a proclamat cel dintâiu? Sau vor oamenii sfârșitul urei dintre popoare, a războaielor, domnia păcii? Dar unde a fost mai strălucit descrisă această domnie a păcii decât în evanghelie, care pe vremea lui Tiberiu și a lui Nero afirma că moștenirea pământului va fi a acelor care caută și doresc pacea. Nou rămâne doar efortul pe care omul trebuie să-l facă pentru a transforma aceste valori într-o realitate trăită și a evita astfel pentru multă vreme marile sguđuiri prin care am trecut.

Arhim. Dr. L. Busuioc

Banatul și Biserica românească bănățeană în epoca Principilor naționali

I. Principele Glad

Date precise despre naționalitatea celui dintâiu principe independent cunoscut al Banatului, de care face amintire Anonimul notar al regelui Bela II sau III, nu avem. Criticul bănățean *Basiliu Maniu* din Logoj, susținea, la 1857, că principele *Claudiu [Glad]* a primit „numele geografic” de „bulgarul” numai pentru că ar fi venit din Vidinul [românesc] supus dominației bulgare, și nu pentru că ar fi fost de neam bulgar, „căci numele geografic nu șterge genetica [originea] unui popor, patria nu-i degenerază originea”.¹ Mai demult s’a crezut în originea slavă sau bulgară a lui Glad, acum mai nou — scrie istoricul maghiar bănățean *Juhász Kálmán* — îl țin a fi fost căpetenia unui străvechiu trib maghiar: „újabbban ősmagyar nemzetségfőnek tartják”.² Curios lucru că și unii din istoricii români au primit fără rezervă teza șovinistilor maghiari despre originea maghiară a ducelui Glad sau *Claudiu*. Istoricii maghiari mai prudenți afirmă că „nu se știe nimic” privitor la neamul și poporul ducelui Glad: „atât se știe — scrie *Szilágyi Sándor* — că pe el l-au ajutat în războiul contra Ungurilor: Bulgarii, Cumanii și Românii”.³ Istoricul ungar *Katona István* scrie că *Ungurii la venirea lor au aflat în Banat pe Românii lui Vlad* [nu scrie Glad sau Glad, ca și ceilalți]: „...kétségtelen hogy azon népek legnagyobb része ...Vlád oldhjai, ...kiket őseink e hazában találtak s kik között megtelepedtek...”; iar *Pál Király* constată că „între noi, Ungurii, au mai viețuit încă și rămășițele Dacilor”,⁴ înțelegând, desigur, pe Daco-romanii cunoscuți, până târziu, sub numele străvechiu de *Daci*.⁵ Concluzia filologului german *Ernst Gamillscheg*, că al „treilea ținut-mată românesc, slavizat în cursul evului mediu, se găsește între Sârbi și Bulgari, la Sud de Dunăre, în prelungirea Banatului și Olteniei”, deci tocmai în regiunea românească până azi a Vidinului⁷ din Timocul bulgăresc, este cel mai potrivit și concludent argument ce se poate da

1 *Basiliu Maniu, Disertațiune istorica-critică și literară, Sarcina I-II, Timișoara, 1857, p. 288*

2 *Juhász Kálmán, Hajdani monostorok a csanádi egyházmegyében, p. 125.*

3 *Szilágyi Sándor, A magyar nemzet története, Budapest, 1915, p. VIII; Marczali H., Magyarország története, p. 106.*

4 *Farkas József, Egyháztörténelem, I, Krisztus születésétől a reformációig p. 261.*

5 *Pál Király, Dacia Provincia Augusti, II, Nagybecskerek, 1894, p. 624.*

6 *Basiliu Maniu, o. c., p. 377; cf. Aurel Decei, Românii din veacul al IX-lea până în al XIII-lea, în Anuarul Institutului de Istorie Națională, VII, pp. 548—9.*

7 *Gamillscheg, Über die Herkunft der Rumänen, rev. cit., pp. 267*

tuturor celor ce văd în ducele Glad un slavo-bulgar, și refuză cu îndărătnicie să admită, în această epocă, prezența elementului românesc pe ambele maluri ale Dunării-de-Jos.

În cât privește o dominație politică bulgară la Nord de Dunăre, părerile sunt împărțite. *Petru Maior* susține că „Românii cei din Dacia lui Traian niciodată n'au fost supuși Bulgarilor”;¹ același lucru îl afirmă și *Hașdeu* când scrie: „nicăiri Bulgarii la Nord de Dunăre n'au fost stăpâni sau cuceritori”.² *N. Iorga* și *N. Bănescu* sunt categoric împotriva unei astfel de stăpâniri la Nord de Dunăre.³ Pe harta ungurească a lui *Kogutowitz*, despre împărțirea politică a Europei în epoca lui Carol cel Mare (790), se arată că împărțirea bulgară s'a întins numai asupra Olteniei.⁴ Prof. *Gh. I. Brătianu*, analizând mențiunea unor scriitori bizantini despre „*Bulgaria de dincolo de Dunăre*”, *Βουλγαρία ἐκείθεν τοῦ Ἰστροῦ ποταμοῦ*⁵, ajunge, ca și *Aurel Decei*, care a explorat cu un neîntrecut simț critic izvoarele armenesti privitoare la Românii din sec. IX—XIII-lea,⁶ la concluzia că „*Bulgaria de dincolo de Dunăre*” nu poate fi decât Basarabia de Miazăzi, Bugeacul, unde s'au așezat câțva timp hoardele lui Asparuch, înainte de-a trece în peninsula balcanică și de-a întemeia acolo stăpânirea bulgară.⁷ „*Bulgaria de dincolo de Dunăre*” nu e deci mai mult decât o tradiție istorică, căreia numai pentru scurt timp, și la lungi intervale, i-a corespuns o realitate politică”.⁸

De altă parte prof. *Constantin C. Giurescu*, urmând pe *Xenopol*, *Onciul* și *Philippide*,⁹ susține dimpotrivă că statul bulgar al puternicului khan, „Iar”¹⁰ sau „rege”¹¹ Krum (802—814) — care, după învingerea lui *Nicefor I*, ar fi ridicat 10—12.000 de Macedoneni, cu femei și copii și i-a colonizat în „*Bulgaria de dincolo*”¹² — și-a întins granițele și la nordul

1 Maior, *Istoria pentru începutul Rom. în Dacia*, pp. 73—78.

2 B. Petriceicu-Hașdeu, *Negru-Vodă. Un secol și jumătate din începuturile Statului Țerei-Românești [1230—1380]*, ca introd. la tom. IV din *Etymologicum Magnum Romaniae*, București 1898, p. LXII.

3 N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, I, ed. II, București 1928, p. 20: „O stăpânire politică a lor [a Bulgarilor] asupra noastră, care ar fi crescut înrăurirea, n'a existat, cu toate că mulți învățați, străini și români, au crezut într'însa”.

Iar d-l prof. N. Bănescu, membru al Academiei Române, scrie: „L'opinion suivant laquelle ils (les Bulgares) ont étendu leur domination sur la rive gauche du Danube, au IX-e siècle, à l'époque de Krum et de son successeur, est toute aussi illusoire. Cette domination n'a jamais existé, mais l'erreur trouve encore de nos jours des partisans”, în *La vie politique des Roumains entre les Balcons et le Danube*, publicat de Academia Română în *Bulletin de la Section Historique*, tome XXIII, 2, București, 1943, pp. 191—92 sqq; cf. Aurel Decei, *Românii din veacul al IX-lea până în al XIII-lea*, ibid., pp. 468—473, 496—497.

4 Kogutowitz, *Atlas*, II, *Világtörténelem*, Budapest, 1913, p. 21.

5 Gh. I. Brătianu, „*Bulgaria de dincolo de Dunăre*” în *izvoarele bizantine*, în *Omagiu lui Ioan Lupaș la împlinirea vârstei de 60 de ani*, București, 1943, p. 129.

6 Aurel Decei, *ibid.*

7 Gh. I. Brătianu, *Bulgaria de dincolo de Dunăre*, I, c., p. 128.

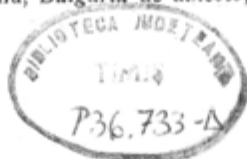
8 *Ibid.*, p. 132.

9 Al. Xenopol, *Teoria lui Roesler*, pp. 72—73; D. Onciul, *Teoria lui Roesler*, în „*Convorbiri Literare*”, XIX, 1885, p. 346; Idem, *Originele Principatelor Române*, p. 163; Al. Philippide, *Originea Românilor*, I, p. 748.

10 Cf. Georges Bousquet, *Histoire du peuple Bulgare*, Paris, 1909, p. 12.

11 Szentkláray, *Krassó vármegye őshajdana*, p. 72.

12 Gh. I. Brătianu, *Bulgaria de dincolo*, I, c., p. 129.

Dunării: „Avarii fuseseră tocmai zdrobiți, cu puțin înainte de către Carol cel Mare (797). Krum profită de acest fapt și anexează regiunea dela răsărit de vărsarea Tisei, așa dar Banatul. E foarte probabil că stăpânirea lui s'a întins și asupra Munteniei, poate și asupra Ardealului, ținuturi în care întocmai ca și în Banat locuiau încă neamuri slave alături de populația daco-romană, dar pe cale de a se contopi cu aceasta”.¹

Introducerea limbii liturgice slave, în locul celei latine vulgare sau daco-romane, la toți Românii nord-dunăreni, nu însă și la cei din peninsula balcanică, pare să confirme teoria din urmă, care, după părerea noastră, trebuie primită numai în sensul unei influențe puternice sau chiar a unei suzeranități bulgare — în felul celei exercitate de Turci asupra Principatelor române, din epoca lui Mircea cel Bătrân² și a lui Alexandru cel Bun, până la proclamarea Independenței dela 1877 —, și nu a unei stăpâniri politice efective, și aceasta numai după alungarea Avarilor (803), dar înainte de descălecatul maghiar, care găsește stăpânind în Banat, cu independență deplină, pe principele Glad. Pentru o mai deplină înțelegere a legăturilor organice dintre Românii dela Nord și cei dela sudul Dunării, de unde ar fi venit Glad, și, în același timp, pentru a aduce un argument în plus în sprijinul tezei noastre că *Ungurii ne-au aflat aici*, cu rosturile, cu cultura și credința noastră creștină, în simbioză cu Slavii, vom spune ceva și despre fenomenul introducerii limbii cultice slave în Biserica românească nord-dunăreană. Dintre multe păreri exprimate în legătură cu acest fenomen — care a influențat nefavorabil și a ținut pe loc, veacuri de-a rândul, desvoltarea noastră culturală, constituind pe de altă parte baraj puternic împotriva maghiarizării — ne oprim la părerea profesorului universitar P. P. Panaitescu, care arată că această mare reformă bisericească s'a produs înainte ca Transilvania și Banatul să fi ajuns sub stăpânirea Coroanei lui Ștefan „cel sfânt”. Ea datează dintr'o epocă în care Românii, precum scrie Anonimul notar, au trăit în mici principate libere. Sec. X și XI este epoca de răspândire a liturghiei fraților *Metodiu* și *Ciril*. „C'est probablement à cette époque où la propagande de la liturgie slave se fit vers la Russie, qu'elle a été adoptée par les Roumains, ce qui coïncide avec ce que nous avons dit plus haut. La propagande de l'oeuvre cyrillo-méthodienne se fit principalement auprès des princes, des chefs d'état. D'autre part l'adoption d'une liturgie officielle, l'emprunt fait par le lexique roumain des termes slaves désignant l'hierarchie ecclésiastique, comme, *vladica*, *liturghie*, *stareț*, etc., démontrent l'existence d'une organisation politique, qui a pu recevoir la liturgie slave et l'adapter aux Roumains. Les formations politiques roumaines des X-e et XI-e siècles sont attestées par les plus anciennes chroniques hongroises, qui affirment leur existence en Transylvanie avant la conquête hongroise. Ces chroniques ainsi que les récits hagiographiques parlent de l'existence dans ces régions de petits états slavo-roumains, les princes slaves étant les chefs de ces états. Ce fait explique l'adoption d'expansion de la liturgie slave. C'est probablement à cette époque de la

¹ Const. C. Giurescu, *o. c.*, p. 252; cf. V. Motogna, *Trecutul Ardealului românesc în cadrul năzuințelor spre unitatea națională*, în *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul*, 1918—1928, I, București, 1928, p. 34.

² P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, București, 1943, pp. 343—4.

liturgie slave à cette époque, car il serait étrange et exceptionnel qu'un peuple latin l'ait adoptée de lui-même. Il faut admettre que ces petites formations d'état étaient slavo-roumaines et que l'élément slave (bulgare) était prédominant du point de vue social et politique",¹ conclut Panaitescu.

Două fapte ies la lumină din concluziile prof. Panaitescu: 1) Se confirmă afirmația Anonimului notar că *Ungurii au aflat aici pe Români*, constituiți în principate cu caracter slavo-român, *având și o ierarhie organizată*; 2) Teoria röslerienilor cade, deoarece niște păstori nomazi, Hirten-volk, care imigrează la nordul Dunării în sec. XII-XIII, nu puteau aduce cu ei, din Balcani, limba liturgică, căci acest fapt presupune o ordine ierarhică și existența unor formațiuni de stat bine organizate: „Selon une théorie bien connue, d'après laquelle les Roumains auraient émigré au nord du Danube au XIIe siècle, ils auraient apporté avec eux de leur patrie primitive balcanique la liturgie slave. Ce n'est pourtant point des émigrants, pasteurs nomades, qui auraient pu fonder un ordre hiérarchique. Cela implique nécessairement l'existence de formations politiques organisées”.²

Încă două fapte nerelevante suficient de către istoriografia noastră vin să confirme adevărul istoric al *continuității* noastre la Nord de Dunăre și deci al prezenței Românilor în Dacia Traiană înainte de descălecatul Ungurilor: 1) Toponimia slavo-română și 2) Limba liturgică grecească la Aromâni.

1) Despre prioritatea Românilor în arcu carpat, ca și despre ocuparea *târzie* de către Unguri a Banatului și Transilvaniei grăiește elocvent însăși *toponimia slavo-română* din cuprinsul acestor „țări” românești. Dacă Români ar fi venit aici din sudul Dunării în sec. XII și XIII-lea, cum susține școala rösleriană, și dacă majoritatea localităților din Banat ar fi fost întemeiate de către Unguri, cum susține cu emfază și vădită tendențiozitate aceeași școală,³ atunci ar fi fost firesc să avem aici o toponomastică maghiară, pe care însă *nu o avem*⁴ decât numai dela finea secolului trecut și dela începutul secolului nostru, al XX-lea, și numai în registrele oficiale și pe frontispiciul gărilor și al primăriilor satelor și orașelor⁵ ai căror locuitori n'au voit să ia cunoștință de noile numiri toponimice fabricate în oficina maghiarizatoare din Budapesta.

Cum, însă, majoritatea absolută a numirilor de localități din Banat n'au *origine ungurească*, iar puținele numiri „vechi ungurești” n'au reușit să se mențină decât pentru scurt timp, ele dispărând fără urmă odată cu

1 P. P. Panaitescu, *La littérature slavo-roumaine [XVe-XVIIe siècles] et son importance pour l'histoire des littératures slaves*, v. Praze, 1931, p. 2; cf. N. Drăgan, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii*, București, 1933, pp. 590-592.

2 Panaitescu, *o. c.*, p. 2, n. 3.

3 Dr. Turchányi Tihamér, *Krassó-szörény megye története*, I, partea I, Lugos, 1906, pp. 227-264; Idem, *Krassó-szörény-vármegye neprijzi viszonyai a mohácsi vész előtt*, Lugos, 1901, p. 10-128 și urm.

4 Din Conferința ținută la Radio România de către d-l prof. univ. Emil Petrovici, rectorul Universității din Cluj, la 9 Decembrie 1942; cf. E. Petrovici, *Dovezile filologice ale Continuității*, în *Transilvania*, 74 (1943), Nr. 1, pp. 7-13.

5 Vezi Borovszky Samu, *Temes vármegye și Torontál vármegye*, comunele după alfabet, după numirea oficială nouă, schimbată; cf. Tr. Birăescu, *Toponimie și geopolitică*, în *Revista Banatului* [dir. Tr. Topliceanu], Timișoara, 1943 [An. IX, Nr. 4-6], p. 11.

fuga nemeșilor unguri din fața cuceritorilor Turci la 1552 [Szentkláray scrie că la finea dominației turcești, la 1716, în întreg Banatul n'a existat niciun sat maghiar] —¹ rezultă în mod neîndoios — pe baza documentelor latino-maghiare păstrate de însăși istoriografia maghiară² — că *Ungurii ne-au aflat aici*, precum ne-au aflat aici și Slavii, cu care împreună, secole de-a rândul, am pus temelii atâtor așezări noi, al căror nume până azi dau mărturie despre această simbioză slavo-română, ilustrând în același timp minunatele însușiri înăscute ale autoctonilor daco-romani³, de a absorbi⁴ și asimila pe toți străinii așezați în mijlocul lor. Multe din numirile vechi de locuri și localități geto-daco-romane au fost schimbate, schimonosite ori traduse de către noli stăpânitori slavi, numiri pe care, prin forța împrejurărilor, băștinașii daco-romani, mai ales după ce s'au apropiat și au început să conviețuiască cu Slavii așezați printre ei, în sec. VI—VII-lea,⁵ au fost nevoiți să și-le împrumuteze în forma nouă, schimbată, trecându-le apoi, prin uz de secole, în patrimoniul sfânt al limbii române, fiind azi considerate de către Români bănașeni ca un bun ce le aparține lor și numai lor.

2) Existența limbii liturgice grecești la Aromâni sau Macedo-români constituie o nouă și puternică dovadă că Români n'au putut aduce din sudul Dunării limba liturgică slavă, căci în acest caz această limbă am întâlni-o și în Biserica Aromânilor. Filologul Capidan a demonstrat că legăturile dintre Dacoromâni și frații lor Aromâni încep să se întrerupă prin sec. VIII și al IX-lea, căci în sec. X „prezența Macedoromânilor este atestată de istoriografia bizantină în Macedonia, Epir și Tesalia și când toponimia românească în Dacia începe să primească fizionomie slavă”.⁶

Tratând problema raporturilor lingvistice slavo-române și a elementului slav din dialectul macedoromân, Capidan a relevat „caracterele comune ale împrumuturilor slave din dacoromână și macedoromână, care nu există în celelalte limbi balcanice”.⁶

Aromânii, după despărțirea, înainte de sec. al X-lea, de către frații lor Dacoromâni din nordul Dunării, „înaintând spre sudul peninsulei, au venit în contact cu civilizația bizantină. Această civilizație, după cum se știe a avut o puternică înrăurire asupra formelor de viață a tuturor popoarelor balcanice, dar mai ales asupra Aromânilor. În privința aceasta ajunge să amintesc că *Aromânii, dela începutul coborîrii lor în sudul peninsulei, au ținut de biserica greacă*”.⁷

Este meritul părintelui profesor Nicolae M. Popescu, dela Facultatea de Teologie din București și membru al Academiei Române, de a fi făcut cunoscută existența unei *episcopii a Aromânilor* în sec. XI-lea. În biblioteca arhiepiscopiei din *Ohrida* s'a descoperit o carte greacă, scrisă pe pergament

1 Szentkláray Jenő, *Száz év Dél-Magyarország újabb történetéből*, p. 249.

2 Pesty, *Krassó vármegye története*, III și IV, Budapest, 1883.

3 Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române*, Sibiu, 1930, p. 12.

4 G. Giuglea, *Cheie pentru înțelegerea continuității noastre în Dacia prin limbă și toponimie*, în *Geo-politică și Geo-istoria*, III, București (Martie-Aprilie), 1944, pp. 14, 23 și urm.

5 Th. Capidan, *Limbă și cultură*, București 1943, p. 236.

6 *Ibid.*, p. 235.

7 *Ibid.*, p. 300.

cu foi mari, pe care și-a lăsat semnătura *Ioan preotul prea sfintei episcopii a Aromânilor*“ „† Ιωάννης ἱερεὺς τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Βλάχων“, după anul 1025.¹

Populațiile românești din peninsula balcanică „prin limba și terminologia creștină se identifică cu Românii de pretutindeni. După cum în limbă, aceste populațiuni arată toate acele abateri din fondul latin care se observă în vorbirea de bază dacoromână, tot așa, în materie religioasă ei țin de aceeași credință, însoțită de același convoi de tradiții și obiceiuri”.² Se știe că „viața spirituală a acestor populațiuni, oricât de mult se va fi desvoltat în apropierea Grecilor și, mai ales, sub oblăduirea bisericii patriarhale din Constantinopole, *primele noțiuni de credință creștină le-au primit în mediul latin din sud-estul european, încă din timpul când ei se găseau în unitate teritorială cu frații lor mai mari din Dacia Traiană*”.³

„Numărul cuvintelor de origine latină referitoare la primele elemente ale creștinismului, aceleași pentru Românii dela nord ca și pentru cei dela sud”⁴ [Dumnezeu, *Domne-Deus, Domine-Deus*; Biserica, *basilica*; Creștin, *christianus*; Botez, *baptizo,-are*; Cruce, *crux,-cem*; Duminecă, *Dominica, dies dominica*; Legea creștină, *Lex christiana*; Păcat, *peccatum*; Crăciun, *calatio,-nem*; Rusalii, *Rosalia*; Paște, *pasche, pascha*; Sărbătoare, *dies servatoria ori conservatoria*; Sângeorz, Sânpetru, Sânziene; Veghiare, *vigilare*; Priveghere, *pervigilare*; Rugăciune, *rogatio,-nem*; Păgân, *paganus*; Drac, *draco*; Răposa, *repauso,-are*; Inger, *angelus*, etc..] —⁵ dovedesc peremptoriu că populațiile românești „oriunde se vor fi găsit în veacurile de mijloc, ele au continuat să trăiască în unitate teritorială, formând sub raportul etnologic și lingvistic, un singur popor”.⁶ Termenii creștinești de origine latină la toți Românii, și la Aibanezi, dovedesc că „înainte de venirea Slavilor în peninsula balcanică, creștinismul fusese introdus peste tot la populațiile românești”.⁸

Terminologia bisericească privind organizația ierarhică și bisericească superioară, precum și limba liturgică diferită, dau dovadă că populațiile românești de pe ambele maluri ale Dunării s-au despărțit abia prin sec. VIII—IX, suferind, în secolele următoare, cele din Sud influența greacă, iar cele dela Nord pe cea slavo-bulgară, politică și religioasă.

Problema atât de mult desbătută a limbii cultice și în special a introducerii limbii slave în Biserica Românilor începe abia acum să se limpezească pe deplin. O prețioasă contribuție aduce, recent de tot, profesorul Pr. Dr. Milan Šesan, dela Facultatea de Teologie din Suceava. Bazat pe ultimele concluzii la care au ajuns savanții români, profesorul bucovinean dă problemei soluția cea mai verosimilă și mai apropiată de realitatea istorică. Succesul propagandei misionarilor latini papali în Moravia, după moartea „apostolilor Slavilor”, Constantin (Ciril) și Metodiu (885), și în Bulgaria sub țarii Boris-Mihail, între anii 866—869, și mai ales sub

1 Preotul Nicolae M. Popescu, *Preoți de mir adormiți în Damnul*, București, 1942, pp. 11—15; cf. Ivan Snegarov, *Istoria na Ohridskaga Arhiepiscopiia*, I, Sofia, 1924, p. 192; Capidan, o. c., p. 256; Idem, *Meglenoromânii*, I, București 1925, p. 38.

2 Capidan, *Limba și cultură*, p. 255. 3 *Ibid.* 4 *Ibid.*, p. 214.

5 Pr. N. M. Popescu, *De la priveghere la privighetoare*, Buc., 1943, p. 10.

6 Vasile Pârvan, *Contribuții epigrafice*, pp. 85—95, 101—125; cf. C. Diculescu, *Vechimea creștinismului la Români. Argumentul filologic*, București, 1910; Dr. Simion Reli, *Istoria vieții bisericești a Românilor*, I, p. 68 și urm.

7 Capidan, o. c., p. 209.

8 *Ibid.*, p. 217.

Simeon (893—927), care a ridicat, cu dela sine putere, la rang de patriarhie Biserica bulgară, și a supus-o Papei, a produs profundă îngrijorare la Constantinopol. Spre a câștiga pe Bulgari, împărații bizantini nu numai că permit introducerea limbii liturgice slave sau medio-bulgare, în locul celei grecești neînțelese de Bulgari, ci chiar o sprijinesc să se încetățenească și în afară de Bulgaria la celelalte popoare slave din Răsărit, văzând în ea cheia succesului ortodoxiei în mijlocul acestor popoare, care trebuiau sustrate cu orice preț influenței papale. Din aceleași motive împărații vor sprijini introducerea limbii slave și în Biserica Românilor nord-dunăreni, mult mai accesibili, din cauza limbii lor romanice, propagandei latine. „Convingându-se de imposibilitatea introducerii limbii grecești la Români, — scrie prof. M. Șesan — autoritățile bisericești bizantine impun, în cele din urmă, ele înșile, *introducerea* la Români a limbii slavone bisericești „sfinte“, cu caractere cirilice, pentru a face mai mare distanța dintre Români și Roma papală în ce privește limba și scrisul bisericesc, pentru că în ce privește dogma, Românii participă la Ortodoxie dela început, necunoscând inovațiile apusene târzii. La acest pas Patriarhia ecumenică este ajutată și de împrejurarea favorabilă din sec. X., că principele Ohtum se botează în ritul Grecilor și înflințează la Morissenă mănăstirea sf. Ioan Botezătorul, și apoi, că vremelnice, Ungurii acceptă misionarismul ortodox bizantin, în limba greacă și slavonă, pe atunci curentă în Panonia. În plus, în nordul Dunării, pe cursul mijlociu și inferior există așezări sporadice slave, în legătură cu așezările similare din sud și astfel acești Slavi se creștinează în legea ortodoxă, în contact cu Românii și limba slavonă bisericească”.²

Revenind la străbunul lui Optum, la *ducele* Glad, cum îl numește Anonimul notar,³ credem că el va fi făcut parte din grupul acelor Români, care mai bine au preferat să treacă la frații lor dela Nord, decât să urmeze marea masă a populației românești sud-dunărene, deplasată mult spre Sud, sub presiunea valului năvalnic slavo-bulgar. Cu toate aceste mișcări de populații românești, ce se întind până jos în Macedonia, Grecia, peninsula Calcidica, apoi în Bosnia, Croația și Istria, — *regiunea Vidinului și Valea Timocului*, deci al *treilea ținut-macă românesc*, identificat și localizat de către filologul german Ernst Gamillscheg, anii trecuți, a rămas, de-a-lungul veacurilor, *curat* românesc. Caracterul etnic de totdeauna românesc al regiunii Vidinului a fost recunoscut și de către Marile Puteri europene la 1877, când s'a oferit spre anexare României și malul drept al Dunării, regiunea curat românească a Vidinului, cunoscută sub numirea de Timoc.⁴

1 Pr. Dr. Milan Șesan, *Limba cultică la Români*, în *Cinci ani de existență* (Institutul de Istorie. Facultatea de Teologie din Suceava), Suceava, 1947, pp. 15—19.

2 *Ibid.*, p. 20.

3 Anonimul notar nu numește pe Glad *voievod*, cum poate era mai firesc, în cazul că l-ar fi considerat de origine slavo-bulgară, ci îi dă străvechiul titlu roman de *Duce-Dux*: „*Glad dux Bulgarorum et Blacorum*”, *ibid.*

4 S. S., *Din Macedonia* [Fragment dintr-o scrisoare], în *Convorbiri literare*, No. 10 [Octombrie 1908], an XLII, p. 439: „Acum va apare mai mult decât ori și când într-o tristă lumină șovăirea politice românești dela 1877. Când ținutul turcesc dintre Rasciu și Varna, unde nu era picior de Bulgar, a fost oferit României, împreună cu județul românesc al Vidinului, a fost o minută rară în istoria Statului românesc”. Vezi și: C. Constante și A. Golopenția, *Românii din Timoc*, I-II, București, 1944; Octavian Metea și Maior A. Dumitrescu-Jipa, *Timocul*, București, 1943, (Continuare în pagina următoare)

Dar ceea ce ne interesează mai mult în legătură cu subiectul nostru este că sub domnia ducelui Glad sau Vlad, *fides Volachorum* făcea progrese apreciabile. Cele două mănăstiri ortodoxe din partea apuseană a Banatului, din județul Torontal, mănăstirea Glad, din apropierea Chichindei Mari, în Banatul jugoslav, din regiunea cunoscută până târziu în sec. XVII-lea sub numirea de *Vlașca*,¹ adică România, — și cea dela *Pordean* [Paradan-monustura, Paradanmonustura, ung. Pordány monostor], de lângă Cherestur, între orașul Sănnicolaul-Mare și Beba-Veche, — semnalate de istoriografia maghiară, ca fiind ctitorite de către ducele Glad², constituie una din cele mai luminoase și concludente dovezi despre existența unei puternice organizații bisericești și mănăstirești în Banatul guvernat de acest duce român și creștin.

Supt o astfel de guvernare așa zicând națională, episcopul Mehadiiei, precum și cel din Urbs Morisena [orașul de reședință al „șefului mirean“, al ducelui Glad], — acesta din urmă având, desigur, titlul de *Mitropolit* în sensul canoanelor, și-au putut exercita în toată libertatea îndatoririle lor sacerdotale.³

Prot. Dr. Gheorghe Cotoșman

profesor la Academia Teologică din Caransebeș

(Continuare din pagina 164) pp. 11—12. Regiunea Timocului, situată la nord-estul Jugoslaviei, se întinde pe o suprafață de 17.000 kmp., cuprinzând deci a șasea parte din teritoriul țării vecine, de 248.900 kmp. Populația regiunii este românească în proporție de 62%. Românii sunt răspândiți în 315 comune, dintre care 202 curat românești, restul mixte. În *Timocul bulgar*, pe malul drept al Timocului, și până la Vidin, sunt încă 42 sate curat românești și 15 mixte, — cf. *Ibidem*; vezi recenziă făcută lucrării de Gh. Cotoșman, în *Revista Banatului*, An. IX, Nr. 7—9, Timișoara 1943, pp. 53—56; Florea Florescu, *Românii din Jugoslavia, istoric și evoluție demografică*, în *Timocul*, An. VIII, Caiet. I, București, 1941, pp. 12—13 sqq; vezi în aceeași revistă pp. 50—51, 80—88.

¹ N. Iorga, *Istoria Românilor*, III, p. 108, n. 5; Silviu Dragomir, *Le Banat Roumain*, Sibiu, 1944, p. 25.

² Juhász Kálmán, *Hajdani monostorok*, pp. 119, 135; Mănăstirea Glad ar fi fost zidită lângă orașul și râul, azi uscat, cu același nume, din jud. Torontal. În acest oraș și-a avut reședința unul din căpitani ducelui. Dela ducele Glad-Vlad și-ar trage denumirea satul și pârâul Gladna din jud. Caraș; apoi Cladova din jud. Caraș și Arad, — comuna Ghilad de lângă Ciacova, jud. Timiș; — „Valea Gladna“ din Arad, și Geled dintre Arad și Ghioroc, etc. — scrie Borovszky, în *Temes vármegye*, p. 243; cf. Drăgan, o. c., p. 12, 227; Ortvy Tivadar, *Temes vármegye és Temesvár város története*, Budapest, 1914, pp. 171—172; Pesty, *Krassó vármegye története*, II, 2, Budapest, 1884, pp. 180—182, despre Gladna, lângă râul Gladna amintit la 1364. Spre SE de Gladna Română (Oláh Gladna) la 1884 încă se mai vedeau ruinele cetății, pe locul numit atunci și azi Celate. Acolo s'au aflat multe antichități, — *Ibidem*... p. 181.

³ Dr. Gh. Cotoșman, *Din trecutul episcopiei Timișorii*, Timișoara 1943, pp. 7—10 sqq.

Profetul Maleahi despre preoțimea Vechiului Testament

Chemat de lahve în epoca de după exilul babilonean, Maleahi are menirea de a fi un profund reformator al vieții religioase și morale a poporului ales. Bun patriot, plin de dragoste pentru poporul său, cu un suflet pătruns de cele mai profunde sentimente religioase, Maleahi a fost convins că numai din contactul direct cu adevărul divin se vor putea soluționa toate acele mari probleme, care frământau pe Israil și-l făceau din nou să se îndepărteze de lahve.

Pe timpul profetului, ca și pe timpul lui Neemia se punea problema observării stricte și regulate a ritualului dela templu, a organizării preoției, precum și a separării ludeilor de familiile lor streine, care ușor ar fi putut duce acest popor din nou în idolatrie, venind peste el pedeapsa unui nou exil.

O mare importanță dă profetul îndeplinirii cultului exterior, a respectării riturilor sfinte, așa cum au fost stabilite de lahve și depuse în scris de profetul Său Moisi. Acest cult, pe care profetul îl cere să fie respectat cu cea mai mare sfințenie, nu este un formalism sec și rigid. Maleahi vede în acest cult expresia externă a religiei interioare, de aceea „el rămâne în adevăratul spirit al profeției, luptând contra oricărei influențe streine și păgâne asupra legii, cultului și ceremoniilor”.¹ Luptând pentru reforma religioasă și morală a poporului, vom găsi în Maleahi un mare și aspru predicator al pocăinții.

Fiind conștient de valoarea mare pe care o are pentru Israil respectarea legământului încheiat cu lahve, pentru viața sa morală, socială și politică, profetul în primele sale cuvinte se îndreaptă cu muștrări aspre spre aceia, care sunt primii chemați a îndeplini și a respecta legământul de pe Sinai. Maleahi face un sever rechizitoriu clasei preoțești de pe timpul său din cauză că mijlocitorii dintre lahve și popor nu mai săvârșesc cu sfințenie cultul, au căzut într'un formalism extern distrugător și profanează batjocorind numele lui lahve.

Înainte de a începe muștrările adresate preoților, profetul arată mai întâiu dragostea pe care lahve totdeauna a purtat-o poporului lui Israil. „Iubitu-v'am pe voi, zice Domnul”, sunt cuvintele dela începutul profeției (c. 1, 2). Față de dragostea arătată de lahve poporului, Israilul însă a pă-

1 E. Tobae, art. Malachie, D. T. C. IX 1746.

cătuît, nu i-a arătat nici o mulțumire, iar preoții au păcătuit prin aducerea la altar a jertfelor necurate și disprețuind numele lui Iahve au cultivat în popor ideea că Dumnezeu nu se poate lipsi de jertfe, din care motive poporul va fi pedepsit cu blestemul aspru al lui Iahve, iar preoții cu detragerea sfințeniei pe care o au de sus în baza chemării lor.

Pentru ca amenințările sale adresate preoților să fie cât mai rodnice, profetul amintește (c. 1, 6) tuturor acel mare adevăr, care nu poate fi pus la îndoială de nimeni. Este vorba despre cinstea pe care fiul o dă părinților și respectul slugii față de stăpânul său, stări pe care Iahve le cere dela poporul și preoții săi, deoarece El este Tatăl lui Israil, fiindcă l-a mântuit (Is. 63, 16) și El este și Domnul-Stăpânul lui Israil, fiindcă l-a zidit, l-a făcut și l-a întemeiat ca popor ales al Său (Dt. 32, 6). Dacă Iahve este tatăl lui Israil i se cuvine și lui cinste dela fiii Săi, iar dacă este Domnul lui Israil i se cuvine respect și teamă ca din partea slugilor Sale.

De această cinste și teamă Iahve nu se mai învrednicește nici din partea celor aleși ai Săi din popor. Tocmai preoții, care după exil reprezentau sufletul vieții spirituale a întregului popor, se fac vinovați de păcate atât de grele, încât Iahve îi va îndepărta din misiunea și chemarea lor, îndepărtând dela ei harul și sfințenia și transformând binecuvântările lor în blesteme, întorcându-și urechea dela rugăciunile lor.

Numind pe preoți defăimători ai numelui lui Dumnezeu, profetul arată pe rând toate păcatele săvârșite de ei. Defăimarea numelui lui Iahve, preoții o fac zilnic prin cultul săvârșit la altar. Ei aduc la acest altar drept jertfă animale infirme, oarbe, șchioape sau cu racilă, ceea ce era oprit după legea mozaică. „Pâine spurcată“, spune profetul că aduc preoții pe altar (c. 1, 7), cuvinte prin care se desemnează toate jertfele din V. T., cari după lege (Lev. 21, 6. 8. 17) se numesc mâncarea lui Iahve. Jertfele aduse de preoți se numesc spurcate, nu pentru faptul că sunt aduse din animalele necurate, ci pentru că sunt expresia unor sentimente necurate pe care preoții le nutresc în sufletul lor în speranță că Iahve având nevoie de jertfe, ei pot aduce la altar orice animal, chiar cu defecte corporale. Acești preoți nu și-au dat seama că cele necurate — lipsite de integritatea corporală — necurătesc chiar altarul, masa lui Iahve. Ei transformă astfel altarul într'un obiect de dispreț prin faptele lor, aduc jertfe necurate și astfel nu dau respectul cuvenit altarului ca obiect sfințit și prin el nici lui Iahve, care prin atotputernicia Sa șterge toate păcatele acelora ce aduc jertfe pe altarul templului.

Pentru a evidenția și mai mult păcatul săvârșit de preoți, profetul prin comparație arată că nici cel puțin guvernatorul de atunci al Iudeii nu ar primi în dar astfel de animale, deci cu atât mai mult Iahve, tatăl și stăpânul lor. În urma acestui lucru înzadar mai caută ei milostivire în fața lui Dumnezeu, care și-a întors fața dela ei, nu mai ascultă cererile lor adresate în numele poporului; și nici nu vrea să primească jertfele lor, de aceea porțile templului mai bine să se închidă, ca focul de pe altar să nu mai ardă zadarnic.

Refuzul lui Iahve de a mai primi jertfele preoților este motivat de slava numelui Său, care va cuprinde întreg pământul, așa că Lui i se vor aduce jertfe curate în tot locul și de către toate popoarele.

Iahve nu are trebuință de aceste jertfe, ca mijloace de traiu, ci ca prin ele omul să-și manifeste sentimentele interne, să-și arate dependența sa de Creator, să recunoască că dela Dumnezeu are el toate binefacerile și de aceea Lui îi datorează onoare, dragoste și respect. Dumnezeu va primi numai jertfe curate și despre aceste jertfe amintește profetul în cuvintele: „Căci dela răsăritul soarelui și până la apusul lui, mare este numele meu printre popoare și în orișice parte se aduc *jertfe de tămâie* pentru numele meu și *prinoase curate*, căci mare este numele între neamuri, zice Domnul Savaot“ (1, 11).

Defăimarea lui Iahve este săvârșită de preoți și prin faptul că ei consideră aducerea jertfelor pe altar ca o povară greu de suportat, atât timp cât acest lucru trebuie să fie pentru ei o plăcere, constituind un privilegiu pe care Iahve l-a acordat clasei preoțești ca mijlocitoare între El și popor. Preoții au primit acest privilegiu ca persoane sfințite în serviciul special al lui Iahve și ei au chemarea de a executa datoriile impuse lor, fără a le considera drept o povară. Considerând îndeplinirea riturilor sfinte o povară a chemării lor, preoții transformă ofrandele aduse pe altar în jertfe necurate și de aceea și partea cuvenită lor dela aceste jertfe este necurată și ei n-o mai pot consuma fiind în stare de comuniune cu Divinitatea, pângărind altarul și numele lui Dumnezeu.

Contra acestor jertfe necurate aduse de preoți se ridică glasul profetului amenințând cu blestemul lui Dumnezeu. Acest blestem ceresc va cuprinde pe tot omul care fiind viclean aduce la altar, și jertfește în onoarea lui Dumnezeu animale infirme, sau schimbă genul animalului cerut de lege.

Dupăce profetul încheie cu amenințările adresate contra activității nelegiuite a preoților, se îndreaptă spre ei și le anunță pedeapsa care se va abate asupra lor în cazul când nu vor respecta datoriile chemării lor și nu vor lua în considerare avertismentul dat de Iahve. Pedeapsa lui Dumnezeu va veni asupra lor în cazul când în îndeplinirea oficiului lor preoțesc de slujitori ai altarului nu vor da cinstea, onoarea și respectul cuvenit numelui lui Dumnezeu. În cazul când preoții nu vor asculta de vocea lui Iahve transmisă prin profetul Său și nu vor fi pătrunși în inima lor de sentimentul de pocăință; și prin oficiul lor nu vor preamări numele lui Iahve, va veni asupra lor blestemul lui Dumnezeu. Acest blestem va fi îndreptat atât asupra persoanei lor, cât și asupra administrării oficiului preoțesc.

Toate binecuvântările lor împărtășite poporului în numele lui Iahve vor fi transformate în blesteme. Acele doriri de bine pe care preoții le exprimă poporului în virtutea puterii oficiului lor, vor fi lipsite de orice efect. În toată misiunea lor preoții vor rămâne neproductivi, ei nu vor mai putea mijloci între Iahve și popor, căci Iahve nu numai se va întoarce dela ei, ci va lucra chiar în contra lor la fiecare act în parte, lipsindu-i de asistența harului divin.

Față de persoana lor Iahve îi va face de ocară, arătând nerodnicia faptelor lor și făcând neputincioasă orice oficiere a lor la altar și în sanctuar. Persoana lor va fi considerată alături cu jertfele lor necurate. Ei vor

fi măturați împreună cu toate aceste jertfe necurate și aruncați pe movila de cenușe în afară de cetate, pe locul unde se ard toate murdăriile animalelor de jertfă. Chiar și jertfele lor din Sărbători vor fi considerate spurcaciune și vor fi aruncate în acest loc murdar.

În momentul în care preoții vor fi măturați împreună cu jertfele lor, se vor trezi și vor vedea în conștiința lor că cele poruncite lor de Iahve este ființa legământului încheiat cu Levi. Preoții V. T. au fost tocmai cheazășia acestui legământ, întru cât fiind ei în fruntea sem. Levi, Dumnezeu i-a ales la serviciul altarului și i-a așezat într'un raport special cu El, în baza căruia nu au numai drepturi și promisiuni de sus, ci și anumite datorii, de împlinirea cărora este legată împărțirea bunurilor harice (Dt. 10, 8; 33, 8-10; Num. 18, 1 ss.; 25, 10 ss.)¹

Prin legământul încheiat cu Levi, Iahve a acordat preoților „viață și pace“. Acest legământ a fost un legământ al sfințeniei și al păcii, viața sfințită și pacea fiindu-le acordate și garantate ca un reazăm în temerea de Dumnezeu, izvorul înțelepciunii, prin care ei puteau cunoaște voia lui Dumnezeu și se puteau conduce în oficiul lor după porunca divină.

În trecutul lui Israel, Levi păstrând și respectând acest legământ, în gura preoților a fost totdeauna învățătura cea dreaptă, „pe buzele lui nu s'a aflat strâmbătate“ (c. 2, 6). Preoțimea fiind tare în ființa și chemarea ei a umblat numai pe calea dreptății și prin acest exemplu viu, mergând pe calea legii, a scos pe mulți din robia păcatului și i-a adus pe drumul cel drept, drumul temerii de Dumnezeu.

Buzele preoților trebuiau să păzească hotărârile lui Dumnezeu, voia Lui depusă în lege și să învețe poporul acest lucru, căci dela preoți aștepta poporul să cunoască legea lui Iahve, preoții fiind trimișii sau solii lui Dumnezeu în popor.

Dacă preotul V. T. poartă aici numele de „*malak-iahve*“, așa cum este numit și profetul (Agh. 1, 13) ca trimis extraordinar al lui Dumnezeu, ne arată că misiunea lui este cel puțin tot atât de importantă pentru poporul ales. În virtutea oficiului său, preotul este un permanent sol al lui Iahve, chemat de a fi vocea lui Dumnezeu în popor, de a fi îndrumătorul vieții religios-morale a poporului.

Dar față de această chemare sfântă și frumoasă, preoții au păcătuit îndepărtându-se dela legământul lui Iahve cu Levi. Ei s'au abătut dela drumul cel drept, au adus jertfe necurate și nedemne, defăimând numele lui Iahve și altarul Său. N'au fost nici adevărații îndrumători ai poporului pe calea legii. În loc să facă pentru cei mulți și păcătoși legea ca o lumină conducătoare în viață, ei au transformat această lege în mijloc de cădere în păcat prin însăși exemplul propriu. Din cauza păcatelor preoților mult popor a căzut din credința cea dreaptă, luând calea păcatului și atrăgându-și pedeapsa lui Dumnezeu.

¹ C. F. Keil, *Biblischer, Commentar über die zwölf kleinen Propheten*, II Aufl., Leipzig 1873, p. 692.

Din învățători drepti ai legii, preoții au devenit înșelători prin înstruire falsă, arătând poporului că unele lucruri sunt permise, sau chiar poruncite de lege, deși ele erau în fond păcate. Astfel preoții de pe timpul lui Maleahi au rupt legământul cu Iahve, de aceea ei au și pierdut toată sfințenia și pacea acordată lor.

În activitatea oficiului lor preoții nu au mai lucrat după legea lui Iahve, ci s'au orientat mai mult după interesele lor proprii, interese păcătoase și greșite. Ei s'au abătut dela drumul chemării preoțești și au avut în vedere mai mult pe oameni decât pe Dumnezeu. Pentru această abatere atât de gravă, căci preoții și-au călcat în picioare însăși chemarea și misiunea lor de învățători și împărtășitori ai binefacerilor divine, Iahve a trimis asupra lor pedeapsa defăimării și batjocorii în fața poporului.

„Să fiți de batjocură și de nimica toată în fața tuturor noroadelor, fiindcă voi n'ați păzit îndreptările mele și la legea mea nu ați luat aminte”, sună glasul sentinței divine (c. 2, 8).

Din cauza păcatelor preoților și ale poporului, profetul Maleahi anunță sosirea „zilei Domnului”, în care se va face judecata tuturor. Această judecată va începe cu curățirea feciorilor lui Levi, pe care Domnul „îi va lămuri ca aurul și ca argintul și vor fi Domnului aducători de prinoase întru dreptate” (c. 3, 3).

Față de toate amenințările și blestemul pe care profetul îl anunță preoției, care nu se va pocăi, întâlnim cuvintele în care se exprimă părerea sublimă a lui Maleahi despre chemarea preoțească. „Căci buzele preotului să păzească cunoștința și din gura lui să se caute învățatură, pentrucă el este un rol al lui Iahve al oștirilor” (c. 2, 7), sunt cuvinte în care profetul idealizează icoana preoției timpului său, așa cum ar trebui ea să fie. Inzestrat cu viață sfințită, pace și temere de Dumnezeu, preotul trebuie să cunoască totul ceea ce se referă la cult, viața morală, precum și la învățătura dogmatică și la viața cea de apoi. Aceste cunoștințe îi sunt necesare preotului spre a putea apoi predica poporului aplicarea practică a lor pentru salvarea sufletului și mântuirea lui. Chemarea preotului este de a îndruma pe tot omul care caută învățatură, pe calea cea adevărată, arătându-i cum trebuie să-și îndrepte viața lui familiară, cum trebuie să se poarte cu aproapele, dar mai ales cum trebuie să-l adore pe Creatorul său.

Ca păzitor al cunoștințelor și ca învățător al Legii și vestitor al voii lui Iahve, preotul cu tot dreptul se poate numi solul lui Dumnezeu. Pe om preotul trebuie să-l facă să împlinească voia lui Dumnezeu, iar el trebuie și este dator să se roage lui Dumnezeu pentru om și să îndeplinească cu sfințenie serviciile divine, căci numai așa se va bucura de respectul poporului și își va îndeplini chemarea preoțească, idealizată de Maleahi.

Prof. M. Chialda

Pentru o nouă redactare a vieții Sfinților

Creștinismul apostolic, patristic, iar mai aproape de noi creștinismul misionar la popoarele păgâne, s'a bucurat de o mare bogăție de figuri ilustre de bărbați, de o cunună de personalități, care cinstesc întreaga specie umană, de o serie de genii care s'au manifestat pe cele mai variate domenii ale vieții și ale spiritului.

Nu este exagerare în afirmația că tăria creștinismului primar s'a odihnit și pe cultul fervent al acestor persoane, nimbate cu aureola sfințeniei, care populează paginile sinaxarelor cu faptele lor pilduitoare.

În inima slujbei cuvântătoare de fiecare zi era rânduită viața sfântului: martir, mărturisitor, părinte, cuvios, etc., care se citea publicului ce asista la sfânta liturghie. Aceste sunt cele mai populare biografii de oameni celebri dintre câte au fost vreodată difuzate marelui public, iar procedeele au fost dintre cele mai fericite și potrivite acelor vremuri, când amvoanele creștine radiau lumină orbitoare în toate straturile sociale.

De atunci însă, de prin veacurile prime ale creștinismului, de când s'au cristalizat în sinaxare viețile sfinților, și până astăzi s'au scurs nenumărate veacuri. Alte nevoi s'au ivit, care s'au cerut împlinite, alte formațiuni spirituale s'au încheșat peste cele vechi, alte concepții își revendică întâietatea în cultură, de care creștinismul trebuie să țină seama, dacă nu vrea ca ceea ce altădată forma miezul său arzător să rămână necunoscut, în cărțile strănei, iar doctrina sa, care a înflăcărat atâția bărbați, să nu devină un obscurantism pentru masele largi ale poporului, iar pentru cele culte un complex teoretic de norme de care se pot dispensa.

Este ceea ce s'a întâmplat mai cu seamă cu viețile sfinților, de mult ignorate de marele public credincios, când altădată erau izvoarele de apă vie ale fiecărei case creștine. Cărțile care cuprindeau viața sfinților, după o statistică, erau cele mai răspândite în imperiul bizantin, după sfânta Scriptură.

Fiecare cunoscător de carte le avea în casa sa și le citea în clipele sale de libertate, iar obiceiul acesta nu este propriu imperiului bizantin, ci-l cunoaște și Țara Românească, în care Viețile Sfinților erau răspândite în toate casele boierilor și se citeau cu multă plăcere, ceea ce a determinat o bogată serie de ediții luxoase [Vezi: *bibliografia românească veche*].

Aceste vieți ale sfinților însă, au pierdut cititorii în timpul mai nou. Am asistat, astfel, la o depreciere generală a valorilor spirituale creștine,

dar scoaterea totală din circulație a acestor capadopere biografice ale umanității ne-a îndurerat mai mult decât orice.

Procesul acesta de inactualizare este destul de complex și implică studiul sufletului colectiv contemporan, iar fenomenul deprecierei vieții sfinților nu este singular, avându-și frații de sânge în celelalte fenomene de depreciere a celorlalte valori creștine, dar credem că una din cauzele principale este și greșita redactare a acestor vieți, care nu mai corespunde cerințelor culturale moderne.

Pe omul cult de astăzi cu greu îl mai poți întoarce la mineiele lunare, ori la sinaxarele anuale, spre a citi din ele biografiile sfinților. Omul modern fuge de zidurile bisericilor și-i repugnă mirosul de tămâie.

Dureros, dar adevărat! Doar individul cu bogate capacități psihice de recepționare mistică a misterului creștin mai gustă frumusețea vieții acestor bărbați luminați ai creștinismului, sau omul literat de specialitate, care aleargă după formele arhaice ale limbii ce înfloresc în cărțile noastre bisericești.

Totuși gustul pentru biografii și vieți romanțate nu este pierdut de publicul modern. Ne-o dovedește bogăția de tipărituri de tot felul, care popularizează viețile diferiților bărbați mai de seamă ai omenirii, care s'au evidențiat în diferite ramuri de muncă constructivă: știință, artă, explorări geografice, politică, diplomație, cariera armelor, etc.

Dela *Carlyle* încoace, ai cărui „*Eroi*”, adevărați semizele, au făcut epocă, o mulțime de mari scriitori s'au ocupat cu biografiile oamenilor iluștri, unii cu mai mult succes, alții cu mai puțin.

Uriășul dela Villeneuve, marele *Romain Rolland*, scrie un magistral ciclu de vieți eroice: *Beethoven*, *Händel*, *Michel Angelo*, *Tolstoi*, care au cunoscut o celebritate mondială, atrăgându-i autorului premiul Nobel pentru literatură.

Scriitorul *Emil Ludwig* difuzează o altă serie de vieți de titani, între care aflăm cele mai diverse personalități: *Rembrandt*, *Michel Angelo*, *Beethoven*, ba chiar și Domnul Iisus Hristos, considerat ca un autentic și genial „*Fiu al Omului*”.

Alt scriitor, *Ștefan Zweig*, face carieră cu publicarea altor vieți romanțate: *Maria Antoinetta*, *Ecaterina Rusiei*, *Maria Stuart*, *Erasmus de Rotterdam*, *Fouché*, *Calvin* [Lupta în jurul unui rug], *Mesmer*, *Freud*, etc. etc.

Apoi diverse istorii ale artelor, istorii ale diplomației, istorii ale filosofiei, istorii ale războaielor popularizează în zeci de volume numai vieți celebre de artiști, diplomați, filosofi, generali și comandanți de armate.

Sfinții creștini au fost uitați cu desăvârșire. Rar unde câte o plachetă discretă mai aduce aminte de acești autentici eroi ai umanității de totdeauna, de acești înflăcărați de o idee, de acești mari vizionari ai altor vremuri...

Biserica oficială a mai retipărit câteva florilegii din sinaxarele anuale, iar câțiva artiști ai scrisului și-au dat contribuția lor meritorie.

Scriitorul *Lascarov-Moldoveanu* a editat mai multe volume de Vieți ale Sfinților, nu cu prea mare talent și prea sclavic tributar cărților sfinte, totuși au atins mai multe ediții...

Scriitorii de talent cert *Pătrășcanu-Sadoveanu* au colaborat la un volum de vieți ale sfinților singuratec, dar care a întrecut totul ce s'a scris

în acest gen la noi [Vezi: *M. Sadoveanu, Legende sfinte*, București, Ed. Universul, 1947]. Teologul *D. Fecioru* a reeditat Sinaxarele din Postul Mare...

La atâta se reduce la noi ortodocșii grija de aceste podoabe ale creștinătății ecumenice și ne mai mirăm că a scăzut atât de îngrijorător nivelul vieții morale...

Este necesară, deci, o nouă redactare a vieții sfinților, care să corespundă cerințelor spiritului modern.

O pană măiastră să stilizeze, o minte luminată să cearnă senzaționalul biografic, cu nimic inferior celorlalte vieți ilustre, o editură recunoscută să se însărcineze cu propaganda publicistică și cu difuzarea. Izvoare noi de apă vie ar clocoti în inima rece a contemporanității și motive genuine de inspirație s'ar împleti cu profanul exclusiv al artei și culturii moderne.

Ce nu s'ar putea crea din senzaționalul psihic al vieții călugărilor achimiți, cărora li s'ar putea dedica, fără grijă de insucces, o biografie romanțată?

Dar bărbații atoniți ce exemplare minunate ale omenirii nu sunt și ce uimire n'ar produce în publicul credincios, care a uitat de ei? Altădată atrăgeau privirile ca un miraj, încât toate mănăstirile moldo-valahe erau închinare Sfântului Munte...

Pustnicii, apoi, de cine ar fi întrecuți în viața lor de privațiuni și încercări [Vezi: *C. Turcu, Daniil Săstru, Iași, 1947*]. Numai „*Isplătirea Sfântului Antonie*” a produs mai multe capodopere decât oricare alt fenomen psihic particular al vreunui om, inspirând pe marele *Gustave Flaubert*, apoi pe atâți pictori de talent, ca marele *Cézanne*.

Din viața Stâlpnicilor s'ar putea face un poem, cântat străduințelor umane suprafirești... Ce senzațional psiho-fizic ascunde viața acestor înșingurați cu deceniile pe vârfuri de stâlp! Erudiția biografică se poate dedica cercetărilor de bibliotecă, care sunt vaste, mai cu seamă cu privire la sfinții din imperiul bizantin.

Patriarhii din Bizanț au un rol preponderant, în istoria vieții bizantine. Pentru când o monografie, care să cuprindă intrigile de gineceu, tainele Augusteonului, cruzimile luptelor de succesiune la tronul de purpură și rolul covârșitor al patriarhilor, amenințați de atâtea ori cu moartea și salvați de dreptul de azil al Sfintei Sofii?

Iată numai câteva exemple de subiect, care vor fermeca cu ineditul lor întreaga spiritualitate contemporană.

Un început l-a făcut marele bizantinolog *Charles Diehl* cu „*Figuri bizantine*”, apoi cu „*Teodora, împărăteasa Bizanțului*”, care au cunoscut o celebritate mondială, fiind tradusă în mai toate limbile pământului.

Pe când o nouă redactare a vieții sfinților, care să atragă sufletul sbuciumat al omenirii și să-l încălzească din nou la vatra caldă a valorilor creștine?

Prot. Dr. Petru Rezuș
prof. universitar

Fundamentarea științifică a empirismului pastoral

Înainte de a se constitui ca știință sistematizată, în ansamblul disciplinelor teologice, și încă mult timp după aceea, până aproape de veacul nostru, Teologia pastorală, nediferențiată de celelalte ramuri ale teologiei practice, se reducea la anumite sfaturi, aplicate cazuistic, foarte folositoare, dar nu suficiente pentru a îndruma „făptura cea mai nestătornică și cea mai pretențioasă”, cum zicea Sf. Grigorie de Nazianz, — omul. Ea a fost, multă vreme, un fel de înșirare de reguli practice, un fel de *tehnologie*, cum o califică pastoralistul Linus Bopp.¹ Temeiurile ei se găsesc în Sf. Scriptură și mai ales în epistolele pauline.

Sfaturile și metodele Ap. Pavel, nu sunt decât sinteza unor experiențe personale, în vastul câmp al conducerii spirituale, fructificate de mistică lucrare harică. Intemeiate pe o profundă cunoaștere a realităților sufletești și sociale, ele nu răspund numai epocii creștinismului primar ci sunt minunate sugestii și metode pentru toate timpurile și pentru toate locurile. Bogata literatură patristică și întreaga literatură pastorală a veacurilor, a folosit îndrumările inspiratului apostol, pe care le-a amplificat și intensificat după exigențe și împrejurări.² Lucrări sistematice însă de Teologie pastorală, nu s-au realizat decât în timpurile mai recente. Problemele ei „s-au discutat răzlețit prin diferite scrieri ale părinților bisericești, mai apoi în special în tratate sub titlul caracteristic: despre preoție”.³

Deși Sfinții Părinți „nu mai ostensesc să susțină că sufletul trebuie îndrumat „în mod științific” și că cea mai înaltă „știință” este cea a călăuzirii sufletelor”,⁴ iar Sf. Grigorie de Nazianz numește știința conducerii sufletelor: „*Επιστήμη τῶν ἐπιστημῶν*” (știința științelor), și Grigore cel Mare o numește: „ars artium”, totuși teologia pastorală nu s-a putut desvolta concomitent cu celelalte discipline teologice, deoarece teologia creștină a fost necesită de împrejurări externe „să dea atenție întâi cărților sfinte, prin pătrunderea și cercetarea cărora să lămurească și să asigure temelia religiei creștine; ea căuta un sistem de cugetare unitar, prin care învățăturile creștine să poată dobândi o poziție solidă în cugetarea celor cu educație filosofică. În felul acesta a luat ființă teologia exegetică istorică și teologia speculativă, cele dintâi ramuri fundamentale ale științei teologice”.⁵ De abia, deci, după

1 Vezi: Prof. I. Zugrav, Introducere în Teologia pastorală, art. în rev. Candela, an. L—LII, (1939—1941), Cernăuți, 1942, pag. 7.

2 Dr. M. Bănescu, Scrisorile pastorale, art. în Altarul Banatului, Nr. 4—6, 1947, pag. 105.

3 Prof. I. Zugrav, op. cit. p. 7.

4 Dr. D. Stăniloae, Filocalia, vol. I, cuvânt înainte, pag. X.

5 Vezi: H. Bassermann, Beiträge zur praktischen Theologie, Leipzig, 1909, pag. 18, cit la I. Zugrav, op. cit. pag. 6.

desvoltarea acestor discipline, Teologia pastorală, precizându-și domeniul, sistematizându-și problemele și preconizând metode proprii, speciale pentru realizarea scopului ei, și-a câștigat valoarea de știință sistematică, independentă, în teologia creștină. O „expunere științifică a activității de conducere a sufletelor” ea devine de abia în veacul trecut.

Ea așează pe baze științifice practica pastorală, formulând un sistem de principii, pe care nu le tratează celelalte discipline teologice și preconizând anumite metode pe care păstorul de suflete — practicianul — le aplică, adaptându-le circumstanțelor și necesităților speciale. Ea „alege și coordonează dintr'o sumă de experiențe și adevăruri toate cele de trebuință pentru atingerea scopului ei suprem, adică, mântuirea sufletelor”.¹

Astfel dintr'o simplă „colecție de învățături cazuiste” — cum era până în veacul trecut —, Teologia pastorală devine o știință sistematică, adică „un sistem de adevăruri generale și necesare. Deci adevăruri expuse într'o ordine logică și având același obiect (sistem); și adevăruri cu valoare de legi, în sensul că se aplică la toate cazurile de același fel (generalitate) și rezultă din natura lucrurilor (necesitate)”.²

Constituindu-se ca disciplină, în grupul Teologiei practice, cu un caracter sintetic, folosind rezultatele altor discipline teologice și profane, care vizează din diferite puncte de vedere valoarea și formele de manifestare ale omului, Teologia pastorală a devenit „o teorie a conducerii spirituale”. Acest caracter îl au, se înțelege, toate disciplinele Teologiei practice, care „nu se pot propune fără studiu științific. Teologia practică începe prin a fi teoretică și științifică. Ea beneficiază de toate studiile premergătoare — biblice, istorice, sistematice —, face propriile ei cercetări literare, istorice, arheologice, psihologice, pedagogice, juridice, întemeiază principial și expune metodic materia specialității, are teoria și tehnica sa, trage concluziile practice ale științei teologice, pune în ordine, sistematizează și aplică. Aplicând, teologia practică face operă științifică, pentru că aplicarea cunoștințelor este o caracteristică și o cerință a științei. Chiar caracterul practic al teologiei, prin care Duns Scotus o deosebea de știință, o pune în legătură cu ea și o obligă să fie științifică”.³

„Caracterul practic nu înseamnă că teologia pastorală consistă numai din reguli imediat aplicate la fiecare caz, ci ea este totodată, ba chiar mai mult *teorie*, întru cât mijlocește *duhul* care aduce unitatea, principiul acțiunilor”.⁴

De aceea disciplinele Teologiei practice — între care dreptul de preeminență trebuie acordat Pastoralăi — sunt considerate azi, în ultima analiză, *teorii* și nu *practici* și ar putea să fie numite, cum preconizează un scriitor apusean: „teorii teologice ale practicei bisericești”.⁵

Concepând astfel disciplina noastră — ca o teorie a practicei bisericești — mulți autori erudiți, dela sfârșitul veacului trecut și din zilele

1 Prof. I. Zugrav, op. cit., p. 22.

2 G. G. Antonescu, *Pedagogia Generală*, ed. IV, 1943, pag. 51.

3 Prof. Teodor M. Popescu, *Teologia ca știință*, în *studii Teologice*, an. VI, 1947, vol. I, pag. 22.

4 I. Zugrav, op. cit. pag. 23.

5 Vezi: Leonhard Fendt, *Grundriss der praktischen Theologie*, Tübingen, 1938, vol. I., pag. 2, cit. la I. Zugrav, op. cit. p. 1.

noastre, își întitulează lucrările de Teologie pastorală cu titluri care sintetizează această concepție: „Teoria îngrijirii sufletești”,¹ sau „Principii de Teologie pastorală”,² („Theorie de la direction des âmes”, cum o definesc unii autori francezi.)

Care este folosul Teologiei pastorale, ca disciplină teoretică, pentru practica pastorală, adică pentru păstorul de suflete în activitatea sa efectivă pe teren?

Mai sunt și azi unii teologi, slujitori ai altarelor, care cred că principiile și metodele Teologiei pastorale, ar avea numai darul de a stânjeni libera desfășurare a pastorației întemeiate pe dragoste, că ar îngrădi oarecum personalitatea și entuziasmul păstorului. Cred unii — și se repetă destul de frecvent, printre noi, această credință — că preotul, după ce a trecut prin școala de formație și informație teologică, adică după ce a intrat în viață cu o anumită structură sufletească și suficiente cunoștințe teologice, este capabil să rezolve toate cazurile pastorale, fiindcă, în fine, „pastorația” nu se învață din cărți. Sfinții Părinți și atâtea generații de slujitori, n’au făcut teoria conducerii sufletești, dar au lucrat intensiv și extensiv, cu harul și cu elanul preoției și rezultatele muncii lor le admiră atâtea veacuri de creștinism. Metoda lor de lucru pastoral am putea s’o asemănăm cu metoda profeților din Vechiul testament care se „baza pe inspirația momentului”.³

Dr Prof. G. G. Antonescu, în valorosul său tratat de Pedagogie Generală, ne dă un exemplu elocvent, spre a demonstra necesitatea pregătirii teoretice pentru practician: „Dacă am compara pe medicul om de știință cu un medic empirist, lipsit de pregătire științifică, s’ar părea că cel dintâiu, care cunoaște anatomia, fiziologia, patologia, etc., este mai încătușat în practica medicală, având a se conduce de normele ce-i dictează știința. Adevărul e cu totul opus: omul de știință e mai liber, căci cultura medicală îi ascute privirea și-i lărgeste orizontul, îl face să vadă până la adâncimi, la care nu poate pătrunde ochiul liber al empiristului”.⁴

În aceeași situație va fi și misionarul sau păstorul de suflete care a studiat cu ajutorul științelor de specialitate toate tainele sufletului și formele lui de manifestare, care, în fine, se folosește de „teoriile” Teologiei pastorale, față de altul care se bazează numai pe experiența sa zilnică. Știința, departe de a-l îngrădi în inutile teorii, îl face mai liber, îi ascute privirea, îi lărgeste orizontul și-i încurajează toate inițiativele.

Între „știința guvernării sufletelor” și practica pastorală, este un raport de reciprocă sprijinire. Teologia pastorală — ca disciplină teoretică — se fundamentează pe experiența pastorală, scoțând anumite principii și metode, menite să ușureze și sistematizeze activitatea păstorului de suflete în vastul domeniu al pastorației creștine.

Pedagogul Herbart precizează într-o minunată cugetare, raportul dintre teorie și practică (știință și artă), referindu-se, desigur, la știința și arta pedagogică, dar cugetarea lui are valoare și în cazul nostru: „Există

1 F. Probst, *Theorie der Seelsorge*, Breslau, 1883.

2 Dr. Franz Schubert, *Grundzüge der Pastoraltheologie*, Graz und Leipzig, 1922.

3 Pr. T. Negoită, *Metoda misionară a profeților T. V.*, București, 1936, pag. 40.

4 Op. cit. pag. 47—48.

o pregătire a artei prin știință, o pregătire a inteligenței și inimii, care precedează practica educativă. Și numai grație acestei pregătiri experiența — ce n-o putem dobândi decât în cursul activității practice — devine instructivă pentru noi. Numai prin acțiune, prin practică, învățăm arta și dobândim tactul, talentul, adresa, abilitatea; dar în practică, învățăm arta numai acela, care a pătruns mai înainte știința, care și-a asimilat-o și care astfel a determinat dinainte impresiile pe care experiența le va face asupra lui.¹

Contactul permanent cu sufletul păstorilor este, fără îndoială, izvorul autentic și inepuizabil de inspirație pastorală. Dar, pentru a obține rezultate cât mai bune, păstorul de suflete nu se poate dispensa de studiul teoretic al Teologiei pastorale.

Practica preotului, în ansamblul problemelor de îndrumare spirituală, va trebui să fie mereu verificată și complectată cu observații și cercetări științifice.

Așa se poate ajunge la „un progres de metodă cu bază științifică”.²

Dar, desigur, nu trebuie să exagerăm problema metodelor și a datelor științifice căci, ne avertizează autorul citat, „datele științei în materie de suflet sunt utile numai în măsura în care se adaptează la normele Bisericii și le pot lărgii baza lor de înțelegere”.³

Condițiile de viață și raporturile dintre oameni se schimbă mereu, în căutarea unui echilibru, în căutarea unor așezări sociale cât mai perfecte. Teologia pastorală — ca știință — trebuie să fie „în raport cu timpul și cu progresul” căci „știința însăși fiind relativă, evolutivă, în continuă transformare, este într-un moment dat ceea ce corespunde cu cunoștințele și cu metodele cele mai bune ale timpului”.⁴ Și Teologia pastorală deci, va avea să propună anumite schimbări, anumite revizuri în normele de pastorație, după exigențele funcționale în procesul de adaptare la noile condiții care se creiază în organismul vieții sociale, căci dacă scopul și idealul este sta-tornic, elementul evolutiv în problema pastorației creștine, este omul sau comunitatea pe care o duhovnicește preotul.

Teologia pastorală își aprofundează problemele, folosind rezultatele multor științe auxiliare, ca: psihologia, (psihologia pastorală socială), psi-hopatologia și medicina, sociologia (sociologia religiei), geo-psihologia, etc. Prin rostul și importanța ei, această știință — cea mai tânără între ramu-rile teologiei creștine —, va deveni, într-un viitor apropiat, cea mai vastă disciplină teologică.

Prof Dr. Marcu Bănescu

1 Herbart, Erste Vorlesungen über Pädagogik, cit. la G. G. Antonescu, op. cit, pag. 48.

2 P. Vintilescu, Spovedania și Duhovnicia, pag. 11.

3 Idem, pag. 19.

4 Prof. Teodor M. Popescu, op. cit. pag. 22.

Încercări de estetică creștină*

— Frumusețea omului —

1. Introducere. 2. Frumusețea omului: a) suflet, și b) trup. 3. Funcțiunea etică a frumuseții. 4. Omul este „chipul lui Dumnezeu“ nu numai prin sufletul ci și prin trupul său. 5. Corelația dintre kalos și agathos 6. Încheiere.

1. Problemele de estetică atât de mult desbătute în vremurile noastre, nu sunt noi nici în ipotezele pe care le aduc și nici în formulările la care ajung. Antichitatea păgână și creștină le cunoștea foarte bine. Acela însă care a dat valoarea de permanență și eternitate a tot ceea ce este frumos și ideal, fu creștinismul. Înnoitor în toate domeniile de viață omenască, el a dăruit umanității largi orizonturi de optimism și lumină, după atâtea secole de rătăcire în întunerecul păcatului și al disperării. Lumea umbră de puterea răului căuta cu înfrigurare pe Mesia. Așteptările s'au împlinit, cerurile s'au deschis, universul s'a înfrumusețat, omul a reînviat. Cei ce până atunci vedeau totul în negru, au început să privească lucrurile sub „specie pulchritudinis“. Și nu trebuie să ne mirăm de aceasta. Dumnezeu creștin e Dumnezeu iubirii și al luminii. El, bunătatea și frumusețea supremă, nu putea crea decât ceva care să-i samene.

Această viziune nouă despre univers, au răspândit-o propoveduitorii Evangheliei în toate colțurile lumii. — În atmosfera unui asemenea climat creat de ei numai, se poate explica de alt fel apariția a trei filocalii — „Iubire de frumusețe“ — una origenistă, datorită sfinților Vasile cel Mare și Grigorie al Nazianzului, alta datorită lui Beril de Bostra († c. 250) și în sfârșit alta, și cea mai renumită, a lui Nicodim Aghioritul. — Nu s'a ajuns însă niciodată la rătăcirile pancaliste, ca cele ale unora dintre contemporanii noștri,¹ dar s'a creat așa zicând, o estetică originală și specific creștină. Cei cari au temeiuit-o au fost sfinții Părinți ai Bisericii, a căror gândire se articulează pe trunchiul filosofiei antice păgâne.²

2. Principiul de temelie al acestui sistem de estetică creștină este concepția despre frumusețea Divinității. Acest atribut cu care este înzestrată

* Fragment dintr-o lucrare mai întinsă intitulată: „Dumnezeu frumusețe“. Studiu de estetică patristică.

¹ Cf. opera americanului James Baldwin Mark, *Genetic Theory of Reality*, G. P. Putnam's Sons, New-York, 1915.

² Cf. Quintino Cataudella, *Critica et estetica nelle letteratura greco cristiana*, Torino, 1928.

Ființa cea preainaltă, devine însăși substanța ei.¹ De aceea, în scrierile patristice, Dumnezeu nici nu va mai fi numit altcum decât cu acest calificativ. Grigorie Teologul se numește pe sine „filosoful Frumuseții”.²

Această frumusețe se reflectă apoi în Fiul lui Dumnezeu, în Domnul nostru Iisus Hristos, căci după zicerea sf. Grigorie al Nyssei, „nu e nimic... în Tatăl, care să nu proclame frumusețea Unului Născut”,³ în cosmosul întreg⁴ și, în fine, în regele creaturilor care este omul. În om, pentru că el este „chipul lui Dumnezeu, cu totul împodobit de o măreție superioară”.⁵ Și dacă pe deasupra, sălășluiește în el Mântuitorul atunci, „are chipul Cuvântului, se aseamănă cu Dumnezeu, este frumos el însuși... El este însăși frumusețea adevărată căci el este ca și Dumnezeu, omul se face chiar Dumnezeu, pentru că acest lucru îl vrea însuși Dumnezeu”.⁶

Omul nu poate fi decât frumos, ca unul ce este chipul și asemănarea⁷ Dumnezeului celui ce l-a creat, frumos sufletește, dar frumos și trupește în frumusețea sa, el este un rezumat al creațiunii.⁸

a) Citând locul biblic din Ieremia (II, 32): „O mireasă nu-și uită podoaba sa și nici fecioara cingătoarea pieptului ei”, sf. Methodie episcopul Olympului scrie în „Banchetul celor zece fecioare”: „...cingătoarea care menține și întărește intenția prin care sufletul se înfrumusețează, este dragostea pentru Dumnezeu”.⁹ Ni se vorbește aici despre suflet și despre feul în care se poate înfrumuseța prin iubirea de Dumnezeu, deci prin virtute. Această corelație dintre virtute și frumusețe este însă mai explicit formulată de același autor atunci când pune în gura fecioarei Agatha următoarele cuvinte: „...când ne naștem ...posedăm cu toții o frumusețe de nedescris, înrudită și asemănătoare celei a Înțelepciunii (adică a lui Dumnezeu) Sufletele, în sfârșit, corespund perfect Tatălui și Creatorului lor, atunci când ele fac să strălucească fără pată acest model ideal după asemănarea dumnezeiască... căci frumusețea nenăscută și netrupească (*τὸ ἀγέννητον κάλλος καὶ ἀσώματος*) și care nu cunoaște nici început nici sfârșit, ci este neschimbătoare, nesupusă bătrâneții și trebuinței, care luminează în sine și pentru sine, care sălășluiește în regiunile inefabile și inaccesibile, această Frumusețe care îmbrățișează, crează și transformă totul prin puterea sa copleșitoare, a mo-

1 Augustin, De Trinitate, XV, 8, (Migne, P. L. XLII, col. 1705).

2 Grigorie al Nazianzului, Despre viața sa, v. 261 (Migne, P. G. XXXVII, col. 1047).

3 Grigorie al Nyssei, Despre desăvârșire și cum trebuie să fie creștinul, (Migne, P. G. XLVI, col. 261 B).

4 Sf. Hippolyt, Predică la sfânta Teofanie, cap. 1 (ed. Hans Achelis, Hippolyt's Kleinere exegetischen und homiletischen Schriften, în col. Die griechischen christlichen Schriftsteller der Ersten drei Jahrhunderte, Leipzig, J. C. Heinrich, 1897, p. 275): *πάντα μὲν οὖν κατὰ λόγον τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν δημιουργήματα*.

5 Grigorie al Nazianzului, Cuvântarea XXXVI, 12 (Migne, P. G. XXXVI, col. 252 c.)

6 Clement Alexandrinul, Pedagogul, III, 1 (ed. O. Stählin, Corpus berlinez, t. I, Leipzig, 1905, p. 236, și trad. Nicolae I. Ștefănescu, în Isv. Ort. Nr. 3, București, 1939, p. 25).

7 Sf. Vasile cel Mare, *περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς*, I, 1 (Migne, P. G. XXX, col. 12 c), Idem, op. cit. II, 12 (Migne, P. G. XXX, col. 57 A): *Τὸ ὄντι γὰρ μικρὸς διάκοσμος ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος*...

8 Methodie al Olympului, Banchetul celor zece fecioare, IV, 6 (Migne, P. G. XVIII, col. 96 B).

delat sufletul după „chipul“, (Gen. 1, 27) propriei sale înfățișeri. Făcut după chipul Unului Născut, sufletul posedă, cum am spus, o frumusețe care nu poate fi depășită. Iată pentru ce duhurile perversității se aprind de pasiune pentru ele și caută să le târască în cursă; ele voesc să forțeze sufletul să-și întineze forma sa plăcută și dumnezeiască... (diavolii) se folosesc de toată dibăcia lor pentru a întina și murdări frumusețea spirituală și străvezie (translucidă) a rațiunii noastre, prin împreunare... și ard de dorința de a viola orice suflet unit Domnului. Dacă cineva păstrează fără pată și neatinșă această frumusețe, așa cum cel care a creat-o și făcut-o i-a modelat-o, imitând natura veșnică și inteligibilă, căruia omul este o pecete și o imagine, atunci el va fi ca o statuie măreață și sfântă, dusă de pe acest pământ în cetatea fericirilor, în cer, unde va fi așezat ca și într'un templu. Frumusețea noastră se păstrează mai bine și cu siguranță fără pată peste tot atunci când păzită prin feciorie, nu este întunecată dinafară prin focul arzător al prăbușirii ei, rămânând singură în sine, se împodobește cu dreptate și, încadrându-se în alaiul de nuntă, se înfățișează înaintea Fiului lui Dumnezeu.¹

b) Dar dacă se poate vorbi despre frumusețea sufletului,² cum am văzut, despre „die schöne Seele“ cum ar zice Schiller, în aceeași măsură se poate vorbi și despre frumusețea trupului. De alt fel după cum arătase Augustin, un corp este cu atât mai mult un corp cu cât este mai frumos, după cum la fel este cu atât mai puțin un corp, cu cât are o înfățișare mai urâtă.³ Această formă care este rezultatul simetriei în care se află toate membrele trupului,⁴ provine dela Dumnezeu, creatorul a toată frumusețea.⁵ „Când Dumnezeu a creat pe cel dintâi om, l-a făcut cu exterior plăcut, cu alcătuire armonică a membrilor sale și i-a dat cea mai frumoasă figură“.⁶ Și nici nu se putea altfel din moment ce El „i-a făcut pe oameni părtași de chipul propriu al Domnului nostru Iisus Hristos și i-a creat după chipul și asemănarea Sa“.⁷

Cu această înfățișare se va prezenta omul și înaintea dreptului Judecător la tribunalul cel mai de pe urmă, căci zice Augustin vorbind

1 Methodiu al Olympului, Banchetul celor zece fecioare, VI, 1—2 (Migne, P. G. XVIII, col. 113 B — 116 A).

2 Cf. Louis Rouzic, *Essai sur l'amitié*, Paris, P. Lethielleux, 1906, p. 173: „Dans l'ordre des choses créées, l'âme est la beauté suprême; audessus de toutes les autres merveilles, ce qui intéresse et passionne le plus vivement l'âme, c'est l'âme. L'âme résume dans son petit monde, toutes les beautés éparses dans le grand, et elle ajoute quelque chose de plus excellent.“ Vezi și cântarea din canonul de porcăință al lui Andrei Criteanul: „Intinatu-mi-s'a haina trupului meu și mi-am spurcat podoaba cea după chipul și asemănarea Ta Mântuitorule. Intunecatu-mi-am frumusețea sufletului cu dulceața faptelor și cu totul mi-am făcut mințea țărănească“.

3 Augustin, *De immortalitate animae*, 13, ap. K. Svobda, *L'esthétique de Saint Augustin et ses sources*, Brno, 1933, p. 57.

4 Ambrozio, *De officiis ministrorum*, I, XLVI, 223, (Migne, P. L. XVI, col. 96 D—97 A).

5 Augustin, *De natura boni*, 13—18 (Migne, P. L. XLII, col. 553—557); Idem, *De immortalitate animae*, 25, ap. K. Svobda, op. cit. p. 57.

6 Ambrozio, *De officiis ministrorum*, I, XLV, 220 (Migne, P. L. XVI, col. 95 c).

7 Sf. Athanasie, *Despre întruparea Cuvântului*, XI, (Migne, P. G. col. 116 B).

despre învierea obștească: „...Membrele noastre își regăsesc deci integritatea lor, chiar cele care se numesc aici rușinoase, dar care nu vor mai fi dincolo. Nu va mai tremura nimeni pentru frumusețea și integritatea acestui trup, în măsura în care nu va roși de pasiunile cari îl înjosesc. Chiar aici jos, unde necesitatea este, în oarecare măsură, mama tuturor acțiunilor noastre, necesitate care nu-și mai are rațiunea într-o existență superioară (în viața de dincolo), și aici găsim părți pe care Dumnezeu le-a așezat în trupul nostru, fără nici o întrebuintă, ci doar pentru frumusețe. Adinea-ori am enumerat membrele trupului: să le examinăm cu puțin mai multă atenție. Avem ochi pentru a vedea, urechi pentru a auzi, nări pentru a mirosi, gură și limbă pentru a vorbi, dinți pentru a mesteca, gât pentru a înghiți, stomac pentru a primi și digera alimentele, intestine pentru a le permite trecerea până la extremități... Dar barba la ce servește? La nimic decât la a înfrumuseța trupul! Dece a înzestrat Dumnezeu pe om cu barbă? Eu văd frumusețea pe care aceasta (barba) i-o dă lui (omului): nu văd însă utilitatea. La femei, mamelele își au rațiunea lor de a exista: ele servesc la a alăpta copilul; dar la ce servesc ele la om? Caută-le întrebuintă: nu vei găsi-o! Întreabă estetica. Vei vedea rolul lor în pieptul omului. Înlătură mamelele dela piept și vei vedea ce frumusețe leiei (oamenilor) și ce urîțenie le ia locul...”.¹

3. În concepția patristică, greacă mai ales, ca de alt fel și mai târziu la Kant ori la Schiller, frumusețea și imaginația estetică purifică și eliberează spiritul pentru actul etic.² În acest sens putem cita următoarea întâmplare pe care ne-o relatează sf. Ioan Scărarul: „Într-o zi mi s'a istorisit un fapt care se poate zice că este de o puritate cu totul rară și de o superioritate neîntâlnită. Cineva, mi s'a spus, văzând o femeie minunat de frumoasă, găsi prilej de a adora și slăvi prin laudele sale, suverana Frumusețe a cărei creatură este această femeie. La vederea ei dragostea de Dumnezeu îl cuprinse și din ochi țâșni un șiroiu de lacrimi. Și a fost minunat de văzut cum ceea ce pentru altul ar fi fost pricină de pierzanie, pentru aceasta fu în chip suprafiresc, cunună de biruință”.³

Spiritualistul francez Victor Cousin spune și el, având poate în minte același gând: „Ceea ce este propriu frumuseții nu e de a irita și de a atâta pofta, ci de a o purifica și inobila. Cu cât o femeie este mai frumoasă, nu de o frumusețe chișnuită și grosieră căreia în zadar încearcă Rubens să-i dea viață prin cuori arzătoare, ci de acea frumusețe ideală pe care antichitatea, Raphael și Lesueur au cunoscut-o atât de bine, cu cât mai mult în fața acestei nobile creaturi, dorința este stăpânită printr'un sentiment delicat și ales, câteodată chiar înlocuită printr'un cult desinteresat”.⁴

4. Cu toate că frumusețea sufletului este incontestabil superioară și preferabilă celei a trupului,⁵ ne face totuși impresia că tradiția primelor

1 Augustin, Sermo CCXLIII, 6 (Migne, P. L. XXXVIII, col. 1146).

2 Cf. Petru Comarnescu, *Kalokagathion Cercetare a corelațiilor etico-estetice în artă și realizarea - de - sine*, București, 1946, p. 135.

3 Sf. Ioan Climax, *Scara paradisului*, XV (Migne, P. G. LXXXVIII, col. 892 D).

4 Victor Cousin, *Du Vrai, du Beau, du Bien*, 2-a éd. Paris, Didier et Cie, 1863, p. 145.

5 Augustin, *De doctrina christiana*, IV, 28; Idem, *De quantitate animae*, 73, ap. K. Svoboda, op. cit. p. 95.

secole creștine ne dă posibilitatea formulării unor considerații, puțin cam îndrăznețe după părerea unora, cari să atenueze întrucâtva antagonismul atât de violent uneori, în care au fost așezate aceste două componente umane: spiritul și materia. Deși de obicei se vorbește numai de suflet ca fiind chipul (și asemănarea) lui Dumnezeu,¹ se pare că și trupul ar beneficia oarecum de acest privilegiu. După remarca dogmatistului grec Hristu Andrusos,² sf. Părinți preniceeni, numesc trupul chip al lui Dumnezeu, e adevărat însă, numai întrucât stă în uniune cu sufletul și manifestă prin forma și poziția lui împărătească, maestatea dumnezeiască. Aceeași idee se păstrează și în troparul morților: „...plâng și mă tânguesc ...văd zăcând în mormânt frumusețea noastră zidită după chipul lui Dumnezeu, fără chip și mărire!“ Imnologul numește trupul chip al lui Dumnezeu considerându-l după procedeul poetic, unit încă cu sufletul, a cărui putere și măreție o manifestă, fiind singurul organ de exteriorizare și de acțiune a lui, reflexul a ceea ce este după „chipul chipului — καθάπερ υψ εινον εινονος εστι“, cum spune Grigorie al Nyssei.³

Iconografia creștină pare a confirma și ea acest lucru. Dumnezeu este pictat în mod constant luându-se ca model chipul omului, ca fiind cel mai perfect. „Purcezând dela cuvintele dumnezeiești: Să facem pe om după chipul nostru (Gen. I, 26), ea și-a ales ca substrat al înfățișării lui Dumnezeu mai ales chipul omenesc, ca cel mai perfect“, constată liturgistul Vasile Mitrofanovici.⁴

Apusenii refuză să primească o asemenea idee. Thoma de Aquino chiar spune: „Homo dicitur esse ad imaginem Dei non secundum corpus, sed secundum id quod homo excellit alia animalia. ...Excellit autem homo omnia animalia quantum ad rationem et intellectum. Unde secundum intellectum et rationem quae sunt incorporae, homo est ad imaginem Dei“. adică: „...când se spune că omul este (făcut) după chipul lui Dumnezeu, nu se vorbește despre trup, ci despre aceea parte a ființei sale care îl așează deasupra celorlalte animale... Ori omul depășește toate celelalte animale prin rațiune și inteligență. Prin rațiune deci și inteligență, cari sunt imateriale, este omul după chipul lui Dumnezeu“. ⁵ Sf. Ambrozie se găsește pe aceeași linie de gândire: „Scrie ergo se debet sive vir, sive mulier, quia ad imaginem Dei est et similitudinem; ut animae sequatur, non corporis, pulchritudinem“. ⁶

1 Origen, Despre principii, III, 6, 1 (Migne, P. G. XI, col. 333 C); st. Vasile, *Περί της του ανθρώπου κατασκευής*, I, 22 (Migne, P. G. XXX, col. 33 ABC), Grigorie al Nyssei, *Εἰς τὰ της Γραφης ρήματα ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ'εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν*, I, (Migne, P. G. XLIV, col. 273 CD).

2 H. Andrusos, *Dogmatica Bisericii ortodoxe răsăritene*, trad. Dr. D. Stăniloae, Sibiu, 1930, pp. 149—150.

3 Grigorie al Nyssei, Despre facerea omului, cap. XII (Migne, P. G. XLIV, col. 164 B).

4 V. Mitrofanovici, *Liturgica Bisericii drept credincioase răsăritene*, Cernăuți, 1909, p. 258. Cf. I. D. Ștefănescu, *introducere la cartea: A. G. Verona, Pictura, București, 1944, p. IX și D. Stăniloae, Considerații în legătură cu sf. icoane, în rev. Gândirea, București, An. XXI, Nr. 3, Martie 1942, pp. 113—125.*

5 Thoma de Aquino, *Summa theologiae*, diligentem emendata de Rubeis Billnart et aliorum notis selectis ornata, Paris I, t. I, Qu, III, art. I, ad. 2, p. 17.

6 Ambrozie, *Exhortatio virginitatis*, cap. X, 68 (Migne, P. L. XVI, col. 372 B).

Această poziție negativă ni se pare a fi prea exclusivistă, și iată de ce: creștinii primari nu au rămas niciodată insensibili în fața frumuseții fizice ci dimpotrivă, oricâte ori o întâlneau, o socoteau ca pe o bogăție a creațiunii Dumnezeiești. Hermas spre pildă, povestind un episod din tinerețea sa, zice: „Stăpânul meu mă vându unei doamne romane. Într-o zi, am întovărașit-o pe când lua baia în Tibru și i-am întins mâna pentru a o ajuta să iasă din apă. Văzându-o, m'am găudit întru mine: „Ași fi bucuros dacă așa avea o soție atât de frumoasă și pură“. Numai atât și nimic mai mult pentru atunci. Câtva timp mai târziu, aducându-mi aminte de aceasta, am adus omagii acestei femei, gândindu-mă la splendoarea și frumusețea trupului ei”.¹ Aceeași idee ne-o vedește și o nenumărată serie de inscripții de pe mormintele din primele veacuri. Iată câteva exemple:

Un epitaf îl face să vorbească pe însuși cel răposat, un copil de doi ani, care aduce omagii frumuseții mamei sale:

*Ἐνθάδε κείμεν βρέφος κοινῶν βιότοις ἄμοιρος,
Ἠδίστου πατέρος καὶ μητέρος εὐμορφίης,
Πρωτότοκον, διειδὲς, θεῶ μεμελημένων, ἥδὲ
Ἥλιόλαις, Ἀντῶν γλυκυροῦς χρηστοῦς τε τοκῆας.*

adică în traducere: Aici zac eu, un copil, luându-mi partea din viață, primul născut dintr'un părinte plin de dulceață și o mamă înzestrată cu frumusețe, neavând decât doi ani, iubit de Dumnezeu, dulce, născut într-o zi de duminică, producând (prin moartea mea) durere scumpilor și bunilor mei părinți.²

Iar într'un epitaf de pe un mormânt descoperit în Spania, se pot citi cuvintele:

*Hic recubat eximius Samuel Inlustrissimus
Elegans forma decorus statura celsa commodus...*³

5. Ori cari ar fi însă concluziile ce se pot trage din cele expuse aici, un lucru rămâne sigur: trupul ca și sufletul sunt un reflex al bunătății și frumuseții divine. Dar nu numai atât. Citind cu luare aminte operele Sfinților Părinți observăm că frumusețea ne este prezentată ca un corelativ necesar al virtuții, căci după cum spune un cugetător modern, „actul este-tic implică și actul etic”.⁴ Cu aceasta ajungem la acea concepție antică și creștină în același timp despre *Καλοκαγαθία*,⁵ împreunarea binelui și frumuseții, pe care o explicase oarecând și Origen, spunând că după filosofi, sufletele groasere și decăzute intră în trupurile animalelor sau monștrilor, pe când un suflet merituos primește un trup mult mai armonios, după cum un altul obține organe mai potrivite desfășurării unei activități spirituale.⁶

1 Hermas, Păstorul, Viziunea I, n. 1 (ed. Funk, t. I, Tübingen, 1887, p. 334).

2 Corpus inscript. graec. t. IV, n. 9727; cf. Schoepflin, Alsatia illustrata, Colmariae, 1751, t. I, p. 601; Oberlin, Museum Schoepfliani, Argentorati, 1773, t. I, p. 72.

3 Cf. de Rossi, Bull. di Arch. crist. Roma, 1863, p. 88.

4 P. Comarnescu, op. cit. p. 56.

5 Cf. Grigorie al Nyssei, Despre facerea omului, cap. XII (Migne, P. G. XLIV, col. 164 A): „Καλὸν δὲ πᾶν, ὅπερ ἂν τῷ πρὸς τὸ πρῶτον ἀγαθὸν οἰκείως ἔχον”.

6 Origen, Contra Iulius Celsos, I, 33 (Migne, P. G. XI, col. 724 AB).

Estetica modernă împărtășește această idee prin majoritatea exponenților ei. Reid își termină astfel al său *Essai sur le goût*: „... la beauté sensible n'est que l'image de la beauté morale”.¹ La fel scrie și Victor Cousin în celebrul studiu „Du Vrai, du Beau et du Bien”: „Forma nu poate fi o formă singură, ea trebuie să fie forma a ceva. Frumusețea fizică este deci semnul unei frumuseți interioare, care este frumusețea spirituală și morală. Aici este temeiul, principiul, unitatea frumosului”.² Iar Auguste Rodin, pentru care „natura e totdeauna frumoasă”,³ obișnuia să spună: „...frumusețea este caracter și expresie și nu există nimic în natură care să albă mai mult caracter sau mai multă frumusețe decât corpul uman. Corpul este, mai presus de orice, oglinda sufletului iar dela suflet îi vine cea mai mare frumusețe”.⁴

În acest sens putem interpreta și cuvintele îngerului Eloa din poeziile lui Alfred de Vigny: *Puisque vous êtes beau, vous êtes bon sans doute*, sau următoarea remarcă a lui Lamartine: „Je n'ai jamais ressenti d'affection que pour la bonté rendue sensible dans les traits du visage. Tout ce qui ne l'a point, me laisse froid, même les têtes où respire le génie; mais le premier homme venu qui me cause l'impression d'être bon, me touche et me séduit”. Și ca să încheiem, amintim des repetatul îndemn al lui Lorenzo Magnificul: Dați-mi frumusețea launtrică și faceți ca exteriorul să fie în armonie cu interiorul”.⁵

6. Concepția creștină despre frumusețea lui Dumnezeu, a cosmosului și a omului, este una din cele mai superbe viziuni pe care le-a creat mintea omului de totdeauna. În același timp este însă și imboldul care susține și vivifică încontinuu, speranțele întregii omeniri.

Lumea care ar pierde gustul frumosului și dorința de a-l avea, s'ar cufunda în întunec și ar dispărea; aripioarele cari ridică pe om spre

1 Reid, *Philosophie écossaise*, Iec. X-a, ap. V. Cousin, op. cit. p. 168 n. 1.

2 V. Cousin, op. cit. p. 168.

3 A. Rodin, *L'art. Entretiens réunis par P. Gasell*, éd. 1932, p. 175 ap. Mircea Florian, *Metafizică și artă*, București, Casa Școalelor, 1945, p. 218.

4 Carlyle Ellis, „Rhodin: A. Self-Revelation”, în *Everybody's Magazine*, Nov. 1912, ap. P. Comarnescu, op. cit. p. 65.

5 Constatările la cari ajungem aici ar putea fi contrazise de faptul că există oameni geniali și extremi de buni, deci frumoși sufletește, dar cu toate acestea foarte urâți trupește (ex: Socrate, Pestalozzi, Gandhi...). Răspundem: Dumnezeu dă tuturor posibilitatea de a fi buni și frumoși. Pe unii, e adevărat, pentru pricini numai de El cunoscute, îi face mai frumoși fizicește decât pe alții. Ne arată însă că și aceștia f. frumoși, au totuși libertatea de-a alege între bine și rău. Așa că de întâlnim oameni frumoși dar răi, înseamnă că trebuie să vedem în ei pustiirea păcatului, provenită din libera lor voință. Spre a ni se arăta însă că nu e vorba de nici o predestinație se dă și celor urâți libertatea de a deveni buni, foarte buni, deci frumoși sufletește. Așa se face că vedem oameni urâți la trup, dar frumoși sufletește și invers. Armonizarea frumuseții trupești și sufletești însă, desigur, ar constitui un ideal și în același timp o performanță strălucită, o culme la care creștinismul ne îmbie să ajungem, imitând exemplul Mântuitorului. Cf. și concluziile la cari ajunge în același sens Ph. Gauckler, *Le beau et son histoire*, Paris, F. Alcan, f. a. pp. 33-34; vezi în plus: Marin Simionescu-Râmniceanu, *Necesitatea frumuseții*, București, 1925, pp. 11-12.

orizonturi de optimism și lumină, ar îngheța în atmosfera rece și sumbră a urîului. Câtă dreptate avea de aceea Dostoiewsky când a spus: „Frumusețea salvează lumea; fără ea ar pieri.“

Să ne imaginăm doar ce s'ar întâmpla dacă universul s'ar scoroji, arborii s'ar usca, florile s'ar ofili, soarele, luna și stelele n'ar mai lumina, dacă omul s'ar desfigura, dacă cântecul s'ar transforma în urlet, dacă melodiosul cuvânt ar deveni sunet nearticulat...?! Dar Creatorul a dăruit lumii frumusețea și puțința de a se hrăni cu această frumusețe. Și e cel mai mare bun cu care ne-a fericit. De aceea putem spune cu unul din cei mai profunzi gânditori ai noștri: „Principiu al lumii, frumusețea există obiectiv și transcendent. Ea e însăși numele lui Dumnezeu întipărit cu tipare de lumină în creațiune. Reflexele ei ne ating cu luciri de fulger și la farmecul ei participăm prin contemplație, prin acel instinct imediat ce ne face să tresărim la sesizarea a tot ce e proporție, armonie, perfecțiune și strălucire. E iubirea sădită în noi, puterea de atracție între cele de jos și cele de sus, care ne înalță către sferile superioare, pentru a putea întrezări, ca prin enigmă și prin vâl, limpezișul fulgerător al oceanului de armonii în care lumea noastră nu e decât o insulă scăldată în lumină“.

Diacon Nicolae Corneanu

Munca în lumina Sfintei Scripturi

Doi sunt factorii mântuirii sufletești a omului: rugăciunea, prin care omul primește ajutorul lui Dumnezeu absolut necesar pentru a putea merge pe calea desăvârșirii; și munca, prin care el se face vrednic de ajutorul Creatorului său. Ele sunt totodată și condițiile progresului uman.

Munca este o cheltuire de energie, o încordare a puterilor noastre pentru a ajunge la un produs material sau sufletesc. Ea poate fi fizică sau intelectuală, după cum omul muncește mai mult cu brațele sau mai mult cu mintea. *Dar numai munca cinstită, conștientă, disciplinată, stăruitoare și demnă este muncă adevărată.*

Deși munca intelectuală este incontestabil mai grea, decât cea fizică, și este firesc ca munca să fie apreciată și răsplătită după importanța ei și, după pregătirea de care omul a avut nevoie pentru a o putea săvârși, totuși, *ori ce muncă adevărată — fizică sau intelectuală — este la fel de onorabilă și muncitorii sunt vrednici de cînte și de respect dacă au muncit din tot sufletul, stăruitor și demn, după voia lui Dumnezeu exprimată în legile dumnezeiești și omenești, adică dacă au săvârșit muncă adevărată.*

În concepția democratică a Statului — concepție izvorită din principiile evanghelice — funcțiunile publice trebuiesc să fie accesibile tuturor celor pregătiți pentru ele prin muncă adevărată. *De aceea munca cinstită și demnă trebuie să fie și criteriul de apreciere a omului și de selecționare a valorilor. Căci nu locul înalt ce ocupă cineva importă ci modul cum a ajuns la el și cum își face acolo datoria: „Pe culmi ajung și vulturii dar și târătoarele“! Locul te face vrednic de cinste și de respect numai dacă l-ai cucerit prin munca ta cinstită și demnă, și numai în măsura în care îl sfințești prin vrednicia ta!!*

În democrație, ca și în creștinism nu există boerie de sânge sau de avere moștenită. Astăzi avem un singur titlu de noblete: munca noastră și jertfa desinteresată pentru un ideal înalt. Religia și Biserica noastră apreciază și promovează munca cinstită considerându-o ca al doilea factor al mântuirii sufletești a omului și ca o condiție sine qua non a progresului uman.

Dovezi pentru aceasta avem destule în Sfânta Scriptură:

Din cartea Facerii, cap. I rezultă că binecuvântând pe cei dintâi oameni, Dumnezeu le-a spus: „Creșteți și vă înmulțiți și stăpâniți pământul“. Desigur că nu putem stăpâni ceva cu adevărat decât prin osteneală, prin muncă. În Cap. II al Genezei se arată că Adam și Eva au fost puși în grădina Edenului „ca s'o lucreze și s'o păzească“. „În sudoarea muncii tale îți vei câștiga pâinea ta“, glăsuște mai departe Vechiul Testament.

Mai târziu, ca o consecință logică a urmărilor păcatului strămoșesc, munca, mai ales cea fizică, a ajuns să fie socotită ca ceva înjositor și rezervată sclavilor.

Aceasta era situația la începutul erei creștine. *Mântuitorul desființează sclavia și înalță munca la rang de virtute*. El învață, și, ca desăvârșit pedagog al omenirii, arată *cu fapta*. Sa că munca nu numai că nu degradează, ci ea este aceea care înobilează pe om și-l face vrednic de ajutorul Celui Prea Înalt: Fiul lui Dumnezeu lucrează. El însuși în atelierul dulgherului din Nazaret. Predica Sa este dovada vie a unei munci intelectuale intense, desfășurată într'un cadru de o deosebită perfecțiune artistică.

Iisus îndeamnă pe Apostoli și Ucenici la muncă zicând: „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată zidirea” [Marcu cap. 16 v. 15]. În parabola talanților El laudă hărnicia și mustră cu aspre cuvinte pe sluga vicleană și leneșă, osândind astfel lenevia. Tot Mântuitorul lumii precizează: Nu cel ce-mi zice [adică nu cel ce se mărginește să zică] Doamne, Doamne va intra în împărăția Cerurilor, ci acela care *face* voia Tatălui meu din cer [Matei cap. 7 v. 21] și: „Vrednic este lucrătorul de plata sa”!

La fel și Sfinții Apostoli munceau cu inima și cu mintea prin propovăduire, dar munceau și fizic agonisindu-și cele trebuincioase traiului. D.p. Sfântul Apostol Pavel se îndeletnicea cu facerea corturilor. El însuși spune: „Voi știți că pentru nevoile mele și ale celor cu mine au muncit mâinile acestea ale mele” [Faptele Apostolilor 50. v. 34]. Ba chiar, Apostolul „neamurilor” este atât de înverșunat împotriva trândăviei încât scrie categoric: „*Dacă nu voiește cineva să lucreze, nici să mănânce*” [II. Tesal. cap. 3 v. 10].

Numai aceste câteva exemple sunt suficiente pentru a demonstra adevărul că după Cartea Sfântă și îndeosebi după Evanghelie, *munca este o lege a vieții, o virtute și totodată o condiție a fericirii și a progresului uman!!* Într'adevăr istoria ne arată că numai acei oameni și numai acele popoare care au avut cultul muncii au putut ajunge la o treaptă superioară de civilizație și de cultură și că trândăvia a dus totdeauna la decadență.

Iată de ce Biserica noastră creștină se roagă în fiecare zi „pentru cei ce se ostenesc”, adică pentru muncitori, și consideră păcat de moarte oprirea ilegală a plății muncitorilor.

În consecință, socotind munca adevărată ca cel mai puternic izvor de bună stare materială, de înțelepciune și pregătire pentru viață, de mulțumire sufletească și strălucire adevărată, ca mijloc sigur de înlăturare a ispitelor și a plictiselii și de dezvoltare a puterilor noastre trupesti și sufletești, *religia și Biserica creștină menține pe om pe calea democrației adevărate promovând și binecuvântând munca fizică și intelectuală ca factorul principal al mântuirii noastre și ca o condiție indispensabilă care împreună cu rugăciunea ne duce în mod sigur spre desăvârșire, ținta supremă a vieții noastre pământești*.

Preot-Lt. Colonel Damașchin Daicoviciu

Solidaritatea cooperatistă, morala și progresul

Sunt unele probleme, care prin importanța ce o prezintă, cât și prin caracterul lor grav și conjunctura social-economică în care se pun, se impun dela început cu accentul specific unor probleme de acest gen, ce își cer o deslegare printr'un proces, uneori mai rapid, alteori mai lent, dar întotdeauna necesar, proces care să le dea satisfacția unei argumentări bazată pe principii sănătoase.

O asemenea problemă socotim că este și cea anunțată în titlul acestui articol, încercând să arătăm temeiurile unei solidarități cooperatiste, în directă legătură cu solidaritatea socială și mai ales punctul până la care solidaritatea cooperatistă, a reușit să-și structuralizeze un suport moral, pe care apoi să și-l facă element de progres.

Este un fapt unanim recunoscut că viața pe pământ a omului s'a dezvoltat în foarte mică măsură izolat, ea luând mai ales caracterul gregar și acesta nu numai pentru că îl era foarte greu să trăiască izolat, datorită mediului înconjurător care-l forța să ia poziție de apărare față de obstacolele ce i le punea la fiecare pas, dar mai ales pentru că omul simțea și ceva interior, care îl obliga într'o formă oarecare să se asocieze cu alți oameni. Sigur că această asociere, inițial are un caracter astringent exterior, dar care într'o măsură destul de mare are și o justificare în instinctul de conservare. Am putea spune că această întovărășire este și nu este voită din motivele arătate. Este interesant că omul în această fază nu vede în tovarășul său decât un mijloc ce îi dă o forță în plus de a se apăra, neextinzând relațiile sale la mai mult, față de ce-l înconjoară. Pe el îl interesează mai mult persoana lui și tovarășa de alături. Trăiește o viață cu fața spre pământ și desfășoară o acțiune de umanizare a spațiului din jur, acțiune care reprezintă de abia o încercare, fiindcă el își așează locuința în locuri inaccesibile celorlalte animale de care se teme. În măsura în care activitatea lui economică capătă o complexitate din ce în ce mai mare, în aceeași măsură el reușește în a umaniza un mic spațiu din jur, coborînd din lacustră sau troglodit, continuând totuși a desfășura o activitate în locuri închise, — pe văile apelor și în munți. Ii place acum să se întovărășească cu alți oameni, dar dacă nu-i are nu le duce prea mult lipsa. Simte nevoia de a-și antrena începuturile relațiilor sale, totuși, e sfios și atent cu mediul pe care nu l-a umanizat încă. Ne găsim într'un stadiu pe care prin specificul lui l-am denumit: „*stadiul scoică*“, când el trăind mai mult pentru sine și desfășurând un început de relațiuni limbo centrice, își deschide puțin fereastra de comunicare cu exteriorul, privește cu satisfacție pe tovarășul ce încearcă o apropiere cu el, dar e încă sfios și are grije ca nu cumva încercarea să-i fie fatală. Ne găsim într'un stadiu quasi-solidarist, când omul a umanizat un mic spațiu din jur în care a început să-și țese

primele lui relații spirituale. Țesătura reprezintă un caracter omogen și se menține între membrii aceleași așezări, mai ales, cu tendința vădită de spargerea cercului limită și încercarea de a lega acest spațiu cu cel al vecinului, încercare care momentan nu se poate satisface. Este de remarcat însă faptul că și unul și altul voiesc o micșorare a spațiului ce-i desparte, voiesc o tovarășie mai încheată, bazată pe un început de schimb de valori spirituale și de aceea lucrează în acest sens. Din acest moment ne găsim în fața unei solidarități voite, bazată pe un început de inter-acțiune psihică, cu anumite scopuri comune, care depășesc instinctul de conservare.

Când inter-acțiunea aceasta psihică, simbol al solidarității spirituale, a reușit să închege o țesătură de adevăruri pe care puțini membri le acceptă pentru o mai comodă desfășurare a vieții, ne găsim încadrați în cercul unei adevărate solidarități sociale, care are ca principiu motor cooperarea dintre membrii. Solidaritatea de început (dacă s'ar putea numi solidaritate), fiind provocată de mediul exterior și ne având corespondent intim afinitiv în interior, cu reacțiune instinctivă și organică, nu presupune cooperare completă, fiindcă termenii de cooperare nu stau pe același plan.

Nu găsim deci o cooperare pe plan orizontal stigmatizată într'un cumul de adevăruri spirituale, dar remarcăm o cooperare în plan vertical care se leagă cu atitudinea față de forțele metafizice, către care adeseori își îndreaptă gândul cercul familiar și cu mediul de sub el, din care le crește și primele atitudini. Găsim totuși, în acest stadiu scoică, un început de cooperare, care odată cu evoluția structurii societății provoacă și chiar operează o diferențiere psihică, diferențiere care reprezintă opoziția puterii din respectivul cerc și care pe același plan, între membrii aceluiaș grup, provoacă o solidaritate socială voită și liberă bazată pe o antrenare a elementului interior. Nu putem vorbi deci de o adevărată solidaritate socială dacă ea nu e voită și liberă, având un corespondent interior. Sclavul nu întreține o solidaritate socială bazată pe cooperare cu stăpânul tocmai din acest motiv; dar sclavul de aici cu cel de dincolo poate întreține o solidaritate, după cum stăpânul de aici cu cel de dincolo face la fel. Ce reprezintă însă această suprapunere de straturi solidariste în acest timp, decât un neînsemnat câștig față de izolaționismul primitiv și o problemă care în decursul vremii se va agrava pentru ca mai târziu să se rezolve printr'o răsturnare a solidarităților. Răsturnarea aceasta sigur, nu s'a făcut la întâmplare, ci ea a avut motive bine determinate. Dar să revenim la problema noastră; viața economică evoluiază, depășește orizonturile stadiului scoică, evoluiază deci raporturile dintre stăpâni și sclavi, nobili și iobagi, pe deo parte și stăpâni și nobili între ei și sclavi și iobagi între ei, pe de altă parte, agravând diferendul între stăpâni și supuși, dar cimentând raporturile între supuși. Cu alte cuvinte cooperarea pe plan orizontal se interferează cu cooperarea pe plan vertical, forțând stăpânii să facă concesii.

Accentuăm că această cooperare pe plan vertical se interferează cu cea pe plan orizontal, fiindcă apropierea spațială s'a făcut și odată cu ea contopirea spațiilor umanizate care reprezentau cadrul de învățare a relațiilor spirituale. În acest timp relațiunile se intensifică, se sporesc, oamenii se simt bine împreună, stăpânul care a cedat o parte din pretențiile sale pentru supus l-a făcut pe acesta mai stăpân pe sine, mai încrezător în forțe, mai întreprinzător. Acum adevărurile ce circulă în acest spațiu, se catego-

risesc într-o ordine care să fie rezultanta firească a autorității acelor adevăruri. Sunt anumite grupări care polarizează aceste adevăruri, reprezentând idealul societății. În această situație supusul caută un mijloc de apropiere cu stăpânul prin tatonări antenale, care să alcătuiască stațiile terminus ale relațiilor sociale. Ne găsim acum în stadiul denumit „antena”, după tendința ce o au toate categoriile de a-și împinge înainte antene de sesizarea spațiului economic și spiritual. Este o continuă pulsare înainte și retragere înapoi a acestor antene. Odată cu aceste pulsări, cu concesiile făcute, cu adevărurile recunoscute printr-o solidaritate adevărată evoluează și structura iar cu ea odată supra-structura, pentru ca în timpul de acum să ne găsim într-un stadiu al orizonturilor deschise, când omul este stăpân pe atitudinile sale, orizontul relațiilor sale îi este deschis, nu mai este sfios, lucrează mult în toate domeniile, este oare cum lichidat sistemul cu stăpâni și supuși în forma celui din evul mediu, cooperarea verticală și orizontală se intensifică. Este adevărat că nici acum, oamenii nu pot vedea prea mult, dar atât cât văd și mai ales cum văd, le este suficient. Cei mulți au început să desfășoare o muncă de auto-ridicare, apar acum organizațiuni sociale și economice, printre care și cooperația, care prin principiile lor noi antrenează progresul. Cooperația ca formulă nouă se impune și dă naștere unei solidarități cooperatiste, care vine să mărească potențialul solidarității sociale.

Arătarăm că principiul motor al solidarității sociale este cooperarea dintre membrii aceluiaș cerc. „Unde nu există cooperare, nu există solidaritate”.¹ Nu încercăm prin aceasta să confundăm cooperarea din cercul social, sau ca să fim mai preciși, nu căutăm să confundăm solidaritatea socială cu solidaritatea cooperatistă. Am vorbit despre cooperare în cercul social, pentru a se vedea că în însăși firea lucrurilor stă tendința de cooperare. Se pune însă întrebarea dacă există vreo deosebire dintre aceste două solidarități, ce prezintă în plus una față de cealaltă, care sunt punctele de rezim ale solidarității cooperatiste, ce-i dau autoritatea necesară unor afirmări în viața social economică și mai ales care este elementul polarizator în cooperație? Iată atâtea probleme pe care vom încerca să le lămurim în cele ce urmează.

Arătam în articolul amintit că „atunci când vorbim de solidaritate cooperatistă, vorbim tot de un cerc social, dar restrângem puțin conținutul accentuându-l în acelaș timp și iată de ce: în cercul social obișnuit cooperarea e ceva semi viu, ceva cu o intensitate mijlocie, care nu depășește niciodată intensitatea foarte mare a cooperării din cercul social cooperativ”.

Într'adevăr în cercul cooperatist această cooperare își are temeiuri puternice *morale și materiale*; căci „învingerea de sine, impunerea unei conduite de viață, ruperea unei tradiții supărătoare, care te-a ținut într-o stare înapoiată, e cea mai mare victorie, e temelia caracterului moral”,² și am adăugat noi: este depășirea unui stadiu în care omul tatonează totul, încearcă totul, dar nu realizează nimic și intrarea într-un stadiu în care orizonturile unei alte lumi i se deschid pentru că el vrea, pentru că știe că

¹ T. Sperdea, „Solidaritatea cooperatistă ca factor de progres social”, *Curierul cooperației*, Nr. 7—9—1943.

² V. Tărcovnicu, „Forța educativă a cooperației raiffeiseniene”, *Curierul Cooperației*, Nr. 8—10 din 1942.

unitatea de viață social-economică pe care o întemeiază „nu încurajează concurența individuală și lupta de clasă, ci solidaritatea tuturor”.¹

„Temelia tuturor cooperativelor este credința membrilor și pentru o organizație, credința membrilor este cel mai de seamă element de progres”.²

Și dacă acesta este adevărul, ne-am putea întreba: unde poate fi o solidaritate mai puternică, decât acolo unde schimbul reciproc de servicii, se face într'un ritm foarte viu? Ori la baza sistemului cooperatist, stă schimbul reciproc de servicii între cooperativă, ca reprezentantă a cercului social cooperativ, și membrii. Ce altceva este schimbul reciproc de servicii, decât concretizarea pe plan material a unor determinante psihice și interferența de cimentare a raporturilor sociale cu cele economice, proces unde dragostea față de aproapele și aspirațiunea spre o lume mai bună își spune în cea mai mare măsură cuvântul. Și ca să ajungă acest lucru, fiecare membru s'a angajat la luptă solidar și nemărginit, mărind prin aceasta coeziunea socială. „Cine știe că soarta sa, averea sa, viitorul său, depinde nu numai de activitatea sa, ci și de activitatea celorlalți tovarăși cu care a pornit lupta, va căuta nu numai să-i cunoască, să știe ceva despre ei, ci și să-i înțeleagă”.³ Cu aceasta cooperația venea să-și afirme, într'o epocă în care nu puteai decât să confirmi, scopul ei nou ce-i dădea autoritatea față de alte mișcări: „de a crea un om nou, mai bun”,⁴ de a pune bazele unei noi ordini sociale și economice, bazată pe mai mult simț moral, pe o mai echitabilă retribuție a factorilor de producție, pe o mai mare exercitare a virtuților: „cînstea, dreptatea, omenia, moralitatea, răbdarea, prevederea, înfrînarea poftei de moment,... să-l scoată din cercul prezentului și să-l arate aureola unei alte lumi”.⁵

Poate că după toate acestea am putea fi acuzați că milităm pentru un spiritualism cooperatist și neglijăm esența materială a cooperației-unitate de viață economică, — la aceasta ne aliem punctului de vedere exprimat de un economist cooperator, care spune: „Dacă cooperația n'ar fi avut alt scop, decât deschiderea de prăvălii, sau strângere de economii, ea n'ar fi fost în stare să unească într'o singură credință și într'o singură speranță, milioane de oameni din diferite țări”.⁶ Ori tocmai acel altceva, este reprezentat în conținutul moral al cooperației. Da chiar din punct de vedere material, este recunoscut, că solidaritatea este mai puternică acolo unde membrii reprezintă o comunitate mai puternică de interese, comunitate care mai ales în câmpul cooperației este foarte puternică. Dar solidaritatea este mai puternică, acolo unde elementele de luptă sunt mai mult pătrunse de scopul acțiunii. Cooperația chiamă la auto-ridicare pe cei slabi, din punct de vedere economic, dar puternici din punct de vedere moral. „Cooperativa este o asociație de energii și de voințe, nu una de cerșetori”.⁷ Cine nu este sănătos moral nu este capabil de un efort efectuat în scopul unei auto-ri-

1 V. Totomianz, citat în *Curierul Cooperăției* Nr. 3—4 din 1943.

2 V. Tărcovnicu, *Articolul citat*.

3 V. Totomianz, *Idem*.

4 V. Totomianz, *Idem*.

5 V. Tărcovnicu, *Idem*.

6 Ch. Gide, citat de M. V. Pienescu, în „Cooperația” pag. 13.

7 Gh. Tașcă, *Curs de economie politică*, pag. 205.

dicări. Cooperația antrenează oamenii nevoiași, dar care au reușit să-și cimenteze o morală sănătoasă, morală care să reprezinte trambulina de salt spre „aureola altei lumi”. Ea caută să întroneze o ordine nouă, dar cere și oameni noi, ce vor o educare în sensul principiilor sale, principii care duc la armonizarea interesului social cu cel individual. Iată ce aduce nou în lume acest sistem cooperatist, față de celelalte sisteme, ce îi dă superioritatea economică și morală. „Cooperația este un fapt de cultură omenească, pentru că implică o educare profundă a omului și nu numai o perfecționare a mijloacelor și condițiilor exterioare ale vieții, cum ar vrea să creadă unii”.¹

Am arătat că mișcarea cooperatistă caută să adune elemente de lucru, pe care supunându-le unui control moral riguros și unei educații specific cooperatiste, să le poată prezenta ca puncte de polarizare a solidarității, antrenându-le în evoluție prin specificul lor interior. Cooperația s'a născut din popor și caută să promoveze interesele acestuia, fără ca să ridice steagul provocator al luptei, ci batista albă a armonizării. „Înlocuind competițiunea prin colaborare și ajutor reciproc și activitatea economică pentru câștig, prin una care urmărește satisfacerea nevoilor, cooperația realizează o altă lume al cărei conținut nu se găsește în trecut, ori cât am căuta, ci numai în viitor pe drumul indicat de ceea ce numim noi astăzi progres”.² O lume „unde fiecare nu va căuta să întrecă pe altul, decât prin partea de fericire universală, pe care va aduce-o în marea familie omenească, grație capacității lui naturale”...³ Și acum am putea afirma că formula cooperatistă, în ceea ce privește nașterea, dezvoltarea și specificul ei, aparține stadiului orizonturilor deschise, care după cele arătate reprezintă o depășire evoluționistă în viața socială economică și culturală.

Aș dori ca să-mi închei acest articol, cu ceea ce a exprimat așa de fericit un economist al nostru, într'un apel în care spune: „Să nu uitați că cooperația nu este o afacere, cooperația este o concepție, nu este o tarabă, este un ideal social”.⁴

Prof. Teodor Sperdea

1 M. V. Pienescu, Cooperația, pag. 14.

2 M. V. Pienescu, Op. citată, pag. 15.

3 R. Owen, citat de M. V. Pienescu, în „Cooperația”, pag. 21.

4 Gh. Tașcă, Curs de economie politică.

Epoca aurului și Epoca de Aur

Am supraviețuit unei mari catastrofe: al doilea războiu mondial. Și e lucru constatat, că întotdeauna după marile dezastre urmează oarecare prefaceri. Se revizuesc conștiințele, se caută idealuri noi. Nici nu ne putem da seama acum de consecințele importante pe care această răscruce de veac le-a provocat în mersul lumii, fiindcă n'avem încă perspectiva dela distanță a istoriei.

Totuși nu e greu să constatăm că odată cu acest războiu, s'a terminat și epoca istoriei moderne începută odată cu renașterea, în secolul al XV-lea. Ultimele două războaie mondiale îi sunt lovitura de grație. Încă după războiul mondial nr. 1 scria filosoful rus Nicolae Berdiaieff (Un nou Ev-mediu pg. 40—41, trad. de M. Vartic, Sibiu 1936), că „azi noi trăim nu atât începutul unei lumi nouă, cât sfârșitul unei lumi vechi”. Iar acum, după războiul mondial nr. 2, stăm într'adevăr în pragul unei epoci noi, care începe încurând.

În fața acestui viitor e firească întrebarea: cum va fi noua epocă ce se anunță? Răspunsul pe care-l vom da, fără pretenția de a face profeții ce ar putea fi desmințite de evenimente în viitor, reiese din concluziile pe care le vom trage din epoca istorică pe care am trăit-o.

Cum se caracterizează epoca istoriei moderne care se sfârșește acum?

Renașterea, adică începutul istoriei moderne a fost o întoarcere spre lumea antică, spre păgânism, și prin aceasta a subminat, încetul cu încetul, nu numai organizarea creștină exterioară a lumii, dar mai ales concepția creștină de viață.

Renașterea, atât de laudată în cărțile noastre de școală, a stricat armonia dintre om și lumea înconjurătoare. Din stăpân al bunurilor acestei lumi, l-a transformat într'un biet rob al bunurilor acestora, fiindcă i-a întors privirea numai spre cele trecătoare ale vieții pământești, făcându-l să-și uite de suflet, secătându-i inima de marile idealuri spirituale. Așa a început materialismul. Nu mă refer la materialism ca doctrină filosofică, ci la materialismul practic, trăit în fiecare zi de noi, adică la „tendința spre realizarea satisfacțiunilor inferioare ale ființei omenești, spre negarea oricărui ideal și a oricărei străduințe idealiste” (M. Manoilescu: „Lupta ortodoxiei împotriva Materialismului” din Biserica și Problemele Sociale, pag. 52).

Aci nu încap decât un singur „ideal”: de a poseda cât mai multe bunuri.

Avuția e necesară pentru întreținerea vieții. Instinctul de proprietate este cât se poate de firesc. Ca orice instinct, însă, și acesta trebuie cultivat, înobilat, — ca să nu degenereze în poftă de avuție.

Acumularea de bunuri, sau mijloace financiare și tehnice în vederea producției, sau numai așa din pasiunea de a aduna, se numește capital. Cuvântul acesta face pe mulți să-și încleșteze pumnii. Dar noi știm că Domnul Hristos a privit „cu drag” pe tânărul bogat care a venit la dânsul. Însă când i s'a spus să vândă tot ce are și să dea săracilor, tânărul a plecat întristat, pentru că avea bogății multe, fapt care l-a mâhnit greu pe Iisus Hristos și l-a determinat să rostească faimoasa osândă: Cât de greu este celor ce se încred în avuții să intre în împărăția lui Dumnezeu. „Mai lesne îi este cămilei să treacă prin urechile acului, decât bogatului în împărăția lui Dumnezeu”. (Mc. 10, 17—25). Din întâmplarea aceasta vedem că Evanghelia nu înțelege averea în sine ca un rău, dar are anumite rezerve față de cei ce se lipsesc cu inima de ea, știut fiind că „unde este comoara voastră, acolo va fi și inima voastră” (Mt. 6, 21). Capitalul nu este rău în sine, precum nici rațiunea nu-i un rău, numai excesul de rațiune, adică raționalismul exclusivist, care nu admite altă realitate decât puterea rațiunii, e de condamnat. Tot astfel — îmi iau permisiunea să fac o distincție întemeiată — numai pe înțelesul creștin al chestiunii — nu capitalul, ci capitalismul în sensul excesiv și exclusivist al acumulării pătimașe de bunuri prin orice mijloace, acesta e osândit. Numai în acest înțeles capitalismul e sinonim și cu „iubirea de argint” și e păcat.

Dealtfel averea nu poate fi vinovată în sine, ci numai reaua ei întrebuințare, precum și cușitul ne este folositor, deși câteodată cu el se săvârșește o crimă. Un filosof român (P. Negulescu: Destinul Omenirii I, pg. 249) recunoaște că în genere capitalul a fost „de o reală utilitate pentru lumea civilizată, căreia îi permise să facă progrese mai mari și mai repezi decât ar fi putut face fără acumularea de mijloacele financiare și tehnice pe care i le-a pus la dispoziție”. În mâna tânărului bogat din Evanghelie averea putea fi un prilej de binefacere pentru săraci, precum averea a și fost de fapt o binecuvântare pentru aceștia la sf. Vasile cel Mare, care a făcut din ea primul spital din lume, în Cazarea, pe seama sărmanilor. Așa dar, nu aurul e vinovat, ci setea nepotolită de aur a omului, pe care mirajul bogăției îl robește, pentru care exploatează fără milă pe alții, cumpără conștiințe sau vinde tot ce are mai sfânt.

Iată cum se caracterizează epoca istoriei moderne întemeiată în Renaștere: Omul devine robul lucrurilor pe care le dorește. La câte idealuri scumpe n'au renunțat oamenii în fața banului!

Această fascinație pe care aurul o exercită asupra oamenilor l-a făcut pe Mântuitorul să i se împotrivescă: „Nu vă adunați comori pe pământ unde moliile și rugina le strică și unde furii le sapă și le fură. Ci vă adunați comori în cer, unde nici moliile, nici rugina nu le strică și unde furii nu le sapă, nici nu le fură. Că unde este comoara voastră, acolo va fi și inima voastră” (Mt. 6, 19—21). Nu pentru că e bogăție i se împotrivesc Hristos, ci pentru că ea cere toată inima celui ce-o are, sau mai bine zis, este posedată de ea. Ca o miasmă se ridică satanic o forță, din materia inertă ce se cheamă avuție și-l robește pe om. De aceea zice Hristos Domnul: „Nu poți sluji lui Dumnezeu și lui Mamona” (Mt. 6, 24). Mamona este înțelesul biblic al acestei forțe blestamate ce emană din comorile pământești, „metalul care-l îngroapă (pe om) de viu sub povara-i rece” (Papini).

Berdiaeff spune că „întregul sistem economic al capitalismului este punctul unei lăcomii distrugătoare“ (Op. cit. pg. 68). Impinși de această lăcomie am făcut din Mamona idolul la care ne închinăm. În această epocă a istoriei „nu e deloc Biserica, ci bursa, care a devenit forța dominatoare și regulatoare a vieții“ (Berdiaeff op. cit. pg. 69—70). Iar adorarea lui Mamona este religia vremurilor noastre.

E foarte semnificativă, în această privință, ceea ce se numește în lumea financiară: „Catastrofa din Wall-Street“. Acolo se află bursa orașului New-York. La acest târg de căpetenie al hârtiilor industriale au început oamenii dornici de câștig să cumpere stocuri tot mai mari de acțiuni, după primul războiu mondial. Cursurile se ridicau „vertical“ și jucătorii la bursă într-o săptămână puteau să dubleze suma cu care au început, din cauza diferențelor de curs. Fascinați de câștig, bărbați și femei jucau la bursă cu furie. A trebuit să se creeze societăți speciale cu menirea de a călăuzi pașii celor ce se apropiau de „templul“ câștigurilor miraculoase din Wall-Street, fără să-i cunoască ritualul. Cu un cuvânt: o adevărată religie a aurului cu „preceptele“ și „morală“ ei. O adevărată psihoză care a cuprins și mulți europeni ce începuseră să cumpere și să vândă acțiuni. Unii oameni au atras jucătorilor atenția asupra dezastrului apropiat din cauza lipsei de măsuri în care se angajau capitaluri enorme în speculă, în loc de producție. De fapt acțiunile cari n'aveau o valoare intrinsecă, ci numai una reprezentativă, trebuiau să progreseze numai în măsura progresului realităților economice pe care le reprezentau. Lumea însă jubila în iluzia câștigului. Iluzia s'a spulberat repede. În 1929 a urmat dezastrul care a nenorocit atâția oameni, catastrofa din Wall-Street, care a produs zguduiri în lumea întreagă.

E ceva asemănător în această întâmplare cu jocul Izraelitenilor în pustie în jurul vâtelui de aur. Și acea aventură s'a terminat în sânge. Dar catastrofa din Wall-Street este o icoană în mic a epocii noastre în goană după aur.

Prin urmare epoca istoriei moderne a trăit aproape neconținut sub imperialismul banului.

De aceea am numit-o: „Epoca aurului“. O fi strălucitoare această civilizație. „Dar — precum spunea cineva (Șerban Ionescu: „Ideia de dreptate, ca forță socială“, din Biserica și Problemele sociale pg. 103) — cu toată mândria unei înalte civilizații, totuși omenirea nu se simte mai sigură, mai stăpână, mai fericită de ziua de mâine. Există, fără îndoială, un viciu ascuns la baza acestei civilizații. Cu cât se ridică mai sus, cu atât ea își prepară mijloacele infernale de distrugere prin ea însăși“. Acest viciu ascuns este „iubirea de arginți“ despre care Sf. Pavel scrie că „este rădăcina tuturor relelor, pe care pofțindu-o unii au rătăcit dela credință și s'au strâpuns cu multe dureri.“ (I. Tim. 6, 10). Într-adevăr n'a fost lipsită de dureri această epocă a aurului. Genialul Dostoievski o numește „Impărăția lui Baal“, a dumnezeului sângelui și a aurului“ (D. Merejcowski: Scriitori ruși, pg. 213). Și Dostoievski are mare dreptate, căci aurul cere mereu sudoare și sânge. Dar să lăsăm faptele reale să vorbească.

Ca un simbol al relelor, trădărilor și al durerilor iubirii de arginți te ridică peste veacuri unul din Apostoli, Iuda Iscarioteanul, cel ce a vândut sângele nevinovat al lui Hristos pentru 30 de arginți. El a fost cassie-

rul comunității apostolești și fiindcă ținea punga, „cu iubirea de argint bolnăvindu-se“ a schimbat apostolia în trădare.

Dela Iuda încoace atâția l-au urmat în trădare și'n prăbușire! Epoca Aurului își are doar istoria ei! Aurul își are victimele lui.

Pe plan individual Mamona a creat, „morală“ lui „cine poate oase roade“. În virtutea acestei morale a egoismului deslănțuit, din pofta nestăvilită după câștig cât mai mare au înflorit acele gingașe „flori“ numite șperț sau mită, ori șantaj, care între cele două războaie mondiale, perioada României-Mări, ne-a făcut să simțim parfumul vremurilor apuse acum 200 ani, parfumul din Epoca Fanarioșilor, când fiecare lucra — vorba ceea „ca'n codru!“ De aceea întitulăm atât de pompos această perioadă de vreme: „Neo-fanariotism“. Una din cele mai urite pilde pe care ni le poate procura istoria Mamonei în țara noastră. Totul se cântărește în bani și totul se vinde. Mai ales despre lumea irosită în ultimele decade ale istoriei moderne se poate rosti sentința pe care cineva a spus-o la adresa Romei antice: „Cetate de vânzare! Îți lipsește doar cumpărătorul!“.

Nu e de mirare, deci, că economicul reglementează totul între oameni, până și nașterile. Astfel o nouă crimă a mamonei este și malthusianismul.

E teoria lui Robert Malthus, că populația pământului crește în progresie geometrică, iar mijloacele de hrană numai în progresie aritmetică. Deci gurile se înmulțesc mai tare decât pâinea. Teoria aceasta a fost primită cu entuziasm de lumea civilizată, și fără a mai fi justificată, pentru că procura un lustru de „legalitate“ acestei crime a limitării numărului nașterilor. El face ravagii tocmai în regiunile bogate, în Banat mai ales. Așa că și malthusianismul este o altă consecință funestă a concepției economice despre lume. În acest caz Mamona devine Moloh.

Dar Mamona însetează de sânge. Catastrofa din Wall-Street a provocat o epidemie de sinucideri. Nu din mizerie, ci din cauza că acel ce cred numai în ban n'au tăria sufletească să privească dezastrul în față și să-i supraviețuiască. În privința aceasta cineva remarcă, că „un contingent mult mai mare de sinucideri ne dau nu cei săraci, ci clasele de sus ale societății“ (P. P. Negulescu op. cit. vol. III pg. 196).

Și pe plan social crezul Mamonei n'a dat decât rezultate funeste. Omul are drept de stăpânire asupra bunurilor naturii. Dar bunurile acestea prin firea lor sunt limitate. Deci se dobândesc prin luptă. E așa numita luptă pentru existență pe care Darwin recunoaște că a derivat-o din teoria neștiințifică a lui Malthus. Cel puțin așa spune Tolstoi în: „Menirea științei și a artei“ (v. Ogorul Domnului vol. III pg. 16). Și această teorie a fost primită cu entuziasm ca și malthusianismul, pentru că justifica nimicirea celui mai slab și exploatarea omului de către om în lupta pentru existență. Marx spune că goana după aur „este lupta darwinistă pentru existență individuală strămutată cu o furie insușită din natură în societate“ (K. Marx: Scrieri alese vol. I, pg. 205). Timbrul de ferocitate al acestei lupte îl dă aceeași poftă nesățioasă după avuție.

Nu mai amintesc aci de furturile organizate, de gangsteri ca niște adevărate bătălii de front, sau de crimele împreunate cu jaf, sau de răpirile de copii care au devenit endemice odinioară în America și sunt socotite ca fenomene sociale. Dar pofta de avuție tulbură profund societatea omenească și în altă privință.

Am văzut ce este capitalismul, care dela inventarea mașinei cu aburi a luat un avânt nemaipomenit. Este aci un bine pentru toată lumea? Unii spun că da, fiindcă mașina lucrează mai repede, ajutând muncitorului să producă mai mult în aceeași măsură de timp și producând mai mult ridică și salariul muncitorului. Totodată marfa se ieftinește pentru toată lumea, deci și pentru muncitor, iar fabricantul câștigă și el din mărirea producției (v. P. Negulescu op. cit. vol. I. pg. 193 sq). Alții dimpotrivă spun că această cursă după o tot mai mare producție și după câștig tot mai mare aduce supra-producția și concedierea lucrătorilor, sinistrul șomaj. În „războiul industrial” pe care-l creiază concurența „bătăliile se câștigă atât prin angajarea, cât și prin concedierea armatelor muncitorești... Intocmai ca un stăpân, nobil și barbar totodată, capitalul duce cu sine în mormânt cadavrele sclavilor săi, întregi hecatombe de muncitori care pier în timpul crizelor”. (K. Marx op. cit. pg. 322). Pentru evitarea acestor perspective sumare s'a organizat apoi lupta de clasă care a devenit de atâtea ori revoluție sângeroasă. Iar ceea ce determină pe oamenii din diferitele clase sociale să schimbe baricadele ideologice cu baricadele sângeroase este acelaș „cancer al societății moderne”, acelaș viciu fundamental al firii omenești: pofta de avere. În felul acesta mașinismul a legat o nouă verigă la lanțul istoriei moderne inițiată de Renaștere.

Însfârșit aceste frământări sociale au repercursiuni hotărâtoare și pe plan internațional. Și iată cum teama de tulburările produse de nemulțumirile sociale, precum și prea marea putere economică a vreunui stat îl silesc să-și caute cât mai multe piețe de desfacere a produselor sale. Aci întâlnește interesele similare ale altor state producătoare. Așa se naște „războiul economic”, adică „concurența lipsită de orice măsură, concurența brutală sau chiar sălbatică pe care o provoacă alergarea tuturor după câștig — după un câștig cât mai ușor, cât mai repede și cât mai mare” — precum scrie un învățat (Upton Sinclair v. Negulescu: op. cit. pg. 194), și încheie pasimist că totul se va sfârși cu „exterminarea reciprocă”, precum și „peștii cei mari vor devora pe cei mici, iar după dispariția acestora se vor extermina reciproc”. Într'adevăr de multe ori concurența sau războiul economic a degenerat în concurența armelor, în războiu. „Astfel se explică de ce prima criză a sistemului capitalist a dus la primul războiu mondial și că cea de a doua criză economică a dus la al doilea războiu mondial” (I. V. Stalin). Acest lucru îl recunoaște înțeleptul Berdiaeff, când scrie că „Europa capitalistă s'a distrus prin militarismul său”. (op. cit. pg. 70). Cele mai multe războaie continentale sau coloniale se datoresc — după Paul Valery — „politicei de lăcomie”. Într'adevăr, ce sunt expedițiile de cucerire spaniolă în lumea întreagă prin sec. XVI-lea, decât o goană după aur? Ce este „spațiul vital” această formulă pusă în circulație de fosta Germanie și ce mai sunt și alte războaie, decât o „tălmăcire în stil mare” sau „magnum latrocinium”, cum le numește fericitul Augustin.

Iată ce este „Epoca aurului: o teroare a Mamonei ce durează de când omul și-a întors privirile numai spre cele pământești. Știința, arta, politica, — toate au fost puse în slujba câștigului material. Din toate cele spuse recunoaștem adevărul constatării făcute de Prof. Șerban Ionescu (op. cit. pg. 103) că „există fără îndoială un viciu ascuns la baza acestei civilizații”. Acest viciu este „iubirea de arginți”, un simpton caracteristic al

Epocii Aurului, tot așa pe cât de caracteristică ar fi râvna după comorile cerești, după cele spirituale pentru Epoca de Aur, care n'a venit, dar o așteptăm.

După toate aceste probe pe care le-am adus, ne putem da seama de ce spunea Carlyle: „Zău așa, cultul lui Mamona este un crez trist” (Muncă, Sinceritate, Tăcere, în „Biblioteca pentru toți” pg. 149). Aci ajunse civilizația noastră. Un învățat francez (René Guenon) numește epoca de acum „Kâli-Yuga”, adică „Vârsta întunecului”. El crede că Occidentul, părăsind tradiția spiritualistă a Orientului nu putea să nu se înfunde în materialismul civilizației tehnice care îl închide într'un impas neplăcut. Iar ieșirea din acest impas nu e posibilă decât prin încheierea „ciclului” istoriei moderne și prin începerea unui „ciclu nou” de viață (v. Negulescu: op. cit. vol. II. pg. 450). Cred că decepțiile amare și zguduirile grozave ale ultimului războiu au lămurit acest impas. Spengler preconiza „Apusul Occidentului”, iar după dânsul rusul Berdiaeff exclamă: „Iată amurgul; ne apropiem de noapte!” (op. cit. pg. 49). Acestuia ar trebui să-i ripostăm, cu ultima nădejde: „Nu amurgul, ci iată Aurora! Amurgul și noaptea s'au trecut între cele două războaie mondiale. Și noi, după atâtea suferințe, avem dreptul să credem în Auroră. Aceasta este „Epoca de Aur” pe care o așteptăm.

* * *

„Epoca de Aur” e numele unei stări mai fericite a omenirii, nume pe care poetul Hesiod l-a rostit pentru prima dată. El credea că istoria omenirii se trece în „cicluri istorice” în care la început e bine, dar mai apoi, datorită egoismului omenesc, care caută să dobândească tot mai multe din bunurile lumii, epoca începută fericit se sfârșește tragic, merge spre prăbușire și se încheie, pentruca să se înceapă un nou ciclu, adică o nouă „epocă de aur”. Hotărît lucru, acum ne aflăm într'un greu impas al istoriei omenesci. Recunoașteți că din acest impas nu se poate ieși cu soluții materialiste. „Toți specialiștii, fiecare în făgașul lui strâmt, sunt obligați să recunoască astăzi că nu mai pot să dea omenirii nici pâine nici liniște; toți recunosc că au ajuns la punctul la care puterea lor s'a sfârșit, că nu mai pot să dea echilibrul de altă dată unei societăți în sbucium.” (M. Manoilescu op. cit. pg. 56). Am văzut în analiza „Epocii aurului” că soluțiile materialiste sunt ineficace, ba chiar un rău. Dar atunci cum va fi noua epocă pe care-o anunțăm? Înainte de-a face previziuni pentru viitor, spunem că va trebui să tragem concluziile logice ale trecutului. Trecutul, adică „Epoca aurului” ne-a arătat-o din plin ruina iluziilor materialiste. Dar — zice Berdiaeff — „ruina iluziilor exterioare duce la viața interioară” (op. cit. pg. 160). Deci caracteristica „Epocii de Aur” va fi interiorizarea vieții, spiritualizarea lumii. Or cine ar fi îndreptățit la aceasta mai mult decât Creștinismul? El va trebui „să dea un sens mai înalt vieții sociale” (Manoilescu: op. cit. pg. 60). să lege firul adevărat al istoriei omenesci întrerupt odată cu Renașterea.

„Epoca de Aur” va trebui să înceapă cu „desmamonizarea” lumii. Omul trebuie scos de sub tirania aurului. Aceasta nu înseamnă că factorul economic va fi înlăturat cu totul din concepția de viață. Nu! Dar nu economicul trebuie să primeze. Banul e un bun servitor, însă poate deveni un tiran înfricoșat atunci când ne robim lui. Și această tiranie vrea s'o înlăture din viața noastră, concepția creștină.

„Epoca aurului“ a creat oameni incapabili de idealism. „Epoca de Aur“ ar trebui să creeze pe omul idealist. Tendința exclusivă spre practic ce degenerase într-o adevărată robie a Mamonei, să fie înlocuită cu o tendință spre ideal. Astfel s'a încercat și după războiul din 1914—1918 lansarea unor idealuri umanitare, dar acestea s'au stins repede, înăbușite fiind de grijile pregătirii materiale a războiului din 1939—1945. De data aceasta vom lansa marile idealuri creștine, care trebuie să dea roade.

O reculegere e mai mult decât necesară. Prof. Negulescu însă zice că „o asemenea reculegere, a lumii europene, și — mai ales — hotărîrea ce ar trebui să-i urmeze, ca popoarele ce-o alcătuiesc să renunțe la animozitățile ce le despart și la ambițiile ce le ridică unele în contra altora, spre a trăi în pace și bună înțelegere, — presupun neapărat o modificare a mentalității oamenilor, a felului lor de până acum de a simți și de a gândi. Oricât ar părea de penibil pentru mândria urora sau altora acest drum la Canossa, oricât ar fi de anevoios din punct de vedere psihologic acest reviriment intelectual și moral., împrejurările prin care trecem le vor impune — după toate probabilitățile — lumii europene, ca o necesitate inexorabilă“ (op. cit. vol. II. pg. 223). Așadar vremurile precum și instinctul de conservare a omenirii cer o schimbare de mentalitate, un reviriment moral. Acest reviriment constă în schimbarea „centrului de greutate al vieții creștinului“, care „trebuie să cadă de partea lui Dumnezeu“. Adevărata „Epocă de Aur“ a omenirii nu se poate întrona decât prin iubirea creștină“ (Em. Vasilescu: Probleme de psihologie Religioasă și de Filosofie Morală, 128). Profesorul Charles Richet, care a prevăzut pentru omenire o „Epocă de Aur“ după „Epoca aurului“, se întreabă: Dar omul în această nouă epocă va fi oare mai fericit? Și răspunde: „Ah! asta e cu totul altceva. Fericirea nu depinde de lumea exterioară care ne învăluie, ci de lumea interioară care este în noi“ (Ch. Richet: „L'âge d'or et l'âge de l'or“, după Em. Vasilescu: Op. cit. pg. 104).

În cartea sa: „Un nou Ev-Mediu“, gânditorul Berdiaeff preconizează un ev-mediu care se va repeta în istoria vremurilor viitoare. Esența acestui timp e de natură religioasă. Și noi credem că numai religia creștină va putea să desmamonizeze lumea. Doar „esența religiei e de a face pe oameni liberi“ (Th. Carlyle: op. cit. pg. 142). Așa zice Domnul: „Cunoașteți adevărul și adevărul vă va face slobozi“ (Io. 8, 32).

„Chestiunea ce se pune din nou pentru popoarele creștine este: Vreau ele să ia în serios creștinismul, vreau ele să-și pună voința lor la realizarea lui?... Creștinismul revine la starea în care se găsea înainte de Constantin“ — așa constată Berdiaeff, și încheie: „El trebuie din nou să întreprindă cucerirea lumii“. (Op. cit. pg. 133—134) epoca întronării principiilor creștine în lume, în felul cum a început creștinismul pe vremea Apostolilor, când „inima și sufletul multimei celor ce au crezut era una, și nici unul nu zicea că este ceva al său din averile lui ci erau toate deobște... Și nimeni nu era lipsit între ei, căci toți câți aveau țărini sau case, vânzându-le, aduceau prețurile celor vândute. Și le puneau la picioarele Apostolilor și se da fiecăruia după cum avea cineva trebuință“ (Fapte 4, 32 și 34—35).

„Frumoase ideile!“ — veți zice. Dar ele au rămas în mare parte în lumea ideilor“. Așa mi s'ar putea obiecționa: „Creștinismul a făcut puțin

față de ceea ce trebuia să facă". E adevărat dar creștinismul încă nu și-a spus ultimul cuvânt! Un filosof român (I. Petrovici: Fulgurații filosofice și literare, Biblioteca pentru toți, pg. 156) scrie: „Personal n'am putut să înțeleg cum se pot găsi oameni care să afirme, că Creștinismul aparține trecutului, când el nu aparține încă nici prezentului, ci — cu foarte puține excepții — aparține mai de grabă viitorului, și încă unui viitor care nu se va consuma la repezeală, ci unuia care nu poate să se istovească niciodată. Creștinismul nu este îmbătrânit și nu este învechit. Că unii au putut să-i vadă unele sbârcituri aparente, aceasta e posibil, dar ele seamănă mai degrabă cu acele picturi greoaie și afumate din biserici care când au fost rase, nu s'a ajuns la scheletul zidului, ci s'a descoperit dedesupt o altă pictură luminoasă fragedă și de-o tinerețe uimitoare”.

Așadar creștinismul e o forță vie, un ferment puternic „o forță transfiguratoare și iluminatoare a întregii noastre vieți prin interior” (Berdiaeff: op. cit. pag. 83) și numai dela el se poate aștepta desrobirea lumii din ghiarele Mamonei. Numai el va putea dărâma în țândări „Vițelul de aur”, idolul iubirii de argint ce s'a înălțat trufaș peste ruinele Epocii aurului. Numai el va putea inaugura fericita Epocă de Aur.

Azi s'ar putea reproșa că ceea ce spun este o utopie; că există soluții mai realiste, politice și sociale, pentru a îndepărta relele din lumea noastră. Dar toate aceste soluții vor trebui să fie purificate de gândul Mamonei. Și aceasta o poate face numai „utopia” creștină. Vă întreb: tot ce a înfăptuit înalte de războiu Liga Națiunilor ca și tot ce se face acum pentru instaurarea binelui în lume prin Consiliul de Securitate și prin O.N.U. nu a fost și n'ar putea fi o utopie?! Și totuși au fost încercate. Așa e și cu „Epoca noastră de aur”. E o utopie? E singura cale spre mântuire! Epoca aurului merge spre dezastru. Vine apoi „Epoca de aur”? Nu știm. Inșă tare ar trebui să vie cât mai curând. Căci dacă întârzie — urmează tot mai grăbit prăbușirea!

Pr. Petru Bogdan

PORTRETE

EFTIMIE MURGU

Această ilustră personalitate, zămislită în cuibul de rezistență al șoimilor bănățeni, unde tradiția s'a conservat curată și nepângărită a reușit să se înalțe pe culmi de profet încât într'un moment dat a întors spre sine și a dominat privirile unanime ale conaționalilor săi din toate provinciile românești. Luminat de cele mai sublime idealuri, marele tribun, dascălul lui N. Bălcescu, a răscolit și ținut trează — în vremuri de restriște — conștiința unității naționale a întregii generații dinainte de 1848 din Moldova, Muntenia și Banat. Tribunalul care întruchipează alesele virtuți ale grănicerilor bănățeni, a văzut lumina zilei la anul 1805 în comuna Rudăria care a mai dat grăniței pe generalul Traian Doda și pe Dr. Ion Sârbu. Școala primară o urmează la Bozovici și Mehadia trece apoi la Seghedin unde face liceul. Filosofia și dreptul le termină cu strălucit succes la Budapesta, fiind investit cu titlul de „*doctor utriusque juris et philosophiae*”.

În urma strălucitelor examene a fost numit jurist la tabla regească din Pesta, din motive politice însă a fost înlăturat.

Această înlăturare a fost pricinuită de acțiunea curajoasă pe care E. Murgu și D. Bojincă, au susținut-o împotriva criticului J. K. Kopitar, care a combătut lucrarea istoricului nostru Petru Maior „*Istoria pentru începutul Românilor în Dacia*”. Problema aceasta istorică a fost continuată de acești doi tineri bănățeni și după moartea lui P. Maior (1821).

Pentru a nu lăsa loc nici unei confuzii și pentru lămurirea străinilor și mai ales a vrăjmașilor asupra trecutului nostru, E. Murgu publică broșura „*Wiederlegung der Abhandlung welche unter der Titel ver kommt: Er weiss dass die Walachennicht römischer Abkunft sind*”.

După licențierea din postul de jurist, E. Murgu se stabilește ca avocat la Lugoj, unde cu o tenacitate puțin obișnuită susține o largă acțiune de lămurire asupra originii și drepturilor Românilor.

La 1834 sub domnia lui Mihai Gr. Sturza este numit profesor la catedrele de Filosofie și Drept la Academia Mihăileană din Iași.

Trecând în capitala Moldovei duce cu sine cele dintâi cunoștințe ale învățământului superior făcând în același timp primul pas pentru înpă-mântarea învățământului filosofic pe pământul românesc.

Cu elanul său irepresibil și cu cuvântul său înaripat, de pe înălțimea catedrei, împreună cu cărturarul bănățean D. Bojincă, strecoară în inimile tineretului ideile de naționalism și libertate.

Pentru aceste sentimente, Principele Sturza se vede silit, în urma intervențiilor autorităților consulare, să îl concedieze, iar Murgu deodată cu catedra părăsește și Moldova în 1836.

Părăsind capitala Moldovei, pleacă la București, unde ține cursuri de filosofie prin case particulare, iar mai târziu este numit profesor la Cole-

giul Sf. Sava. Și la București a rămas același apostol al ideilor de libertate, idei care-i înmulțiră numărul elevilor și prietenilor, dar mai mult pe acel al dușmanilor neamului românesc.

Dar și aici apostolatul lui Murgu nu era în asentimentul autorităților consulare, stăpânitoare pe acel timp în Muntenia.

Fiind bănuț că împreună cu mai multe persoane au făcut „o alcătuire tainică împotriva liniștei obștești”, Murgu, fiind cetățean străin, a fost expulzat și predat autorităților militare din Sibiu cari l-au trimis la Caransebeș unde a fost judecat și achitat. După aceste întâmplări Murgu se stabilește la Lugoj unde dinamizează o energică luptă cu caracter național și social, pe care o extinse până la 1845 peste întreg Banatul.

Prin Murgu și Barițiu ideea „Daco-românismului”, sau „Pan-Valahismului”, de a întemeia un stat românesc, care să cuprindă Transilvania, Moldova și Muntenia a prins repede rădăcini în toate provinciile românești.

Această mișcare de emancipare națională fiind descoperită, Murgu este arestat la Lugoj apoi la Budapesta, de unde este eliberat abia după izbucnirea revoluției dela 1848. După eliberare, studenții români din Budapesta l-au purtat în triumf pe străzile capitalei, iar din loc în loc „patriarhul Românilor” vorbea mulțimii despre libertate și drepturi egale pentru fiecare popor. Înainte de a părăsi acest oraș lansează un manifest către Români în care arată că înțelege să facă revoluție căci „duhul veacului” cere libertate, egalitate și fraternitate pentru toate popoarele.

Ca un omagiu pentru această energică luptă românească a fost învitat să prezideze Marea Adunare Națională dela Blaj.

În momentul plecării din Budapesta ia contact cu o delegație trimisă din Lugoj, care urma să se prezinte Guvernului și să ceară — în virtutea noilor legi — dreptul de a alege un mitropolit ortodox român și să lămurească problema învățământului național. Tot acolo s'a hotărât convocarea unei mari adunări naționale la Lugoj.

Măreța adunare dela 27 Iunie 1848 de pe „Câmpia Libertății” din Lugoj, depune jurământ de credință față de „națiunea română” și votează o moțiune în care se accentuează energic chestiunea libertății naționale și religioase. Adunarea numește vicari episcopoești pe protopopul Petrovici pentru diec. Timișorii și pe I. Vuia la Vârșeț.

La 1849 Dieta revoluționară din Debreșin hotărăște detronarea Habsburgilor. Murgu este cel dintâiu care iscălește această hotărâre, pentru acest motiv este condamnat la moarte prin spânzurătoare „în efigie”. Condamnarea la moarte a fost apoi comutată în închisoare pe viață. După 4 ani a fost grațiat și numit profesor de filosofie la Universitatea din Jena.

La 1861 Bănățenii îl aleg din nou deputat, fapt care-i dă prilejul să amplifice lupta cu condeii și fapta pentru separarea bisericii românești de sub ierarhia sârbească. Copleșit de atâtea lovituri, tribunul E. Murgu „buruiiana veninoasă” — cum îi spuneau dușmanii neamului nostru — care a purtat crucea suferințelor naționale, moare după o viață plină de sbucium lupte și crunt martiraj. Osemintele sale au fost aduse pentru veșnică odihnă în cimitirul din vechea cetate de rezistență națională a Lugojului (1932).

La împlinirea unui veac dela marea revoluție națională, figura masivă a bănățeanului E. Murgu se conturează tot mai simbolic și îmbracă haina unei stricte actualități.

Pr. Prof. Virgil Turcan

COMENTARII

Indoială speculativă

„Am terminat studiile, ne scrie un tânăr absolvent de teologie, dar mai sunt încă multe îndoeli care-mi tulbură sufletul. Am eu, poate, ceva din caracterul negativist al lui Toma“... ne mărturisește el.

Am surprins în confesiunea tânărului teolog, sbuciumul unui suflet cu adânci frământări religioase.

Indoiala care-i tulbură sufletul este, mai ales, drama interloară a tinereții, care așteaptă, în svâcnetul nestoit al inimii, revelația unor adevăruri, în cea mai susceptibilă epocă a convertirilor. Elanul tinereții, care-l mână spre atașamente fanatice, se manifestă cu aceeași forță ca și spiritul lui de critică și combativitate, ca și tendința lui spre autonomizare. Se dăruiește cu pasiune în slujba unui ideal, dar găsește încă, peste tot, motive de patcinire.

Tânărul nostru prieten trece prin epoca în care „autoafirmarea, cu toate tendințele pe care ea le comportă, spiritul critic, radicalismul intransigent, idealismul, tendința de desvoltare și cooperare, spiritul religios, totul este sporit, intensificat, exagerat, și toate se produc pentru el printr'o profundă suferință“ (C. Narly, Metode de educație, pag. 114). Este vârsta care-l osândește la tristețe, la singularizare, la detașare de lumea empirică și colind înserat în metafizic...

L-am îndemnat să mediteze profund asupra psihologiei îndoelii Apostolului Toma, în a cărei ipostază se transpune.

Toma este sortit, în ordinea providențială, a reprezenta credința verificată prin simțuri, prin mijloacele cunoașterii empirice. Prin experiențele lui se întrevăd — oricât de palide — unele mijloace ale științei de a verifica adevărurile care depășesc ordinea firii noastre. Prin el se demonstrează — în chip unic — că învierea Domnului nu este o problemă a sentimentalismului religios, ci o realitate verificată științific. Prin atitudinea lui, zăbavnicul Toma, iese din nota de aderență fanatică, manifestată de colegii săi, la credința într'un fapt suprafiresc, dar nu se încadrează în niciunul din acele subtile sisteme ale scepticismului epistemologic, care teoretizând neîncrederea în posibilitățile de cunoaștere atât rațională cât și empirică și afectivă, neagă însăși existența lumii metafizice.

Învierea Domnului nu este pentru Toma un fapt divers, ci problema capitală și determinantă a întregii lui atitudini față de Iisus Hristos. Și nu problematica învierii îl arunca în undele îndoeliei, ci caracterul suprafiresc al faptului care se oferea înțelegerii omenești. De aceea el vrea să autentifice adevărul învierii prin propriile-i simțuri. El vrea să știe că Iisus este același, pe care l-a cunoscut înainte de răstignire, despre care Iudeii necredincioși răspândesc șvonul că a fost răpit din mormânt. (vezi articolo-

lul nostru: Toma, în Foaia Diec. din 12 Mai 1940). El vrea să așeze învierea pe temelii sigure. Din ardoarea sufletului, el vrea să cunoască adevărul și să-l proclame cu toată energia și cu tot entuziasmul. De aceea el nu neagă posibilitatea învierii. Nu neagă ceea ce n'a desmințit experiența sau posibilitatea logică — și pentru ce ar fi imposibilă învierea Domnului, în cugetarea lui Toma, când el își văzuse învățătorul înviind pe alții din morți? — El caută probe sigure pentru credința lui și așteaptă cu înfrigurare momentul să proclame adevărul, care exista în afară de el dar pe care nu l-a verificat încă.

Indoiala lui devine speculație a adevărului, grabă și elan către cunoaștere. Determinantele ei sunt: ardoarea sufletului de a cunoaște realitatea învierii Domnului și dorința de a o propovădui, ca unul care posedă certitudinea adevărului.

Dincolo de aparențele dubioase ale atitudinii lui Toma, surprindem un fond de puritate morală și candoare sufletească.

Merită deci, Toma, ucenicul Domnului, epitetul de „necredincios?”

Este el începutul „negativismului” în sânul primei comunități creștine? Din contră. Atitudinea lui constituie o formidabilă replică dată tuturor teoreticienilor, scepticilor și pozitivistilor moderni, care se îndoesc de orice, cu afirmația apriorică: nu există supranatural. Și un îndemn pentru noi toți, când „îndoiala ne tulbură sufletul”: nu negând adevărurile revelate, ne găsim liniștea sufletului, ci cercetând izvoarele credinței și meditând mult asupra lor. Și oricine are posibilitatea să verifice, într-o formă sau alta, temeiurile credinței creștine, căci ceea ce scapă simțurilor sau depășește limitele puterii de cugetare, se descopere, adesea, într-o mistică înfiorare de suflet.

Indoiala izvorită din ardoarea sufletului, din dorința de a cunoaște, nu nimicește credința, ci-i deschide perspectivele și-i întărește pozițiile.

Dr. M. Bănescu

Creștinismul și problemele contemporane

Învățătura Domnului Iisus Hristos este așa de clară, că-i accesibilă și unui copil, în același timp așa-i de profundă, că a sa vecinicie și nouitate atrage după sine și pe cel mai înțelept om.

Iisus a arătat *Adevărul întreg*, pe când fiecare om, fiecare popor, ca și fiecare secol, sunt în stare să primească numai *o parte din el*.

Adevărul lui Hristos, mereu descoperindu-se, nu se deosebește de sine; el rămâne același peste veacuri și deasupra concepțiilor indivizilor, iar aceasta fiindcă Adevărul este veșnic și unul. El nu se desvoltă și nici nu se perfecționează, ci oamenii se desvoltă și se perfecționează, veacurile progresează, împărțându-se din același Adevăr. Adevărul a fost deplin nu numai în vremea lui Hristos, ci și în toate timpurile, numai că fiecare epocă din „scurgerea” timpului avea grijile sale speciale, frământările precum și darurile sale, la fel și „limitările” sale teoretice și practice, pe scurt, — fiecare epocă din istoria omenirii avea preocupările și problemele sale speciale, sesizând și înfăptuind numai o latură a Adevărului.

De aceea și există istoria ca așteptarea, descoperirea, desfășurarea și perfecționarea celor vestite de cuvântul lui Dumnezeu.

Autoritatea vizibilă, în timp, o are Biserica ecumenică. Biserica fiind trupul lui Hristos — care este unul singur, fără locuitori, ea este aceea care coordonează multiplicitatea diferențierilor într-o unitate sobornicească. Biserica lui Hristos unește cele risipite, coordonează și adună pe cei înțelepți și pe cei drepți. Ea păstrează Adevărul Lui, în chip nealterat și-l descoperă potrivit timpurilor și treptei de dezvoltare a oamenilor, la termene date.

Aceasta nu înseamnă că Biserica își făurește teoria sau sistemul său de învățătură în timp, ci Ea scoate din „Visteria nesecată”, și formulează răspuns la problema ivită într'un anumit timp.

Duhul Sfânt, prin istorie și în istorie, pune omenirii, în diferite timpuri, anumite întrebări, cărora, în chip firesc, trebuie să le urmeze și răspunsurile. Schimbarea intereselor și conținutului frământărilor din cursul istoriei nu sunt, deci, la întâmplare; ca urmare, trebuie să le privim ca fiind providențiale.

Timpurile noastre sunt frământate de mai multe probleme, față de care Biserica trebuie să-și spună cuvântul în mod răspicat, stăruind ca învățăturile Sale să fie luate în seamă.

Dacă secolul al XIX-lea este considerat ca un secol de luptă intelectualistă, pusă fiind problema omului și puterea rațiunii lui, exagerându-se „individualul” de multe ori în detrimentul celui „social”, sec. XX poate fi considerat ca fiind secolul de luptă social-economică, afirmându-se problema „colectivului”.

Deci, secolului XIX, i-a fost pusă problema „omul”, iar secolului nostru problema „societate” în care se încadrează problemele: economică, politică, tehnică, a organizației mondiale, a militarismului, etc. Aceste probleme nefiind la întâmplare, Biserica trebuie să se pronunțe prin glasul unui Sinod, pentru ca aceste probleme să fie luminate de Adevărul luminii cerești, și astfel să înlăture unele răspunsuri date de lume, care prelungesc svârcolirea lumii, și sbateră ei în neajunsuri și suferințe.

Religia creștină nu poate avea un anumit sistem politic sau economic, obligatoriu pentru toți și pentru toate timpurile, deoarece numai bazele spirituale ale societății umane (iubirea și dreptatea) sunt veșnice, deci neschimbabile, pe când formele sociale, politice și economice aparțin timpului, ca urmare sunt schimbabile. Poate însă exista numai un sistem politic sau economic în spirit creștin, atribuindu-se acest calificativ dacă sistemul politic sau economic se sprijină pe principiile creștine și în acțiunea sa se inspiră din morala creștină care în rezolvirea problemelor puse, stabilește o ierarhie a valorilor, de respectarea căreia depinde răspunsul cel bun — și anume: primatul aparține celui spiritual, în slujba căruia vine cel economic, iar la buna lui formulare se ajunge prin mijlocirea celui politic.

În concluzie, putem afirma că pentru buna rezolvire a tuturor problemelor sociale puse omenirii în timpurile noastre, trebuie să nu se piardă din vedere omul pentru mântuirea căruia, Insuși Dumnezeu a luat în chip de rob, și că omul va sta în fața judecății lui Dumnezeu, — nu omenirea, popoarele sau alte nuclee sociale.

De aceea creștinismul cere ca, în iureșul problemelor arzătoare contemporane, să se țină seamă mai presus de toate de latura spirituală, să

rezolve toate problemele sub „specie aeternitatis“, iar față de om să aibă o atitudine ca față de o „entitate“ veșnică, fiind el chipul și asemănarea Creatorului, iar nu ca față de „lucru“ sau „mijloc“.

În fine, asupra multelor probleme contemporane, după ce se vor fi discutat de cei competenți, ar fi de dorit să se pronunțe un sinod „pan-ortodox“.

Preot Prof. B. Răduleanu

Predica-dialog

În predica italiană de azi s'a făcut o înnoire. S'a introdus un element cu totul nou, despre care am putea spune că e în contradicție cu tradiția bimilenară a oratoriei creștine.

Înnoirea italiană este opera călugărilor dominicani. Aceștia sunt neobosiți predicatori. Au ca misiune esențială vestirea Cuvântului. Cum Italia e prin excelență țară artistică, în care totul se teatralizează (se zice că dacă Vaticanul nu ar fi în Italia, nu ar avea atâtea elemente teatrale) călugării dominicani au crezut că pot teatraliza și predica. Au vestit la Roma, Milano și în alte centre, predici cu totul neobișnuite, *predici-dialog*.

În amvon se urcă preotul predicator, în odăjdii, iar un călugăr are oarecum rolul de *advocatus diaboli*. Predicatorul vorbește de exemplu despre împărăția cerurilor. *Advocatus diaboli* îi pune întrebări ce se opun doctrinei, dar care rezultă din lumea păcătoasă în care trăim. De exemplu zice:

„De ce îmi trebuie Rai? Acolo nu este vin, nici carne...“

Predicatorul răspunde la toate întrebările puse de *advocatus diaboli* și sunt așa pregătite toate întrebările încât totdeauna învinge predicatorul. În fața credincioșilor apare oarecum concretizată ideea binelui și a răului și învinge binele. Credincioșii sunt foarte atenți la discuția celor doi. Sunt însă foarte distrași și e probabil că în sufletele multora au ecou puternic întrebările rele. Credem că nu e decent ca în biserică să se facă astfel de comedii. În biserică preotul vestește învățătura bisericii și nu poate face comedii, pentru că prin aceste comedii să pară interesant.

Dominicanii practică predica-dialog în Italia unde poporul teatralizează, dar nu-l practică în alte țări. Nici chiar în Italia nu e prea iubit noul sistem. E evident că fiind o înnoire s'au dus foarte mulți să o vadă, dar nu a avut efect. Dealt fel la Paris în catedrala Notre Dame se țin predici savante, la care lumea se duce spre a vedea cu câtă erudiție se va vorbi, dar nu se pomenesc convertiri prin acele conferințe foarte savante.

Predica italiană este în general simplă. Predicatorul explică pericopa evanghelică, fără să facă paradă de erudiție. În foarte multe cărți italiene de predici sunt apoi foarte multe cuvântări despre Maica Domnului și despre Sfânta Euharistie. Dominicanii au introdus și predici savante și forma dialogată între un reprezentat al Domnului și unul al diavolului. Au uitat fiii Sfântului Dominic că în Biserică predicatorul nu trebuie să fie nici un Homer mereu povestitor, nici Socrate cu nesfârșite discuții, nici erou a lui Aristofan.

Predicatorul are ca model pe Mântuitorul, despre care citim în Sfânta Evanghelie că „niciodată n'a vorbit om ca acesta“.

De obicei ordurile călugărești imită întru toate pe întemeietor. Se îmbracă așa cum s'a îmbrăcat întemeietorul ordinului sau a congregației, se ocupă cu ce s'a ocupat el. „Sfântul“ Dominic a ținut predici în sensul tradițional al cuvântului și n'a fost niciodată pentru predici-dialog.

Unirea bisericilor

(Ce fac protestanții și catolicii).

Biserica întemeiată de Mântuitorul este „una, sfântă, sobornicească și apostolească”. În decursul veacurilor mulți creștini s’au rupt dela unitatea Bisericii. S’au format multe biserici și confesiuni creștine. Cu cât sunt mai numeroase aceste diviziuni creștine, cu atât mai mult sufletul creștin dorește „ca toți să fie una”. Înfăptuirea acestui ideal s’ar putea face numai dacă s’ar uni bisericile. Unirea bisericilor este un ideal măreț. În slujbele ortodoxe de 15 veacuri se rostește cu pietate ectenia „Pentru unirea tuturor, Domnului să ne rugăm”.

Biserica noastră ortodoxă se roagă pentru unirea creștinilor. Idealul unirii bisericilor preocupă azi foarte mulți creștini. Protestanții au devenit partizanii ideii ecumenice. La congresele ecumeniste ce se țin tot mai des, participă și delegații ai bisericilor ortodoxe.

Glasul bisericilor ortodoxe începe să aibă tot mai multă autoritate în lumea protestantă. Profesorul Clavier istorisește că la congresul ecumenist dela Stockholm Arhiepiscopul Sönderblom înainte de a deschide congresul s’a plimbat prin alee, cerând ajutorul Domnului. În cuvântul de deschidere a făcut mea culpa pentru marele păcat al împărțirii creștinilor. Fiii reformei au recunoscut solemn că este păcat faptul că s’au divizat în prea multe confesiuni. Mișcarea dela Oxford a încercat posibilitatea colaborării pe plan practic. S’au făcut și unele greșeli. De exemplu la Lausane s’a propus votarea dogmelor. Cu toate acestea dorințele cunoașterii reciproce și a colaborării, activarea pentru idealul măreț al unirii bisericilor este mereu vie și se fac opere importante în vederea înfăptuirii unirii bisericilor. În 1938 s’a format la Utrecht Consiliul Ecumenic. Din consiliu fac parte confesiunile protestante. Se pregătește acum congresul dela Amsterdam al Consiliului Ecumenic. O delegație a Consiliului a invitat Biserica Greacă.

I. P. S. Damaschin a declarat în numele Sfântului Sinod că Biserica Greacă va participa.

Catolicismul a privit cu multă dușmănie acțiunea ecumenistă. Enciclica *Mortalium Animos* a lui Pius XI este o filipică împotriva mișcării ecumenice. Ca să contrabalanseze puternica mișcare Benedict XV a admis și a recomandat octavele de rugăciune pentru unirea bisericilor. Octava e de origine protestantă. Creatorul octaviei a fost membru al Bisericii Episcopale Protestante, dar a trecut la catolicism. Octava de rugăciuni din 18—25 Ianuarie este numai ca titlu octavă pentru unirea bisericilor, căci în realitate se fac rugăciuni „pentru ca Orientalii să recunoască pe Papa” „pentru ca luteranii să se facă catolici”. Așa dar se cere ajutorul divin pentru imperialismul papal. Au ordinie călugărești care se roagă pentru unirea bisericilor (bine înțeles în sens foarte confesional) și scriu cărți (din nefericire foarte tendențioase). Anul trecut, spre a combate Consiliul Ecumenic al protestanților, catolicii au format la Roma o asociație pentru unirea bisericilor numită *Unitas*. Au și o revistă ce apare dela 1 Martie 1946. Primul număr a adus și un articol fulminant. I. P. S. S. Mitropolitul Visarion Puiu scrie un articol intitulat *Per l’unione in Dio* (Nr. 1 p. 91—95). Articolul e scris în spirit catolic, dar să nu se uite că azi I. P. S. Visarion nu mai este chiriarh al nici unei eparhii ortodoxe. *Unitas* scrie foarte tendențios. Vrea numai

să momească „*Orientalii*” (le place catolicilor să folosească acest termen, căruia îi dau sens peiorativ). Ortodoxia urmând calea tradiției se roagă pentru unirea tuturor. Privește cu simpatie orice mișcare care vrea în mod sincer (dar sincer!) ca să nu mai fie ură și neînțelegere între creștini.

Gala Galaction la Academie

A fost ales membru ordinar al secției literare a Academiei Române cunoscutul teolog și scriitor *Gala Galaction*. Bătrânul cu cap de aur și cu plete de argint e chemat cam târziu sub cupola nemuririi. Noul membru al grupului nemuritorilor este preot. Azi mai există un preot membru al secției istorice P. C. Sa Păr. Nicolae Popescu, profesor la Facultatea de Teologie din București, membru activ al secției literare mai este o față bisericească. P. S. Sa Episcopul Nicolae Colan.

Noul academician este o personalitate ecleziastică de mare prestanță. A studiat teologia la București. la licența cu o teză despre *Minunea de pe drumul Damascului*. Face doctoratul la Suceava și se specializează în studiul biblic. Lucrează mulți ani la tâlcuirea Sfintei Scripturi. A publicat Noul Testament. În 1936 publică în colaborare cu I. P. S. Sa Patriarhul Nicodim Munteanu și cu răposatul orientalist Vasile Radu, Biblia editată de Sfântul Sinod, cu o prefață de răposatul Patriarh Dr. Ilie Miron Cristea.

Din 1927 e profesor de studii neotestamentare la Facultatea de Teologie a Universității din Iași. Lecția inaugurală este o splendidă poemă în proză intitulată *Ce este ortodoxia*.

A publicat câteva lucrări mari: *Piatra din capul unghiului*, în pământul făgăduinței, în grădinile Sfântului Antonie. Pregătește un volum mare despre dogma euharistică, o apologie modernă a prefacerii euharistice, ce va apare cu titlul *Impărăția Sfintei Euharistii*.

De cinci decenii e colaborator neobosit la toate publicațiile bisericești, începând cu Biserica Ortodoxă Română și terminând cu cea mai puțin cunoscută publicație bisericească din provincie. Scrie despre toate problemele bisericești, dar se ocupă în special de preoție, de unirea bisericilor și de monahism. Ca profesor de teologie a creat o școală, pătrunsă de duhul monahicesc al științei și vieții creștinești. Are discipoli ca: P. S. Sa Episcopul Dr. Antim Nica, p. C. Sa Aghimandritul Benedict Ghiuș, etc.

Blândul Părinte, neobosit scriitor bisericesc, o podoabă a științei teologice românești e bine cunoscut și în străinătate. Fiind acum la o vârstă cam înaintată a început să tipărească în ediție definitivă Opera literară. Am întrebat pe blândul Părinte dacă nu adună în ediție definitivă și opera teologică. Mi-a răspuns zâmbind, că acest lucru îl vor face alții la o sută de ani dela moartea sa, când ideile pentru care pledează se vor numi *galactionisme*. Deși pletele îi sunt argintii, P. C. P. Grigorie Pișculescu scrie mereu. A publicat o broșură despre relațiile bisericești româno-ruse. Scrie despre problemele spirituale ce preocupă omenirea de azi, în duhul vremurilor noi prin prisma înțelepciunii eterne a creștinismului. Literații au sărbătorit pe P. C. Păr. Galaction cu prilejul jubileului de o jumătate de veac de activitate publicistică. Se cuvine să-i urăm activitate rodnică și în coloanele unei reviste bisericești, căci Părintele Galaction este o podoabă a clerului și a teologiei românești de azi.

Prof. Iosif E. Naghiu

RECENSII ȘI NOȚE BIBLIOGRAFICE

CARTI

*MIHAIL SADOVEANU, Legende sfinte,
cu gravuri de Dumitru-Nicolaide,
București, Ed. Universul, 1947, pg. 204.*

Scriitorul Mihail Sadoveanu s'a specializat, în ultima vreme, în romanul de epocă, reușind a crea câteva opere nemuritoare: Șoimii, Neamul Șoimăreștilor, Frații Jderi, Nunta Domniței Ruxandra, Zodia Cancerului, etc.

Cu un stil personal de mare magician al formei, acest scriitor a fost atras și de „Viețile Sfinților”, cărora le-a dat o deosebită atenție, încă din timpul formației sale literare, când, în colaborare cu scriitorul D. Pătrășcanu, a scris un volum de „Amintiri din viețile sfinților”.

Anul acesta, în plină maturitate a forțelor sale creatoare, scriitorul M. S. a revenit la izvoarele de inspirație din tinerețe.

Subt titlul „Legende sfinte”, dl. M. S. a înmănunchiat câteva vieți de sfinți și anume a sfinților: Andronic, Atanasia, Anastasia Romana, Roman cel Smerit, Longhin Sutașul, Pelaghia, Alexandru Cărbunarul, Teoctista Lesvianca, Cecilia, etc.

La sfârșit, dl. M. S., adaugă populara istorie a lui Varlaam și Iosaf, atât de răspândită în poporul nostru. Cunoșcând darul de povestitor al d-lui M. S., ne putem da seama de măiestria realizare a acestor biografii de sfinți, deși fac parte dintre cei mai modești și mai săraci în senzațional hagiografic.

Noua orientare a acestui prolific scriitor român ar putea îmbogăți literatura noastră cu câteva capodopere de esență curat religioasă, care s'ar bucura de o circulație largă în masele mari ale cititorilor.

Tehnica tipografică, care a fost folosită la editarea acestei lucrări, este ireproșabilă. Editura a folosit o nouă literă, care se aseamănă cu literele vechilor tipărituri mănăstirești, iar textul e înfrumusețat de sugestivele gravuri ale dlui D. Dumitru-Nicolaide.

Am avea de obiectat doar asupra titlului de „legende”, care i se dă acestei culegeri de vieți sfinte, întrucât ar atinge verosimilul acestor biografii reale, transplantându-l într'un cadru mitic.

Altfel „Legende Sfinte” sunt florile rare și plăcut mirositoare, culese de un scriitor laic într'un buchet duhovnicesc, care înviorează literatura română contemporană.

P. Rézuș

Prot. Dr. MARCU BĂNESCU, Inceputurile Mănăstirii din Valea Godinovei și viața ctitorului ei, Protos. Macarie Gușcă.

Caransebeș, 1947, pag. 90.

Era zi de sărbătoare.

Părintele Bănescu lucra cu zor la broșura în care descrie *începuturile mănăstirii din Valea Godinovei și viața ctitorului ei, Protos. Macarie Gușcă.*

Obosit, căci trecuse binișor de ceasul amezii, luă totuși o foaie din manuscris și-mi ceti un fragment, și-apoi altul și altul... Și cetind se încălzea, oboseala dispărând de pe față-i, care se îmbujura ca de un fior sfânt ce-i străbătea ființa.

Intr'adevăr, istoria înfiripărilor mănăstirești din Valea Godinovei, povestită de Păr. Dr. Marcu Bănescu, nu este o înșirare de evenimente și date cronologice. Ctitorul înighebărilor din apropierea Vasiovei, protosințelul Macarie — care în pragul călătoriei sale de veci își despovărase sufletul — a încredințat tainica poposte unei inimi cu adevărat înțelegătoare.

Părintele Bănescu, în inimitatea acelei spovedanii, a pătruns în sufletul călugărului pe care odinioară — cine știe? poate nașterea sa în ziua 'nălțării Crucii — îl predestinase a fi ctitor de mănăstire. Și în vibrația intensă a descătușării de lume, sufletul curat al fiului de țăran din Călnic și-a depănat povestea vieții lui simple și totuși atât de sbuciumate...

Istoria mănăstirii din Valea Godinovei începe exact acum o jumătate de veac. Un izvor cu apă tămăduitoare la margine de drum și inimi credincioase cari se adapă răcorindu-și trupul și sufletul. Povestea mănăstirii rezumă în mic povestea grea a neamului nostru pentru a ajunge la lumină și izbăvire.

Călugărul Macarie este omul providențial, el este sufletul care agită, care mișcă și pietrile, ca să dureze mănăstirea.

Visul lui, idealul alintat al lui aci progresează, aci poticnește, căci lumea rea — străinii de legea și limba noastră încurcă și lovesc deschis sau din umbră. El are alături de însuflețirea lui o seamă de inimi bune și mari; autorul cărții nu trece cu vederea pe nici unul din principalii sprijinitori ai acțiunii lui Macarie. Acesta-i un merit ce trebuie subliniat.

Cel mai mare puls de viață l-a dat însă acțiunii creștinești și românești a lui Macarie poporul, marele și binefăcătorul anonim, care este temelie tuturor așezămintelor noastre. Perianți, N. Drăgălina etc., sunt exemple de elită ale acestui popor, neam de ctitori și binefăcători. Spre ei trebuie închinat un sincer prinos de recunoștință.

Călugărul Macarie — care a fost încununat la bătrânețe cu dignitatea de protosințel, n'a răvnit recunoștință, modestia intrupată în el nu a lăsat loc vreunei umbre de mândrie. L-am văzut întâi dată când a prohodit pe fericitul episcop Iosif Badescu, și-atunci părea că fuge de umbra lui însuși. Era întâia prețuire mare ce i-o dădea episcopul răsărit din aceeași glie...

Azi, episcop, călugăr nu mai sunt; în valea Godinovei se ridică însă „mănăstire înaltă, cum n'a mai fost alta“.

Așa încheie păr. Bănescu istoria întemeierii primelor așezăminte mănăstirești din Valea Godinovei...

Cele 90 de pagini ale cărții constituie o lectură interesantă și captivantă. Eparhia Caransebeșului datorește recunoștință deopotrivă ctitorilor mănăstirești dela Vasiova și pâr. consilier Marcu Bănescu pentru că a înmă-nunchiat în volum povestea acelor înfiripări.

Nicolae Cornean
cons. ref. Timișoara

PAUL GALLAY, *Grégoire de Nazianze, Poèmes et lettres, choisis et traduits, col. Les grands écrivains chrétiens, Lyon-Paris, Emmanuel Vitte, 1941, 229 p.*

P. Gallay, unul din cei mai buni cunoscători ai operei sf. Gr'gorie Teologul, din zilele noastre, alege și traduce o parte din poemele și scrisorile acestuia, într-o frumoasă și aleasă limbă franceză. Pentru fiecare fragment tradus, indică și locul unde se găsește textul original: volumul și coloana ediției Migne. Multe note subliniare explică și soluționează unele expresii sau probleme din text.

O succintă dar plină de miez introducere (pp. 7—20) punctează în liniile-i caracteristice „secolul de aur” al literaturii patristice ca și viața episcopului de Nazianz.

Prezenta traducere este una din cele mai bune din cele cari s'au făcut până acum (cf. J. Planche, *Choix de poésies et de lettres de s. Grégoire de Nazianze, avec le texte en regard, Paris, 1827*; A. Benoit, *S. Grégoire de Nazianze, 2 vol., Paris, 1884*.) În plus, prezintă și un caracter de actualitate, evidențiind odată mai mult efectivă contribuție a spiritului creștin în toate domeniile de activitate spirituală — contribuție negată sau combătută uneori.

DI. G. ne promite și o traducere a „Discursurilor teologice”. I-o așteptăm cu explicabilă nerăbdare.

WILLIAM BARK, *The Legend of Boethius Martyrdom, in Speculum, a journal of medieval studies, vol. XXI, Nr. 3, July, 1946 (Published Annually by The medieval Academy of America, Cambridge, Massachusetts), pp. 312—317.*

William Bark dela universitatea din Chicago într-un succint dar documentat studiu asupra legendei despre martiriul lui Boethius, critică pe rom. cat. cari își iau o libertate prea mare în ceea ce privește canonizarea sfinților. Astfel, în anul 1883, Sacra congregație confirmă cultul ce se aducea lui Boethius la Pavia, și-l beatifică. E adevărat că mai de mult încă, acest scriitor a fost trecut în breviarul dela Milan ca sf. Severinus, dar această cinstită care a început să i se aducă nu este întru nimic justificată. Tradiția medievală este f. neclară în această privință și deci nu poate fi invocată ca argument de către nimeni (pp. 312—315).

Se pretindea însă că ura ce-o arătase Theodoric față de fostul său ministru s'ar datori mai ales faptului că acesta atacase cu înverșunare pe

arieni, cari erau sustinuți de regele ostrogot. W. Bark arată însă că scrierile lui Boethius, afară doar de câteva scurte pasagi, nu prezintă un prea vădit caracter antiarian. Dar chiar de-ar fi invers, Theodoric putea ști mai demult că sfetnicul său este ortodox și că nu accepta pe eretici; totuși, nu i-a făcut nici un rău. De fapt, pe aceea vreme, în Italia exista o binevoitoare toleranță (pp. 315—317).

Dacă deci Boethius a fost ucis, cauzele cari au dus la acest sfârșit tragic nu pot fi în măsură a-i aduce cununa beatificării sau sanctificării. Moartea autorului minunatelor „*Consolatione philosophiae*” poate fi determinată de orice, numai de zelul său în apărarea ortodoxiei nu. În consecință nu există nici un motiv care să ne determine a-l socoti martir și sfânt (p. 317)

N. Corneanu

*FILOCALIA vol. I și II, trad. din grecește,
de Prot. stavr. Dr. Dumitru Stăniloae,
Sibiu, 1946 și 1947.*

Apariția Filocaliei, sau „culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși”, a fost socotită de întreaga noastră presă ca un eveniment epocal. Filocalia cuprinde experiențele și înțelepciunea celor mai luminați dintre Sfinții Părinți, fiind într'adevăr una din capodoperele Ortodoxiei. Iar traducerea ei din limba originală, o face un profund gânditor și erudit scriitor, Păr. Dr. Dumitru Stăniloae, prof. de Ascetică și Mistică la Fac. de Teologie din București.

Traducerea în românește a acestor scrieri ascetice și mistice răsaritene, colecționate de Nicodim Aghioritul în veacul al 18-lea, va apare în mai multe volume.

Vol. I, (1946) care cuprinde viața și scrierile Sf. Antonie cel Mare, Evagrie Ponticul, Ioan Casian, Nil Ascetul, Marcu Ascetul, Diadoh al Foticeei și Isaia Pustnicul, a fost epuizat și a apărut, recent, în a doua ediție. Vol. II (și vol. III care va apare) cuprinde viața și operele sf. Maxim Mărturisorul.

În numărul proxim al revistei vom reveni cu o prezentare mai amplă a acestei capodopere, pe care o recomandăm confracților noștri preoți, invitându-i să și-o procure, neîntârziat, dela traducător, pe adresa Academiei teolog. „Andreiană”.

CANDELA, Anul LVII, 1946, pag. 572+LI, Iași, 1947.

Venerabila și unanim apreciată revistă teologică și bisericească, publicată de profesorii Facultății de Teologie din Suceava, a apărut în al LVII-lea an (1946) într'un volum de proporții puțin obișnuite azi, față de greutatea de ordin material, pe care le întâmpină publicațiile științifice. Redactată de fecundul și eruditul scriitor și istoric Prof. Dr. Milan Șesan, revista cuprinde o parte comemorativă, cinstind memoria profesorilor: Dr.

Vasile Tarnavschi, Dr. Simeon Reli și Dr. Nicolae Popescu-Prahova, adormiți în Domnul în anul 1945, (p. 1—27), variate și temeinice studii științifice și de îndrumare practică teologică (p. 28—528), recenzii (p. 529—268), o dare de seamă asupra anului universitar 1945—1936 (p. 569—572), și un adaos despre „Administrația Eparhială” din Bucovina între 1775 și 1918 (p. 1—XLVI).

Spațiul limitat al revistei noastre nu ne îngăduie să insistăm asupra valorii fiecărui articol, din substanțialul conținut al Cădelei. Avem însă credința că fiecare din cetitorii noștri se va grăbi să-și procure această revistă și să-i aprofundeze conținutul.

Dr. VICTOR VLĂDUCEANU, Mănăstiri bănățene,

Timișoara, 1947, pag. 144.

Autorul acestei lucrări este bine cunoscut cetitorilor noștri. Păr. Vlăduceanu, autorul Concordanței biblice antisectare, epuizată la câteva săptămâni după apariție, ne oferă, recent, un nou ghid, menit să reliefeze giuvaerele de artă religioasă ortodoxă și românească și să conducă sufletele, însetate de duhovnicească trăire, spre altarele mănăstirilor noastre bănățene.

Într-o succintă prezentare, găsim în ghidul Păr. Vlăduceanu: așezarea topografică, trecutul, valorile arhitectonice și picturale, odorele și cărțile vechi, starea actuală și importanța fiecărei mănăstiri din Banat. Pentru a fi cât mai practic acest ghid, autorul grupează și expune mănăstirile bănățene pe județe (Timiș, Arad, Caraș și Severin).

Din eparhia noastră autorul omite, desigur, din lipsă de informație, schitul „Schimbarea la Față” de pe Muntele Semenici. Biserica schitului de pe Semenici, târnosită anul trecut, este foarte frecventată de alpiniști, în toate anotimpurile anului...

Stilul înflorit și plăcut al autorului, precum și cele 37 ilustrațiuni, sporesc valoarea acestui ghid. În cercetarea trecutului mănăstirilor noastre, autorul și-a câștigat deja, acum câțiva ani, un deosebit merit prin monografia istorică: „Vechiu monument istorico-religios: Mănăstirea Bodrog, Timișoara, 1939.

Așteptăm deci, dela P. C. Sa și alte lucrări de descoperire a comorilor de artă ortodoxă bănățeană.

M. Bănescu

CRONICĂ

Vizita I. P. S. Sale Alexei

Patriarhul Moscovei

La sfârșitul lunii Mai I. P. S. Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia, ne-a vizitat țara, întorcând vizita făcută la Moscova de delegații Bisericii noastre, în luna Octomvrie anul trecut. I. P. S. Sa și delegația care l-a însoțit, a fost primit, pretutindeni, cu multă însuflețire de clerul și poporul Bisericii noastre. I. P. S. Sa a venit în mijlocul nostru ca un sol al strângerii legăturilor dintre cele două Biserici, după cum însuși a declarat din primul moment al descinderii pe pământul țării noastre.

Prin autoritatea personală pe care o are, precum și prin faptul că reprezintă cea mai mare Biserică ortodoxă, I. P. S. Sa a luat inițiativa unui Congres Pan-Ortodox, care se va convoca la Moscova în toamna acestui an, la care a invitat și Biserica noastră.

Acest Congres va aduna rândurile Bisericilor răsăritene răslețite, consolidându-le forța și autoritatea Ortodoxiei ecumenice.

Arhiepiscopia Timișorii

Episcopia Timișorii a fost înălțată la rangul de Arhiepiscopie. În ziua de 29 Iunie a.c. P. S. Episcop Dr. Vasile Lăzărescu a fost investit cu gradul de Arhiepiscop, în mă-

reața catedrală din metropola Banatului. Sf. Sinod Plenar, în ședința din 2 Iulie a. c., a dat aviz favorabil pentru ridicarea acestei Arhiepiscopii la rangul de Mitropolie a Banatului.

Ratificarea tratatului de pace

Parlamentul nostru, în ședința dela 23 August a. c., a ratificat tratatul de pace al României cu „Puterile Aliate și Asociate”. Textul tratatului, făcut la Paris în ziua de 10 Februarie 1947, a fost publicat în Monitorul Oficial din 30 August 1947.

El cuprinde 40 de articole.

Stabilizarea leului

Schimbarea banilor din luna August a. c., este plină de învățăminte morale. Le vor sesiza și acei oameni, care, stăpâniți de patima banului, au adunat mormane de hârtii, fără a ține seama de mizeria și lipsurile semenilor?

După stabilizarea monetară s'au fixat prețurile la toate produsele alimentare și industriale. Este o datorie elementară a tuturor cetățenilor, producători și consumatori, să respecte aceste prețuri, spre binele tuturor. Poporul nostru este chemat la un examen de conștiință civică. Avem credința că-l va trece cu bune rezultate.

Cuprinsul revistei „Altarul Banatului” pe anul 1947.

I. Articole și studii:

Pagina:

<i>Bănescu, M., Dr. Prof. acad.,</i> Sugestii la pregătirea unui plan pastoral (partea II)	53
— Scrisorile pastorale	105
— Fundamentarea științifică a empirismului pastoral	174
<i>Belu, D. I., Prof. acad.,</i> Funcția etică a asociațiilor religioase ortodoxe	35
<i>Bogdan P., Pr.,</i> Epoca aurului și Epoca de Aur	193
<i>Busuioc, L., Dr. Arhim.,</i> Oameni noi	153
<i>Bulea, I., Prof.,</i> Păstor și turmă	84
<i>Cazacu, M., Dr.,</i> Legea iubirii (II)	39
<i>Chialda, M., Dr. Prof. acad.,</i> Profetul Maleahi despre preoțimea V. T.	166
<i>Cioloșca, D., Dr. Prof.,</i> Un document referitor la moșiile Mănăstirii Putna	33
<i>Cornean, N., Diacon, Prof. acad.,</i> Incercări de estetică creștină	178
<i>Cotoșman, Gh., Dr. Prof. acad.,</i> Banatul și Biserica rom. bănățeană, în epoca descălecatului unguresc (II, III)	60, 135
— Banatul și Biserica rom. bănățeană în epoca principiilor naționali	158
<i>Câmpianu, I., rev. ep.,</i> Caracterul indelebil al hirotoniei	117
<i>Daicoviciu, D., Pr. Lt. Col.,</i> Munca în lumina Sf. Scripturi	186
<i>Grămadă, I., Dr.,</i> Discuții în jurul educației	16
<i>Jumanca, P., Insp. șc. pens.,</i> Școala de dascăle din Caransebeș și rolul ei în viața cult. a Banatului (I, II)	45, 109
<i>Morariu, L., Dr. Prof. univ.,</i> În opera prozatorului Porumbescu și în periferia ei (I, II)	29, 101
<i>Redacția,</i> La ieslea Mântuitorului	1
— Configurații spirituale moderne	81
<i>Rezuș, P., Dr. Prof. univ.,</i> Introducere la o viitoare principiologie filos.	64
— Reforma dogmaticii creștine	94
— Pentru o nouă redactare a vieții Sfinților	171
<i>Roșca, T., Prot.,</i> Pomenile la Români din Banat	49
<i>Sperdea, T., Prof.,</i> Solidaritatea cooperatistă, morala și progresul	188
<i>Șesan, M., Dr. Prof. univ.,</i> Cronologia vieții Mântuitorului	4
<i>Turcan, V., Prof. acad.,</i> Alegerea episcopilor în Biserica primară din Alexandria	42

II. Comentarii:

<i>Bănescu, M., Dr.,</i> Indoială speculativă	203
<i>Naghiu, I., Prof.,</i> Predica-dialog	206

— Unirea Bisericilor	207
— Gala Galaction la Academie	208
<i>Răduleanu, B., Prof.,</i> Creștinismul și problemele actuale	204
<i>Rezuș, P., Dr. Prof. univ.,</i> Modernismul în artă	69
— Obscurantism religios	70
— Europeanizarea creștinismului	140
— Înălțimile în creștinism	142

III. Portrete ortodoxe:

<i>Bănescu, M., Dr.,</i> Protos. Macarie Gușcă	147
<i>Turcan, V.,</i> Eftimie Murgu	201

IV. Recenzii:

<i>Bănescu, M., Dr.,</i> Concordanță biblică antisectară	151
— Filocalia	212
— Candela	212
— Mănăstiri bănățene	213
<i>Corneanu, N., consilier, ep.,</i> Inceputurile mân. din Valea Godicevei și viața ctitorului ei Protos. Macarie Gușcă	210
<i>Corneanu, N., Diacon.,</i> Poèmes et lettres	211
— The Legend of Boethius' Martyrdom	211
<i>Rezuș, P., Dr.,</i> Biserica și viața	72
— Filocalia	73
— Religia iubiri	73
— Valoarea arg. raționale pentru dovedirea exist. lui Dumnezeu	149
— Introducere în sociologie	150
— Limitele cunoașterii științifice	151
— Legende sfinte	209

V. Note:

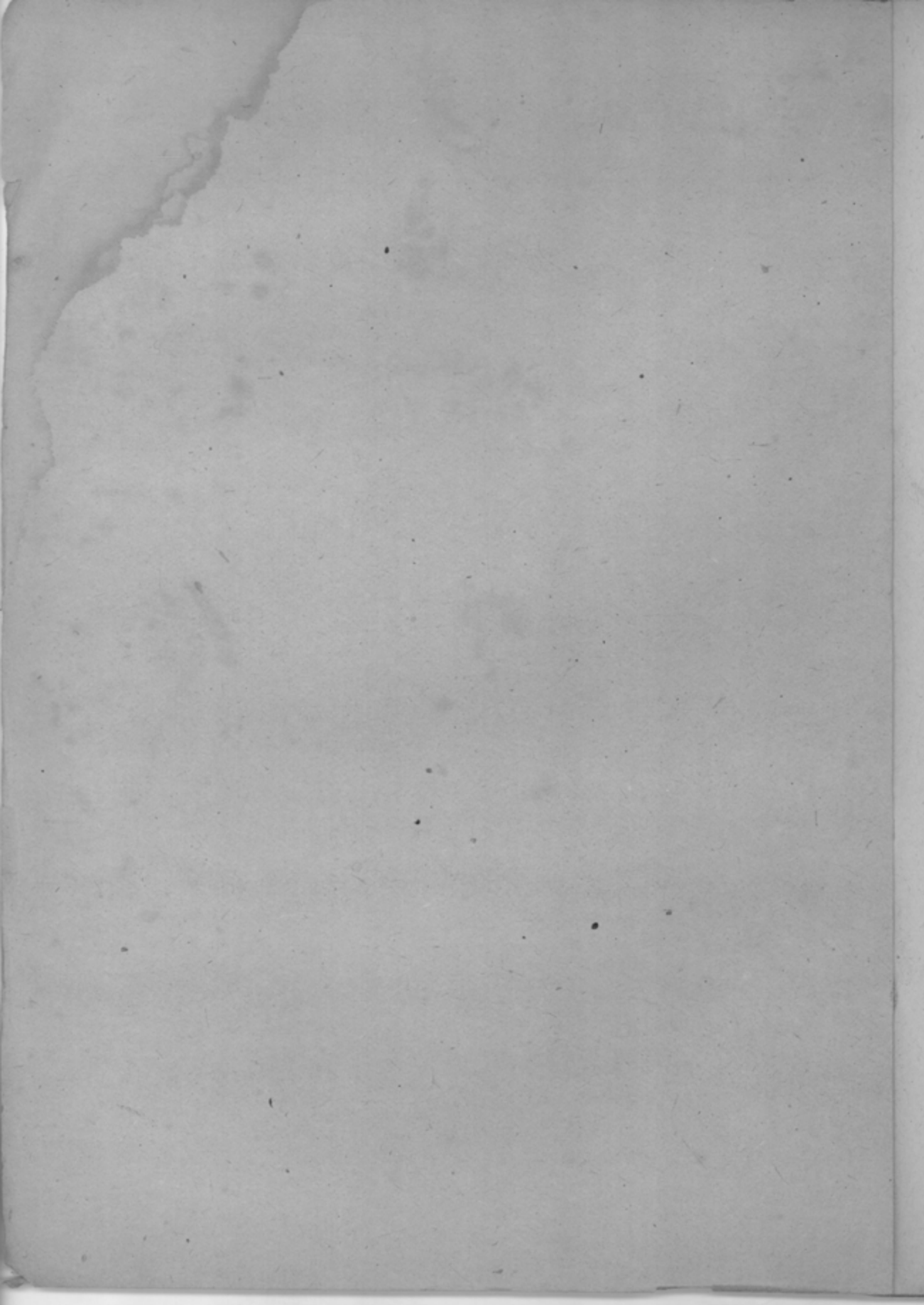
Diverse	78, 79
-------------------	--------

VI. Cronică:

Diverse	80, 152, 216
-------------------	--------------

VII. Bibliografie teologică:

Liste de cărți.

Bibliografie teologică

- Mitropolitul Nicolae, Biserica și viața, Sibiu, 1947.**
Bănescu, M., Dr., Inceputurile mănăstirii din Valea Godinovei, Caransebeș, 1947.
Belu, D. I., Prof. acad. Dr., Premise pentru o nouă etică românească, Timișoara, 1945.
Bodogae, T., Prof. univ. Dr., Despre viața în Hristos, trad. după N. Cabasila, Sibiu, 1946.
Bulea Cășineanu Ion, Amvonul și catedra în slujba poporului, Caransebeș, 1945.
Călugăr, D., Preot, Educație și învățământ, Sibiu, 1946.
Chișescui, N., Dr. Prof. univ., O dispută dogmatică, Buc. 1945.
Chialda, M. Prof. acad. Dr., Melhisedec, Caransebeș, 1946.
Ciurea, Al. I., Dr. Asist. univ., Iacov Stamati, Iași, 1947.
Colan, Nicolae Dr. Episcop, Hristos și viața omenească, Sibiu, 1945.
Coman, G. Ioan, Prof. univ., Originea și sensul înțelepciunii, Buc. 1946.
Coman, V., Preot, Hristos în familie, Brașov, 1946.
Cotoșman, G., Prof. acad. Dr., Antohtonia Românilor în Banat, Caransebeș, 1946.
Deheleanu, P., Prof. acad. Dr., Frumuseți literare în Sfânta Scriptură, Arad, 1946.
Felea, Il. V., Prof. acad. Dr., Religia iubirii, Arad, 1946.
Fruma, I., și Marcu, Gr. T., Prof. universitar, Procesul Mântuitorului, Sibiu, 1945.
Marcu, Gr. T. Dr. Prof. univ., Hristos în fața științei, Sibiu, 1946.
Mihălcescu, Irineu, Dr., Istoria religiunilor lumii, Buc. 1946.
Rezuș, P., Prof. acad. Dr., Introducere în Teologia dogmatică, Caransebeș, 1946.
Sârbu, C. Dr. Conf. univ., Misionarismul laic în lupta antisectară, Sibiu, 1945.
Sârbu, C. Dr. Conf. univ., Originea și răspândirea sectarismului, Sibiu, 1945.
Slevoacă, Șt. Dr. asist. univ., Popasuri duhovnicești, Râmnicul Vâlci, Craiova, 1945.
Stan, L. Dr., Prof. univ., Știința români, Sibiu, 1945.
Stăniloae, Dr. Prof. univ., Filocalia, I-II, Sibiu, 1946 și 1947.
Vasilescu, Em., Prof. univ. Dr., Noua știință și spiritualismul creștin, Sibiu, 1946.
Vasilescu, Em., Prof. univ. Dr., Valoarea argumentelor raționale pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu, Sibiu, 1946.
Vintilescu, P., Prof. univ., Însemnări pentru o nouă ediție a liturghierului, Buc. 1947.
Vlad, Sofron, Prof. acad. Dr., Un păstor model, Sfântul Apostol Pavel, Timișoara, 1946.
Vlăduceanu, V., Dr., Concordanță biblică antisectară, Timișoara, 1947.